

Sociaaleconomische trends

Statistisch kwartaalblad over arbeidsmarkt,
sociale zekerheid en inkomen

2e kwartaal 2012

Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011–2012	2011 tot en met 2012
2011/2012	het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2009/'10– 2011/'12	oogstjaar, boekjaar enz., 2009/'10 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Omslag
Telldesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Prijzen inclusief verzendkosten
Abonnementensprijs: € 55,80
Prijs per los nummer: € 15,35
ISSN: 1573-2215

Oplage: 550

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Den Haag/Heerlen, 2012.
Verveelvoudiging is toegestaan,
mits het CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Redactioneel	5
Artikelen	7
Wisselingen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking	9
Inkomen verklaard? Het inkomen van werknemers en zelfstandigen nader bekeken	16
Politiewaardering: trends en achtergronden	28
Transities tussen banen en sociale zekerheid naar regio, 2007–2010	43
Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs	55
Een nieuwe loonkostenstatistiek: de prijs van arbeid	68
Begrippen	84
Nu en eerder verschenen artikelen	87
Publicaties	93
Redactie	96

Redactioneel

Het gaat op dit moment niet zo goed met de Nederlandse arbeidsmarkt. In april is de werkloosheid verder gestegen tot 6,2 procent van de beroepsbevolking. Een jaar eerder was dat nog 5 procent. Ook daalde in het eerste kwartaal het aantal banen van werknemers en nam het aantal openstaande vacatures af. In deze tweede Sociaaleconomische trends van 2012 wordt daarom in twee artikelen uitgebreid aandacht besteed aan de dynamiek op de arbeidsmarkt.

Het eerste artikel zoomt in op de wisselingen tussen werkloosheid en de niet-beroepsbevolking. Een daling van de werkloosheid kan immers ontstaan doordat meer werklozen een baan hebben gevonden, maar ook doordat werklozen uitstromen en zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt. Bijvoorbeeld omdat ze verwachten toch geen werk te kunnen vinden of omdat ze zich willen wijden aan de zorg voor de kinderen. Andersom kan de werkloosheid zowel toenemen doordat werkenden hun baan verliezen, maar ook doordat niet-werkenden voor het eerst of opnieuw actief worden op de arbeidsmarkt. Voor een beter begrip van de ontwikkeling van de werkloosheid is het daarom belangrijk om de overgangen tussen de niet-beroepsbevolking en de werkloosheid in kaart te brengen. Hoe vaak wordt er gewisseld en om welke groepen gaat het vooral?

In het tweede artikel zijn de stromen van en naar een baan als werknemer op provincieniveau in beeld gebracht. De focus ligt daarbij op transities tussen arbeid als werknemer en sociale zekerheid. De verschillen in de omvang en aard van de transities tussen de provincies hangen samen met de economische activiteiten in de provincies. Zo werken in Limburg en Noord-Brabant relatief veel werknemers in de industrie, die flinke klappen kreeg als gevolg van de economische crisis. Het aantal personen dat na het verliezen van hun baan in een uitkeringssituatie belandde, was in Drenthe, Flevoland en Limburg naar verhouding het hoogst, terwijl in Utrecht het aandeel dat uitstroomde naar een uitkering het laagst was.

Daarnaast bevat deze Sociaaleconomische trends twee bijdragen over inkomen. Eén bijdrage onderzoekt met behulp van regressieanalyse welke factoren van invloed zijn op de hoogte van het inkomen van werknemers en zelfstandigen. In een andere bijdrage komen het inkomen en de maatschappelijke positie van afgestudeerden in het mbo, hbo en het wetenschappelijk onderwijs aan de bod. Speciale aandacht is daarbij voor afgestudeerden die zo'n laag verzamelinkomen hebben dat ze een eventuele studieschuld niet hoeven terug te betalen.

In het artikel 'Politiewaardering: trends en achtergronden' wordt de tevredenheid van de burger over de contacten met de politie besproken. Het blijkt dat deze sinds 1993 weinig veranderd is. Tot slot wordt in dit nummer de nieuwe loonkostenstatistiek van het CBS geïntroduceerd, de prijsindex arbeid.

De redactie

Artikelen

Wisselingen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking

Ronald van Bekkum (UWV), Harry Bierings en Robert de Vries

In arbeidsmarktbeleid en in statistieken van het CBS wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen werklozen en personen uit de niet-beroepsbevolking. Uit stroomcijfers blijkt echter dat er vrij veel dynamiek plaats vindt tussen beide groepen. In dit artikel wordt in kaart gebracht hoe vaak niet-werkenden wisselen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking en vice versa, en bij welke personen dit vaker voorkomt.

1 Inleiding

Werkloosheid is één van de hoofdthema's van sociaaleconomisch beleid. Daarom is de informatie van het CBS over de ontwikkeling van de werkloosheid en de samenstelling onontbeerlijk. Voor een goed begrip van de werkloosheid is het van belang niet alleen de omvang maar ook de in- en uitstroom uit het werkloosheidsbestand en de samenstelling goed in beeld komt.

Een daling van de werkloosheid kan ontstaan doordat meer werklozen een baan hebben gevonden, maar ook doordat werklozen uitstromen en zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt. In officiële termen wordt in het laatste geval gesproken van een uitstroom van de werkloze beroepsbevolking naar de niet-beroepsbevolking. Twee genoemde stromen zijn verschillend te interpreteren, ook al leiden zij wel tot hetzelfde resultaat. Vanuit het beleid is de uitstroom naar werk gewenst. Als werklozen echter uitstromen naar de niet-beroepsbevolking, omdat men verwacht dat het zoeken naar werk geen resultaat gaat opleveren, bijvoorbeeld na een lange periode van tevergeefs zoeken (de zogenoemde *discouraged workers*), is dit vanuit het beleid juist een ongewenste ontwikkeling. Vergelijk in dit verband het Regeerakkoord 2010 waarin een baan voor iedereen die mee kan doen als uitgangspunt is geformuleerd. In het publieke debat wordt een daling van de werkloosheid vaak positief beoordeeld. Dat is juist als meer werklozen een baan hebben gevonden. Er is echter ook een groep werklozen die uitstromen naar de niet-beroepsbevolking. Vanwege dit verschijnsel is het belangrijk om wisselingen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking over een langere periode te onderzoeken.

Werkloze beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit personen van 15 tot 65 jaar zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn.

De *niet-beroepsbevolking* bestaat uit personen van 15 tot 65 jaar zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die niet actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week of daarvoor niet direct beschikbaar zijn.

Dit artikel brengt in kaart of werklozen voortdurend blijven zoeken naar werk en hiervoor beschikbaar blijven óf juist (vaak) wisselen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking. Specifiek gaat het daarbij om de vraag hoe stabiel de statuspositie 'werkloosheid' is, waarbij ook de stabiliteit van de 'niet-beroepsbevolking' aan de orde komt. Op het ene moment wil of kan men wel werken, op het andere moment misschien niet.

De doelpopulatie voor dit onderzoek bestaat uit niet-schoolgaande personen van 25 tot 65 jaar die minimaal een jaar geen betaald werk van twaalf uur of meer per week hebben gehad. Zij die tussendoor werk hadden, blijven dus buiten beschouwing. Op basis van de Enquête beroepsbevolking (EBB) ging het gemiddeld over de jaren 2002–2010 om 43 procent van de werklozen en 8 procent van de niet-beroepsbevolking

Om de wisselingen van personen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking in kaart te brengen, zijn panelgegevens uit de EBB gebruikt. Op basis van het EBB panel is van de doelpopulatie in vijf opeenvolgende perioden (kwartalen) – over een heel jaar dus – vastgesteld of men tot de werkloosheid of de niet-beroepsbevolking behoorde. Daarbij zijn alle gegevens over de periode 2002–2010 samengevoegd om een betrouwbaar beeld van de wisselingen te kunnen geven.

2 Dynamiek in werkloosheid en niet-beroepsbevolking

De stabiliteit van de groep die tot de niet-beroepsbevolking behoorde in het eerste kwartaal is groter dan die van de werklozen. Als men in het eerste kwartaal deel uitmaakte van de niet-beroepsbevolking dan is de waarschijnlijkheid groot dat dit ook zo blijft in de vier kwartalen daarna (91 procent). Bij werklozen is dat anders. Een kwart van de werklozen blijft de daaropvolgende vier kwartalen werkloos. Driekwart wisselt ten minste één keer naar de niet-beroepsbevolking.

In dit artikel is een tweedeling stabiele en niet-stabiele statuspositie gehanteerd, met daarbinnen specifieke clusters. Daarbij telt een stabiele statuspositie nul of één statuswisseling binnen de jaarsperiode zoals die in de EBB wordt gemeten. Hiermee worden behalve personen die niet van statuspositie wisselen in een jaar ook alle personen die eenmalig van de niet-beroepsbevolking op werkloosheid (of omgekeerd) overstappen, gerekend tot een stabiele statuspositie. Bij de overstap naar werkloosheid gaat het bijvoorbeeld om vrouwen die na een periode van kinderzorg weer een baan willen of om langdurig zieken die zijn hersteld en (weer) aan de slag willen. Personen die (eenmalig) wisselen naar de niet-beroepsbevolking zijn bijvoorbeeld *discouraged workers*. Deze ontmoedigden zijn gestopt met het zoeken naar werk, omdat zij daarvan weinig resultaat verwachten. Van een niet-stabiele statuspositie is sprake als personen minimaal twee maal van statuspositie wisselen in één jaar. Anders gezegd, de statuspositie wordt meer dan één keer onderbroken.

2.1 Clusters voor werklozen en niet-beroepsbevolking, personen van 25 tot 65 jaar

	Aantal	Aandeel	Exclusief vijf kwartalen niet-beroepsbevolking
	<i>x 1 000</i>	%	
Totaal	22,6	100	100
<i>Stabiele statuspositie</i>	20,6	93,2	53,6
Cluster 1: alle kwartalen werkloos	361,0	1,6	11,1
Cluster 2: alle kwartalen niet-beroepsbevolking	18,8	85,3	–
Cluster 3a: statuspositie niet onderbroken, begint met werkloos-eindigend op niet-beroepsbevolking	605,0	2,7	18,6
Cluster 3b: statuspositie niet onderbroken, begint met niet-beroepsbevolking-eindigend op werkloos	776,0	3,5	23,9
<i>Niet-stabiele statuspositie</i>	1,5	6,8	46,4
Cluster 4a: onderbroken, overwegend werkloos	454,0	2,1	14,0
Cluster 4b: onderbroken, overwegend niet-beroepsbevolking	1,1	4,8	32,4

Binnen de stabiele en niet-stabiele statusposities worden verschillende clusters van personen onderscheiden. Tabel 2.1 toont deze clusters met de aantallen en aandelen per cluster.¹⁾

In totaal had 93 procent van de personen die minimaal een jaar geen betaald werk van twaalf uur of meer per week hadden een stabiele statuspositie; 7 procent had een niet-stabiele statuspositie. De meerderheid van personen met een stabiele statuspositie behoorde alle kwartalen tot de niet-beroepsbevolking. Wanneer deze categorie buiten beschouwing wordt gelaten, had iets meer dan de helft een stabiele statuspositie. Daarbij komt de statuspositie niet-beroepsbevolking vaker voor (cluster 3a en 3b, zie tabel B.1 in bijlage). Dit is ook het geval bij personen met een niet-stabiele statuspositie (cluster 4b).

3 Kenmerken per cluster

3.1 Binding arbeidsmarkt

Waarom wisselen personen tussen de status werkloos en niet-beroepsbevolking? Is men gestopt met zoeken naar werk voor twaalf uur per week of zijn er andere redenen? Om dit na te gaan is voor zes clusters de binding met de arbeidsmarkt in meer detail bekeken. Voor wat betreft de niet-beroepsbevolking is de binding arbeidsmarkt te onderscheiden naar de volgende elementen:

Willen werken:

- Gezocht naar werk (zoekactiviteiten ontplooid om werk te vinden);
- Beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (in staat zijn om binnen twee weken werk te aanvaarden);

Niet willen/kunnen werken, vanwege:

- Zorg gezin/huishouden;
- Opleiding/studie;
- Vut/pensioen;
- Ziekte/arbeidsongeschiktheid.

Voor de werkloze beroepsbevolking geldt dat zij twaalf uur of meer per week willen werken, hiernaar ook actief zoeken en daarvoor beschikbaar zijn.

In tabel 3.1.1 zijn de uitkomsten weergegeven. Personen kunnen op meerdere kwartalen tot de niet-beroepsbevolking behoren. De binding arbeidsmarkt van de niet-beroepsbevolking is conform het meest recente kwartaal met de status niet-beroepsbevolking.

Niet-stabiele statuspositie

Cluster 4a (overwegend werkloos) kent een sterkere binding met de arbeidsmarkt dan cluster 4b (overwegend niet-beroepsbevolking). Bijna driekwart van de personen in cluster 4a wil werken. Ze hebben dan vaak niet in de afgelopen vier weken gezocht naar werk, maar wel in de afgelopen zes maanden (42 procent) of zij zijn even niet beschikbaar voor werk (27 procent). De personen uit cluster 4a staan wat binding met de arbeidsmarkt ver weg van personen in cluster 2 (altijd niet-beroepsbevolking). Zij vertonen meer overeenstemming met personen uit cluster 1 (altijd werkloos). Voor cluster 4a is de kans dan ook groot dat ze blijven participeren op de arbeidsmarkt.

¹⁾ Tabel B.1 in de bijlage is per cluster de statuspositie per kwartaal weergegeven.

In cluster 4b (overwegend niet-beroepsbevolking) ligt het aandeel dat wél wil werken lager dan in cluster 4a (51 procent). In dit cluster komt het vaker voor dat personen niet willen/kunnen werken vanwege gezin/huishouden en ziekte/arbeidsongeschiktheid (28 procent versus 14 procent). Het aandeel dat ‘gezin/ huishouden’ voor niet willen/kunnen werken opgaf, is bijna gelijk aan die van cluster 2. In dit opzicht komen personen uit cluster 4b wat meer overeen met cluster 2 dan de personen uit cluster 4a. Overigens moet daarbij worden vermeld dat personen uit cluster 4b verder niet veel overeenkomsten vertonen met cluster 2. In cluster 2 wil slechts 6 procent van de personen werken, tegen ruim de helft in cluster 4b. De kans dat personen uit cluster 4b blijven participeren op de arbeidsmarkt is dan ook duidelijk groter dan die van personen uit cluster 2.

3.1.1 Binding arbeidsmarkt¹⁾ van werklozen en niet-beroepsbevolking naar cluster, personen van 25 tot 65 jaar

	Cluster 3a (werkloos – niet- beroepsbevolking)	Cluster 3b (niet- beroepsbevolking – werkloos)	Cluster 4a (overwegend werkloos)	Cluster 4b (overwegend niet- beroepsbevolking)	Cluster 2 (altijd niet- beroepsbevolking)
	%				
Totaal	100	100	100	100	100
<i>Wil werken</i>	36	62	74	51	6
Niet afgelopen 4 weken gezocht, wel afgelopen 6 maanden	14	17	42	25	1
Niet gezocht afgelopen 6 maanden, verwacht weinig	5	7	1	4	1
Niet gezocht afgelopen 6 maanden, overig	6	16	4	6	2
Niet beschikbaar	11	22	27	16	2
<i>Wil/kan niet werken, vanwege</i>	64	38	26	49	94
Zorg gezin/ huishouden	14	13	8	16	18
Opleiding/ studie	4	6	2	6	2
Vut/pensioen	13	0	1	4	32
Ziekte/ arbeidsongeschiktheid	23	10	6	12	33
Anders	10	10	10	11	10

¹⁾ Percentages zijn gebaseerd op de meest recente ‘niet-beroepsbevolking’ in het zoekverleden. Cluster 1 dat geheel uit werklozen bestaat, is hier niet opgenomen omdat hierop de vragen met betrekking tot de binding met de arbeidsmarkt niet van toepassing zijn.

Stabiele statuspositie

Van de personen in cluster 3a is het niet waarschijnlijk dat ze op korte termijn actief gaan deelnemen aan het arbeidsproces. Van hen geeft 64 procent aan niet te willen/kunnen werken. Het gaat om personen die binnen de jaarsperiode eenmalig van werkloos zijn overgegaan naar niet-beroepsbevolking. Vaak zijn het personen die als reden ziek of arbeidsongeschikt, gezin/ huishouden of vut/pensioen opgeven. Dit geldt niet voor de personen uit cluster 3b. Zij zijn van niet-beroepsbevolking binnen het jaar eenmalig overgegaan naar werkloos. Een groot deel van deze groep wilde voorheen wel werken, maar was nog niet beschikbaar voor werk.

3.2 *Persoonskenmerken*

In hoeverre verschillen de clusters wat betreft persoonskenmerken? Tabel 3.2.1 laat dit zien voor de kenmerken geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en positie huishouden.

Niet-stabiele statuspositie

In cluster 4b (overwegend niet-beroepsbevolking) bevinden zich duidelijk meer vrouwen dan in cluster 4a (overwegend werkloos). Ook naar leeftijd zijn er verschillen. In vergelijking met cluster 4a waren personen uit cluster 4b doorgaans wat jonger. In cluster 4b zijn vrouwen vaker lid van ouderpaar dan mannen. Dit is ook het geval in cluster 4a, alleen het verschil tussen mannen en vrouwen is hier minder groot. Hierbij speelt een rol dat zorg voor het gezin voor vrouwen meer een reden is om niet te willen werken.

Stabiele statuspositie

Cluster 1 (altijd werkloos) telt meer mannen dan vrouwen. Bij cluster 3a (werkloos-eindigend op niet beroepsbevolking) vormen daarentegen vrouwen de meerderheid. Dit betekent dat mannen langer blijven zoeken naar werk en daarvoor beschikbaar zijn. Vrouwen maken binnen het jaar vaker eenmalig de overstap van werkloos naar niet-beroepsbevolking.

3.2.1 Persoonskenmerken van werklozen en niet-beroepsbevolking naar cluster, personen van 25–64 jaar

	Cluster 1 (altijd werkloos)	Cluster 3a (werkloos – niet- beroepsbevolking)	Cluster 3b (niet-beroeps- bevolking – werkloos)	Cluster 4a (overwegend werkloos)	Cluster 4b (overwegend niet- beroepsbevolking)	Cluster 2 (altijd niet- beroepsbevolking)
	%					
Geslacht						
Man	61	36	28	41	27	26
Vrouw	39	64	72	59	73	74
Leeftijd						
25 tot 35 jaar	19	20	26	18	23	10
35 tot 45 jaar	27	28	38	32	35	16
45 tot 55 jaar	35	28	25	34	28	23
55 tot 65 jaar	19	24	11	16	15	50
Onderwijsniveau						
Laag	38	43	41	40	45	56
Middelbaar	51	48	49	50	46	39
Hoog	11	10	10	10	9	5
Positie in het huishouden man						
Alleenstaand	40	34	36	38	43	23
Eenouder	3	2	4	4	2	2
Lid van ouderpaar	30	30	32	33	26	20
Lid van een paar (geen ouder)	23	31	20	19	24	53
Meerderjarig kind	3	3	6	4	4	2
Overig	0	1	2	1	1	2
Positie in het huishouden vrouw						
Alleenstaand	23	14	13	13	10	12
Eenouder	15	10	13	15	12	5
Lid van ouderpaar	39	53	57	50	61	42
Lid van een paar (geen ouder)	21	22	15	21	16	40
Meerderjarig kind	2	1	1	1	0	0
Overig	0	1	1	1	0	0

3.3 Arbeidsmarktkenmerken

Veel van de personen die minimaal een jaar geen betaald werk van twaalf uur of meer per week hadden, hebben eerder wel een baan gehad. In tabel 3.3.1 is de duur weergegeven dat deze personen zonder werk waren sinds de laatste baan is beëindigd. Is deze duur lang dan kan dit er op wijzen dat personen ontmoedigd zijn geraakt en gestopt zijn met zoeken (*discouraged workers*). Het is ook mogelijk dat men vrijwillig een tijd de arbeidsmarkt heeft verlaten en nu weer toetreedt (herintreder). Tabel 3.3.1 bevat ook cijfers over de inschrijving bij het CWI. Personen met aanspraak op een arbeidsmarktgerelateerde uitkering zijn verplicht zich als werkzoekende in te schrijven bij het publieke arbeidsbemiddelingorgaan (in de periode 2002–2008 CWI en daarna UWV-Werkbedrijf).

Niet-stabiele statuspositie

Personen uit clusters 4a (overwegend werkloos) en 4b (overwegend niet-beroepsbevolking) verschillen nogal van elkaar in de duur zonder werk tot aan beëindiging laatste baan. Voor personen uit cluster 4b is het gemiddeld langer geleden dat ze een baan hebben gehad. In dit opzicht vertonen ze overeenstemming met personen in cluster 2 (altijd niet-beroepsbevolking). Aannemelijk is dat een lange duur zonder werk een belangrijke factor is voor het niet meer actief deelnemen op de arbeidsmarkt. Wat betreft inschrijving

CWI verschillen cluster 4a en 4b aanzienlijk van elkaar. In cluster 4a zijn naar verhouding meer personen ingeschreven bij het CWI (57 procent versus 31 procent). Dit aandeel is weliswaar hoger in cluster 4a, maar blijft nog wel achter bij die van personen die altijd werkloos waren (cluster 1).

Stabiele statuspositie

Personen die altijd werkloos waren (cluster 1) hadden gemiddeld een kortere duur zonder werk sinds de beëindiging van de laatste baan. Cluster 3a (eindigend in niet-beroepsbevolking) telt veel personen met lange duren zonder werk. Zij hebben een grotere kans om uiteindelijk de arbeidsmarkt te verlaten.

3.3.1 Arbeidskenmerken van werklozen en niet-beroepsbevolking naar cluster, personen van 25 tot 65 jaar

	Cluster 1 (altijd werkloos)	Cluster 3a (werkloos – niet- beroepsbevolking)	Cluster 3b (niet-beroeps- bevolking – werkloos)	Cluster 4a (overwegend werkloos)	Cluster 4b (overwegend niet- beroepsbevolking)	Cluster 2 (altijd niet- beroepsbevolking)
	%					
Duur tot laatste baan¹⁾						
0 tot 6 maanden	20	7	6	10	6	3
6 tot 12 maanden	14	7	5	9	5	3
1 tot 2 jaar	19	12	10	14	9	6
2 tot 5 jaar	25	22	21	22	17	14
5 jaar of langer	17	42	45	36	50	65
Nooit een baan gehad	5	9	14	9	13	9
Inschrijving CWI²⁾						
Niet ingeschreven	22	67	61	43	69	93
Ingeschreven	78	33	39	57	31	7

¹⁾ Op basis van kwartaal 1.

²⁾ Op basis van kwartaal 5.

4 Conclusie

De binding met de arbeidsmarkt van werklozen is groter dan die van personen die behoren tot de niet-beroepsbevolking. Werklozen zoeken actief naar werk en zijn hiervoor beschikbaar omdat ze in twee weken werk kunnen aanvaarden. Personen die behoren tot de niet-beroepsbevolking voldoen ten minste aan één van beide criteria niet. Om de binding met de arbeidsmarkt van werklozen en personen die tot de niet-beroepsbevolking behoren over een langere periode goed te kunnen vergelijken is het van belang wisselingen tussen deze posities mee te nemen. Voor mensen die naar verhouding regelmatig wisselen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking is de binding met de arbeidsmarkt bezien over een jaar vergelijkbaar. Voor personen die geen of nauwelijks wisselingen doormaken blijft het verschil in binding bestaan. Wanneer personen zonder werk een jaar lang worden gevolgd, wisselt 7 procent van statuspositie. Het gaat hierbij vaker om werklozen die de overstap maken naar niet-beroepsbevolking dan andersom.

Groepen met een niet-stabiele statuspositie verschillen naar specifieke bindingskenmerken zoals zoekgeschiedenis, beschikbaarheid, willen en kunnen werken. Vergeleken is met groepen die in de betreffende periode een stabiele statuspositie hadden, die in termen van binding met de arbeidsmarkt er het minst ver van afstaan. Personen in een niet-stabiele statuspositie die overwegend werkloos waren, zijn vergeleken met personen die altijd werkloos waren in de betreffende periode. Personen in een niet-stabiele statuspositie die overwegend tot de niet-beroepsbevolking behoorden, zijn vergeleken met personen altijd tot de niet-beroepsbevolking behoorden.

Geconcludeerd wordt dat van de personen die overwegend werkloos waren een substantieel aandeel wel wil werken. Ze hebben dan vaak niet in de afgelopen vier weken gezocht naar werk – zoals werklozen die geen wisseling doormaakten – maar wel in de afgelopen zes maanden.

Ruim een derde van de mensen die willen werken, waren niet in staat om binnen twee weken werk te aanvaarden. Dit betekent dat een substantiële groep vanwege een geringere beschikbaarheid ook een minder sterke binding heeft dan personen die altijd werkloos waren. Zolang als deze geringe beschikbaarheid niet uitmondt in een definitief ‘niet-willen/kunnen’ werken, is het risico dat de groep personen die overwegend werkloos waren zich niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt, beperkt.

Voor wat betreft de groep personen die overwegend tot de niet-beroepsbevolking behoorde, ligt het aandeel dat wél wil werken beduidend hoger dan bij de groep personen die de betreffende periode altijd tot de niet-beroepsbevolking behoorde. Vanuit dit perspectief gaat het dus om een groep die de aansluiting met de arbeidsmarkt nog niet heeft verloren. Als vergeleken wordt met de groep die overwegend werkloos is, bestaat er evenwel een achterstand. Geconcludeerd kan worden dat voor deze groep de kans op blijvende participatie minder groot is.

B.1 Samenstelling clusters voor werklozen en niet-beroepsbevolking, personen van 25 tot 65 jaar

Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4	Kwartaal 5	Aantal (x 1 000)	Aandeel (%)
Cluster 1: alle kwartalen werkloos (stabiel)						
werkloos	werkloos	werkloos	werkloos	werkloos	361	1,6
Cluster 3a: statuspositie niet onderbroken, begint werkloos – eindigend niet-beroepsbevolking (stabiel)						
werkloos	werkloos	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	62	0,3
werkloos	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	58	0,3
werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	102	0,5
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	383	1,7
Cluster 3b: statuspositie niet onderbroken, begint niet-beroepsbevolking – eindigend werkloos (stabiel)						
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	455	2,1
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	144	0,7
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	werkloos	92	0,4
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	werkloos	werkloos	85	0,4
Cluster 4a: onderbroken patroon, overwegend werkloos (niet-stabiel)						
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	werkloos	84	0,4
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	27	0,1
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	59	0,3
werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	25	0,1
werkloos	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	65	0,3
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	40	0,2
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	24	0,1
werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	35	0,2
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	22	0,1
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	35	0,2
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	38	0,2
Cluster 4b: onderbroken patroon, overwegend niet-beroepsbevolking (niet-stabiel)						
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	37	0,2
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	43	0,2
werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	55	0,2
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	36	0,2
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	215	1,0
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	56	0,3
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	219	1,0
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	235	1,1
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	56	0,3
<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	29	0,1
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	werkloos	werkloos	<i>niet-beroepsbevolking</i>	70	0,3
Cluster 2: alle kwartalen niet-beroepsbevolking (stabiel)						
<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	<i>niet-beroepsbevolking</i>	18 814	85,3

Inkomen verklaard? Het inkomen van werknemers en zelfstandigen nader bekeken

Linda Moonen

In dit artikel is onderzocht welke factoren van invloed zijn op de hoogte van het inkomen uit betaald werk. Hierbij zijn zowel demografische als sociaaleconomische factoren bekeken. De wekelijkse arbeidsduur blijkt het meest van belang te zijn: hoe hoger het aantal gewerkte uren, hoe hoger doorgaans het inkomen is. Dat gaat zowel op voor werknemers als voor zelfstandigen. Daarnaast spelen bij werknemers ook het opleidingsniveau, de leeftijd, het beroepsniveau en het al dan niet hebben van een vaste arbeidsrelatie een rol bij de hoogte van het inkomen.

Anders dan bij werknemers is bij zelfstandigen het opleidingsniveau van minder belang dan het beroepsniveau. Voor de zelfstandigen zijn het hebben van looninkomsten en het geslacht relevant voor het inkomen. Bij de zelfstandigen zonder personeel echter maakt het geslacht weer niet uit. Wel in welke sector men actief is.

1 Inleiding

In dit artikel wordt de relatie tussen het inkomen van personen uit werk en verschillende persoons- en arbeidsgerelateerde achtergrondkenmerken onderzocht. Omdat er belangrijke verschillen zijn tussen werknemers en zelfstandigen zijn voor beide groepen aparte analyses uitgevoerd.

Uit eerder onderzoek kwam al naar voren dat zowel demografische als sociaaleconomische kenmerken samenhangen met de hoogte van het inkomen (Berends-Ballast, 1986). Vanuit de Inkomensstatistiek van het CBS zijn echter maar beperkt gegevens beschikbaar die in dit opzicht relevant kunnen zijn. Zo ontbreken gegevens over het hoogst behaalde opleidingsniveau of de positie op de arbeidsmarkt. Ook belangrijke baankenmerken, zoals de wekelijkse arbeidsduur, zijn in de Inkomensstatistiek niet opgenomen.

In 2010 is er een koppeling tot stand gekomen tussen de gegevens van de Inkomensstatistiek en die van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Hierdoor is het nu mogelijk geworden om de samenhang tussen het inkomen van personen en verschillende persoons- en arbeidskenmerken gedetailleerd in kaart te brengen.

Het artikel is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 wordt de gehanteerde onderzoeksmethode toegelicht. Ook wordt ingegaan op de data die gebruikt is voor het onderzoek. In paragraaf 3 worden de resultaten voor de werknemers besproken, terwijl in paragraaf 4 de zelfstandigen aan bod komen. Tot slot worden in paragraaf 5 de conclusies gepresenteerd.

2 Data en onderzoeksmethode

2.1 Data

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB), verrijkt met gegevens uit de Inkomensstatistiek. De doelpopulatie omvat personen van 15 tot 65 jaar die betaald werk hebben van minimaal één uur per week en die over een eigen inkomen beschikken. In de EBB worden steekproefpersonen op vijf verschillende momenten geïnterviewd. Er worden vragen gesteld over de arbeidssituatie, maar ook over het gevolgde onderwijs en het behaalde onderwijsniveau. In elke

vervolgpeiling worden onder meer vragen gesteld over eventuele veranderingen die hebben plaatsgevonden. De in dit onderzoek uitgevoerde regressieanalyses beperken zich tot het gebruik van gegevens uit de eerste peiling (de unieke cases). Voor de overige analyses zijn de gegevens uit alle peilingen gebruikt.

2.2 Onderzoeksmethode

Om de relatie tussen het inkomen en verschillende verklarende factoren te onderzoeken is gebruik gemaakt van multiële lineaire regressieanalyse. Omdat er over het algemeen geen lineair verband bestaat tussen het inkomen en de verklarende factoren, wordt doorgaans een logaritmische transformatie op het inkomen toegepast. In dit onderzoek is de natuurlijke logaritme van het inkomen de te verklaren variabele. De verklarende variabelen (zie paragraaf 2.3) zijn allemaal als categoriale variabelen ingedeeld en worden als dummyvariabelen in het regressiemodel opgenomen. De regressievergelijking is dan gelijk aan

$$\ln(Y) = \alpha + \beta_1 D_1 + \dots + \beta_k D_k + \varepsilon \quad (1)$$

met

$\ln(Y)$	de natuurlijke logaritme van het inkomen Y ,
α	de constante,
$\beta_1 \dots \beta_k$	de regressiecoëfficiënten,
$D_1 \dots D_k$	de dummyvariabelen,
ε	de storingsterm.

Het inkomen kan vervolgens bepaald worden met behulp van de formule

$$Y = e^\alpha * e^{\beta_1 D_1} * \dots * e^{\beta_k D_k} * e^\varepsilon \quad (2)$$

Hierin is e^α gelijk aan het zogenaamde referentie-inkomen en de termen $e^{\beta_k D_k}$ zijn de vermenigvuldigingsfactoren ten opzichte van het referentie-inkomen. Aan de hand van de uitkomsten van de regressieanalyse kan worden bepaald welke factoren een significante samenhang met het inkomen hebben¹⁾.

2.3 Verklarende variabelen

In de analyses zijn zowel persoons- als arbeidsgerelateerde achtergrondkenmerken meegenomen. Bij persoonskenmerken gaat het om de kenmerken geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, positie in het huishouden, de aanwezigheid van minderjarige kinderen in het huishouden, herkomst en opleidingsniveau. Tabel 2.3.1 geeft een overzicht van deze kenmerken en de gehanteerde klasse-indelingen.

De volgende arbeidsgerelateerde kenmerken zijn in de modellen opgenomen: de wekelijkse arbeidsduur in uren, het beroepsniveau, de bedrijfssector, de grootteklasse van het bedrijf en het aantal jaren ervaring in de huidige baan. Omdat de groep zelfstandigen beduidend kleiner is dan de groep werknemers, konden voor hen niet alle kenmerken even gedetailleerd worden opgenomen in de analyses als voor werknemers. Zo is er voor de indeling naar bedrijfssector bij zelfstandigen een 4-deling gebruikt, tegenover een 10-deling bij werknemers. Omwille van de celvulling is de grootteklasse van het bedrijf bij de analyses van zelfstandigen buiten beschouwing gelaten.

¹⁾ Eventuele interacties tussen de opgenomen factoren zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

2.3.1 Verklarende factoren en klasse-indelingen: persoonskenmerken

Geslacht	Mannen Vrouwen
Leeftijd	15 tot 25 jaar 25 tot 35 jaar 35 tot 45 jaar 45 tot 55 jaar 55 tot 65 jaar
Burgerlijke staat	Ongehuwd Gewhuwd / partnerschap Gescheiden Verweduwd
Positie in het huishouden	Alleenstaande Alleenstaande ouder Lid van ouderpaar Lid van paar (geen ouder) Overig lid van het huishouden
Minderjarige kinderen in het huishouden	Geen minderjarige kinderen in het huishouden Wel minderjarige kinderen in het huishouden
Herkomst	Autochtoon Westerse allochtoon, eerste generatie Westerse allochtoon, tweede generatie Niet-westerse allochtoon, eerste generatie Niet-westerse allochtoon, tweede generatie
Opleidingsniveau	Basisonderwijs Vmbo, mbo1, avo onderbouw Havo, vwo, mbo Hbo, wo bachelor Wo master, doctor

2.3.2 Verklarende factoren en klasse-indelingen: arbeidskenmerken

Arbeidskenmerken opgenomen bij analyses werknemers en zelfstandigen

Beroepsniveau	Elementaire beroepen Lagere beroepen Middelbare beroepen Hogere beroepen Wetenschappelijke beroepen	Werkervaring	Minder dan 1 jaar 1 tot 5 jaar 5 tot 10 jaar 10 tot 20 jaar 20 jaar of langer
---------------	--	--------------	---

Arbeidskenmerken opgenomen bij analyses werknemers

Arbeidskenmerken opgenomen bij analyses zelfstandigen

Arbeidsduur werknemers	1 tot 12 uur per week 12 tot 20 uur per week 20 tot 35 uur per week 35 uur of meer per week	Arbeidsduur zelfstandigen	1 tot 12 uur per week 12 tot 20 uur per week 20 tot 35 uur per week 35 tot 50 uur per week 50 tot 65 uur per week 65 uur per week of meer
Bedrijfssector (SBI 2008)	Landbouw, bosbouw en visserij Nijverheid (geen bouw) en energie Bouw Handel, vervoer en horeca Informatie en communicatie Financiële en verzekeringsactiviteiten Onroerendgoed activiteiten Zakelijke dienstverlening Overheid Cultuur, recreatie, overige diensten	Bedrijfssector (SBI 2008)	Landbouw, bosbouw en visserij Nijverheid Commerciële dienstverlening Niet-commerciële dienstverlening
		Looninkomsten	Persoon heeft geen looninkomsten Persoon heeft ook looninkomsten
Grootteklasse bedrijf	1 tot 10 werknemers 10 tot 100 werknemers 100 werknemers of meer		
Soort arbeidsrelatie	Vaste arbeidsrelatie Flexibele arbeidsrelatie		
Werkzaam als zelfstandige	Persoon is niet werkzaam als zelfstandige Persoon is ook werkzaam als zelfstandige		

Bij de analyses voor werknemers is tevens een variabele opgenomen die aangeeft of de werknemer een vaste of een flexibele arbeidsrelatie heeft²⁾ en een variabele die aangeeft of iemand al dan niet aanvullende werkzaamheden als zelfstandige heeft. Bij de analyses voor zelfstandigen is een variabele opgenomen die aangeeft of iemand naast het inkomen uit onderneming ook looninkomsten heeft. Tabel 2.3.2 geeft een overzicht van alle arbeidsgerelateerde factoren en de bijbehorende klasse-indelingen.

2.4 *Inkomens van werknemers en zelfstandigen*

Omdat er belangrijke verschillen zijn tussen het inkomen van werknemers en zelfstandigen, zijn voor beide groepen aparte analyses uitgevoerd³⁾. Zo wijkt de inkomensverdeling van zelfstandigen af van die van werknemers. Bij zelfstandigen kunnen zeer lage en zelfs negatieve inkomens voorkomen (verlies uit onderneming), maar ook uitschieters naar boven komen bij zelfstandigen vaker voor dan bij werknemers. Er is dus een veel grotere spreiding van de inkomens van zelfstandigen vergeleken met die van werknemers.

Ook zijn gehanteerde inkomensbegrippen bij werknemers en zelfstandigen niet goed vergelijkbaar. Voor werknemers zijn de jaarlijkse inkomsten uit arbeid gebruikt, voor zelfstandigen wordt uitgegaan van de jaarlijkse inkomsten uit eigen onderneming. Het arbeidsinkomen van werknemers is een bruto-inkomen. Het bestaat niet alleen uit loon of salaris, maar omvat ook de werkgevers- en werknemersbijdragen voor inkomensverzekeringen. Zelfstandige ondernemers kunnen zelf bepalen of en in hoeverre ze zich tegen inkomensverlies verzekeren. Een deel van hen bezuinigt hierop om een hoger besteedbaar inkomen te vergaren of om meer in de onderneming te kunnen investeren (Leufkens, Lok en Otten, 2011; Van der Linden, Vroonhof en Folkeringa, 2009).

Een ander verschil tussen werknemers en zelfstandigen is dat bij werknemers verwervingskosten⁴⁾ niet van het inkomen worden afgetrokken. Bij zelfstandigen gaat het steeds om het inkomen minus gemaakte kosten.

3 Inkomen van werknemers

Werknemers verdienen in 2010 gemiddeld bijna 40 duizend euro per jaar. Er zijn echter grote verschillen naar demografische en sociaaleconomische achtergrondkenmerken. Een belangrijke factor is uiteraard de wekelijkse arbeidsduur: hoe hoger het gewerkte aantal uren, hoe hoger ook doorgaans het gemiddelde inkomen is. Maar ook andere factoren spelen een rol bij de hoogte van het inkomen. Zo bedraagt het gemiddelde jaarinkomen bij mannen gemiddeld ruim 50 duizend euro, terwijl dat van vrouwen met 28 duizend euro beduidend lager ligt.

Ook zijn er forse verschillen naar opleidingsniveau. Werknemers met alleen basisonderwijs hebben een gemiddeld inkomen van nog geen 25 duizend euro per jaar, academici hebben met ruim 73 duizend euro bijna 3 keer zo veel (Tabel 3.1).

²⁾ Er is sprake van een flexibele arbeidsrelatie indien het arbeidscontract van beperkte duur is en/of de werknemer niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst is. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan uitzendkrachten, oproepkrachten of invalkrachten.

³⁾ In dit artikel zijn werknemers gedefinieerd als personen die in de EBB aangeven werknemer te zijn én die volgens de Inkomensstatistiek inkomen uit arbeid hebben. Zelfstandigen zijn gedefinieerd als personen die in de EBB aangeven zelfstandige te zijn én die volgens de Inkomensstatistiek inkomen uit eigen onderneming hebben.

⁴⁾ Verwervingskosten zijn kosten die specifiek en onvermijdelijk voor het verwerven van inkomen gemaakt moeten worden. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan kosten die worden gemaakt voor het woon-werkverkeer, of kosten voor kinderopvang.

3.1 Inkomen uit arbeid van werknemers naar achtergrondkenmerken, 2010*

	Totaal werknemers			Werknemers; werkzame beroepsbevolking			Voltijdwerknemers met vaste arbeidsrelatie		
	aantal	gemiddeld inkomen uit arbeid	standaard-fout	aantal	gemiddeld inkomen uit arbeid	standaard-fout	aantal	gemiddeld inkomen uit arbeid	standaard-fout
	x 1 000	1 000 euro		x 1 000	1 000 euro		x 1 000	1 000 euro	
Totaal	6 808	39,9	0,1	6 151	43,5	0,1	3 048	58,9	0,1
<i>Geslacht</i>									
Mannen	3 542	50,5	0,1	3 307	53,8	0,1	2 424	61,1	0,2
Vrouwen	3 265	28,3	0,1	2 843	31,6	0,1	625	50,3	0,2
<i>Leeftijd</i>									
15 tot 25 jaar	1 104	12,4	0,1	676	17,9	0,1	185	28,9	0,2
25 tot 35 jaar	1 477	38,3	0,1	1 437	39,1	0,1	752	48,0	0,1
35 tot 45 jaar	1 698	46,8	0,2	1 644	48,1	0,2	840	63,4	0,3
45 tot 55 jaar	1 633	48,9	0,2	1 570	50,6	0,2	846	67,0	0,3
55 tot 65 jaar	895	46,5	0,3	824	49,7	0,3	425	66,3	0,4
<i>Opleidingsniveau</i>									
Basisonderwijs	346	24,6	0,2	281	29,5	0,2	137	40,8	0,3
Vmbo, mbo1, avo onderbouw	1 332	25,1	0,1	1 078	30,2	0,1	508	43,2	0,2
Havo, vwo, mbo	2 915	34,2	0,1	2 643	37,0	0,1	1 233	50,6	0,1
Hbo, wo bachelor	1 433	51,6	0,2	1 383	53,1	0,2	724	68,2	0,3
Wo master, doctor	733	73,7	0,4	720	74,8	0,4	422	92,4	0,6
Opleidingsniveau onbekend	49	36,8	0,7	46	38,0	0,7	24	49,0	1,1
<i>Arbeidsduur</i>									
1 tot 12 uur per week	657	5,5	0,1						
12 tot 20 uur per week	636	13,6	0,1	636	13,6	0,1			
20 tot 35 uur per week	1 999	31,5	0,1	1 999	31,5	0,1			
35 uur per week of meer	3 516	55,8	0,1	1 383	55,8	0,1	3 048	58,9	0,1

Door de mogelijke samenhang tussen de demografische en sociaaleconomische achtergrondkenmerken kunnen geen eenduidige conclusies uit de gemiddelde inkomens worden getrokken. Duidelijk is wel dat bijvoorbeeld mannen een hoger gemiddeld inkomen hebben dan vrouwen, maar de uitkomsten geven geen inzicht in de oorzaken van dit verschil. Het is bekend dat het inkomensverschil tussen mannen en vrouwen voor een deel wordt veroorzaakt doordat vrouwen veel vaker in deeltijd werken dan mannen (Moonen, Otten en Pleijers, 2011). Echter, wanneer alleen wordt gekeken naar voltijdwerknemers met een vaste arbeidsrelatie blijkt het inkomensverschil weliswaar kleiner te zijn geworden, maar toch nog steeds ruim 10 duizend euro op jaarbasis te bedragen. Behalve de arbeidsduur spelen dus ook andere factoren bij het verschil een rol. Vrouwen werken bijvoorbeeld vaker in lager betaalde sectoren en hebben daarom vaker lager betaalde functies dan mannen (Merens, Van den Brakel, Hartgens, Hermans, 2011). Om een beter beeld te krijgen van de factoren die van invloed zijn op de hoogte van het inkomen zijn verschillende regressieanalyses uitgevoerd.

Voordat de factoren in beeld zijn gebracht die de hoogte van het inkomen deels kunnen verklaren, is eerst naar de onderlinge samenhang van deze factoren gekeken. De sterkste samenhang zien we tussen het opleidingsniveau en het beroepsniveau: de correlatiecoëfficiënt r bedraagt 0,69. Personen met een hoog opleidingsniveau werken vaak ook in de hogere beroepen en vice versa⁵⁾. Daarnaast heeft leeftijd een sterke samenhang met het aantal jaren werkervaring ($r = 0,53$). De onderlinge samenhang tussen de factoren geven echter geen aanleiding om de factoren niet gelijktijdig in de regressieanalyses op te nemen. Ook de testen voor multicollineariteit wezen niet op problemen.

⁵⁾ De hoge correlatie tussen het opleidings- en het beroepsniveau hangt onder meer samen met het feit dat het beroepsniveau deels gebaseerd is op het opleidingsniveau.

In Tabel 3.2 en Tabel 3.3 worden de resultaten van de regressieanalyses voor werknemers gegeven. In een eerste analyse is de volledige groep werknemers bekeken. Daarnaast zijn ook analyses gedaan voor werknemers die deel uitmaken van de werkzame beroepsbevolking⁶⁾ en voor voltijds werkende werknemers (minimaal 35 uur per week) met een vaste arbeidsrelatie⁷⁾. Bij de regressieanalyses zijn in eerste instantie de arbeidsduur en vervolgens het opleidingsniveau aan het regressiemodel toegevoegd. Daarna is telkens dat kenmerk toegevoegd dat de grootste toename van de verklaarde variantie met zich meebracht. Kenmerken waarbij de toename van R^2 minder dan 0,01 bedroeg, zijn niet in het model opgenomen. Deels bleken deze kenmerken wel een significant effect te hebben, maar zowel de bijdrage aan de verklaarde variantie als het uiteindelijke effect op het inkomen waren dusdanig klein, dat een opname in het model niet zinvol werd geacht.

3.2 Inkomen van werknemers; bijdrage van factoren aan verklaarde variantie, 2010*

	Totaal werknemers		Werknemers; werkzame beroepsbevolking		Voltijdwerknemers met vaste arbeidsrelatie	
Aantal waarnemingen	44 704		40 998		20 518	
R^2	0,748		0,666		0,508	
	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R^2</i>	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R^2</i>	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R^2</i>
Stap 1	Arbeitsduur	0,570	Arbeitsduur	0,364	Opleidingsniveau	0,239
Stap 2	Opleidingsniveau	0,072	Opleidingsniveau	0,118	Leeftijd	0,153
Stap 3	Leeftijd	0,070	Leeftijd	0,108	Beroepsniveau	0,050
Stap 4	Beroepsniveau	0,021	Beroepsniveau	0,038	Geslacht	0,023
Stap 5	Soort arbeidsrelatie	0,015	Soort arbeidsrelatie	0,025	Grootteklasse bedrijf	0,016
Stap 6			Bedrijfssector	0,013	Bedrijfssector	0,015
Stap 7					Positie in het huishouden	0,012

Uit de resultaten voor de volledige groep werknemers blijkt dat met behulp van de in het model opgenomen factoren bijna 75 procent van het inkomen kan worden verklaard ($R^2 = 0,748$). De wekelijkse arbeidsduur heeft verreweg de grootste bijdrage aan de verklaring van de hoogte van het inkomen: meer dan de helft van de verklaarde variantie is toe te schrijven aan de wekelijkse arbeidsduur. Daarnaast levert ook het opleidingsniveau een grote bijdrage: door toevoeging van deze factor aan het model stijgt de verklaarde variantie van 57 procent naar ruim 64 procent. Daarnaast hangen ook de leeftijd, het beroepsniveau en het soort arbeidsrelatie samen met de hoogte van het inkomen.

De totale verklaarde variantie ligt bij de groep werknemers binnen de werkzame beroepsbevolking lager dan bij de volledige groep werknemers ($R^2 = 0,666$). De uitkomsten van de analyse voor de werkzame beroepsbevolking laten verder eenzelfde beeld zien als bij de totale groep werknemers. Opnieuw speelt de wekelijkse arbeidsduur een grote rol bij de verklaring van de hoogte van het inkomen. En ook hier zijn het opleidingsniveau, de leeftijd, het beroepsniveau en het soort arbeidsrelatie van belang. Een belangrijke factor is echter nu ook de bedrijfssector (SBI 2008).

Omdat bij beide voorgaande analyses de arbeidsduur en het soort arbeidsrelatie een rol bleken te spelen bij de verklaring van het inkomen, is de analyse een derde keer uitgevoerd voor de groep voltijds werkende werknemers met een vaste arbeidsrelatie. De verklarende kracht van het model is voor deze groep

⁶⁾ De werkzame beroepsbevolking bestaat uit personen van 15 tot 65 jaar die betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week.

⁷⁾ In de analyse voor alle werknemers kon geen gebruik worden gemaakt van het kenmerk werkervaring, omdat dit alleen voor de werkzame beroepsbevolking bekend is.

beduidend kleiner: slechts de helft van de variantie kan worden verklaard door de resterende factoren ($R^2 = 0,508$). Het opleidingsniveau en de leeftijd verklaren samen bijna 40 procent van de variantie. De resterende 10 procent wordt verklaard door het beroepsniveau, het geslacht, de grootteklasse van het bedrijf, de bedrijfssector en de positie in het huishouden.

3.3 Resultaten regressieanalyses inkomen van werknemers: verhoudingscijfers¹⁾ ten opzichte van referentieniveau, 2010*

	Totaal werknemers			Werknemers; werkzame beroepsbevolking			Volftijdwerknemers met vaste arbeidsrelatie		
	vermenigvuldigingsfactor	95% BI		vermenigvuldigingsfactor	95% BI		vermenigvuldigingsfactor	95% BI	
		ondergrens	bovengrens		ondergrens	bovengrens		ondergrens	bovengrens
Arbeidsduur									
1 tot 12 uur per week	0,17	0,17	0,18						
12 tot 20 uur per week	0,31	0,31	0,32	0,32	0,32	0,33			
20 tot 35 uur per week	0,58	0,57	0,58	0,59	0,58	0,59			
35 uur per week of meer	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–			
Opleidingsniveau									
Basisonderwijs	0,82	0,81	0,84	0,87	0,85	0,89	0,86	0,84	0,88
Vmbo, mbo1, avo onderbouw	0,90	0,89	0,91	0,93	0,92	0,94	0,94	0,92	0,95
Havo, vwo, mbo	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Hbo, wo bachelor	1,14	1,12	1,16	1,14	1,13	1,16	1,17	1,15	1,18
Wo master, doctor	1,36	1,33	1,39	1,36	1,33	1,39	1,39	1,36	1,42
Leeftijd									
15 tot 25 jaar	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
25 tot 35 jaar	1,47	1,45	1,50	1,48	1,45	1,50	1,23	1,20	1,26
35 tot 45 jaar	1,80	1,77	1,83	1,79	1,76	1,82	1,49	1,45	1,53
45 tot 55 jaar	1,88	1,85	1,91	1,88	1,85	1,91	1,59	1,55	1,63
55 tot 65 jaar	1,87	1,84	1,91	1,89	1,86	1,93	1,61	1,56	1,66
Beroepsniveau									
Elementaire beroepen	0,69	0,68	0,71	0,69	0,67	0,70	0,75	0,73	0,77
Lagere beroepen	0,80	0,79	0,82	0,81	0,80	0,82	0,86	0,84	0,87
Middelbare beroepen	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Hogere beroepen	1,19	1,17	1,21	1,19	1,17	1,20	1,15	1,14	1,17
Wetenschappelijke beroepen	1,28	1,26	1,31	1,30	1,27	1,32	1,25	1,23	1,28
Soort arbeidsrelatie									
Vaste arbeidsrelatie	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–			
Flexibele arbeidsrelatie	0,71	0,70	0,72	0,71	0,70	0,72			
Bedrijfssector (SBI 2008)									
Landbouw, bosbouw en visserij				0,98	0,95	1,02	1,04	0,99	1,08
Nijverheid (geen bouw) en energie				1,07	1,06	1,09	1,06	1,05	1,08
Bouw				1,08	1,05	1,10	1,10	1,07	1,12
Handel, vervoer en horeca				0,97	0,95	0,98	1,03	1,02	1,05
Informatie en communicatie				1,07	1,05	1,10	1,12	1,10	1,15
Financiële en verzekeringsactiviteiten				1,27	1,24	1,30	1,30	1,27	1,33
Onroerendgoed activiteiten				1,11	1,06	1,17	1,12	1,07	1,18
Zakelijke dienstverlening				0,97	0,95	0,98	1,05	1,03	1,07
Overheid				<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Cultuur, recreatie, overige diensten				0,88	0,85	0,90	0,95	0,92	0,98
Geslacht									
Mannen							<i>ref</i>	–	–
Vrouwen							0,86	0,85	0,87
Grootteklasse bedrijf									
1 tot 10 werknemers							0,81	0,79	0,82
10 tot 100 werknemers							0,90	0,89	0,91
100 werknemers of meer							<i>ref</i>	–	–
Positie in het huishouden									
Alleenstaande							<i>ref</i>	–	–
Alleenstaande ouder							1,02	0,98	1,05
Lid van ouderpaar							1,13	1,11	1,14
Lid van paar (geen ouder)							1,07	1,05	1,09
Overig							0,91	0,89	0,94

¹⁾ Berekend als de e-macht van de oorspronkelijke regressiecoëfficiënten in verband met de logaritmische vorm van de regressievergelijking.

De resultaten van de regressieanalyse voor alle werknemers tonen duidelijk het effect van de arbeidsduur op het inkomen aan. Werknemers met een baan van minder dan twaalf uur per week verdienen daarmee slechts een vijfde van het inkomen dat voltijds werkende werknemers ontvangen. Werknemers met een grotere deeltijdbaan, van 20 tot 35 uur per week, hebben een inkomen van bijna 60 procent van het inkomen van voltijdwerknemers.

Het opleidings- en het beroepsniveau laten vergelijkbare resultaten zien: personen met een opleidings- of beroepsniveau dat lager is dan gemiddeld, hebben doorgaans ook een lager inkomen. Bij werknemers met alleen basisonderwijs ligt het inkomen op 82 procent van dat van werknemers met een middelbare opleiding (havo, vwo, mbo). Bij werknemers met een elementair beroepsniveau ligt het inkomen met een vermenigvuldigingsfactor van 0,69 nog lager. Onder de hoogst opgeleiden (wo master of doctor) ligt het inkomen met een factor van 1,36 juist beduidend hoger dan gemiddeld.

Ook het soort arbeidsrelatie speelt een rol: werknemers zonder vaste arbeidsrelatie hebben een inkomen dat slechts 70 procent bedraagt van dat van vaste krachten.

Ook de bedrijfssector waar de werknemer werkzaam is hangt samen met de hoogte van het inkomen. In de financiële en verzekeringsbranche ligt het inkomen van een werknemer die twaalf uur of meer per week werkzaam is met een factor 1,27 fors hoger dan bij de overheid. In de sector cultuur, recreatie en overige diensten ligt het inkomen juist lager.

Bij de voltijds werkende werknemers met een vaste arbeidsrelatie zijn ook het geslacht, de omvang van het bedrijf en de positie in het huishouden van belang bij de hoogte van het inkomen. Vrouwen in deze groep hebben een lager inkomen dan mannen, met een vermenigvuldigingsfactor van 0,86. Ook hebben werknemers in grote bedrijven gemiddeld meer inkomen dan werknemers in kleine bedrijven (van 1 tot 10 werknemers, factor 0,81) en middelgrote bedrijven (van 10 tot 100 werknemers, factor 0,90). Bij personen die deel uitmaken van een (ouder)paar ten slotte, is het inkomen hoger dan bij alleenstaanden.

4 Inkomen van zelfstandigen

In 2010 bedroeg de gemiddelde winst uit onderneming van zelfstandigen ruim 35 duizend euro. Net als bij de werknemers zijn er aanzienlijke verschillen tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Het inkomen van mannelijke ondernemers is beduidend hoger dan dat van vrouwelijke ondernemers: 39 duizend euro tegenover 27 duizend euro. Ook zijn er inkomensverschillen tussen de opleidingsniveaus. Wel zijn die gemiddeld kleiner dan bij de werknemers. Zelfstandigen met een laag opleidingsniveau maken gemiddeld bijna 30 duizend euro winst, terwijl dat bij de hoogopgeleide zelfstandigen 52 duizend euro is (tabel 4.1). Merk op dat, door de kleinere groepen enerzijds en grotere spreiding van de inkomens anderzijds, de standaardfouten bij de gemiddelde inkomens van zelfstandigen groter zijn dan bij die van werknemers.

Uiteraard hangen ook hier de verschillende persoons- en werkgerelateerde kenmerken met elkaar samen. Evenals bij de werknemers is ook bij de zelfstandigen de correlatie tussen het opleidingsniveau en het beroepsniveau met $r = 0,62$ verreweg het hoogst. Ook is er een sterke samenhang tussen de leeftijd en het aantal jaren werkervaring ($r = 0,50$).

Om de relatie tussen de verschillende persoons- en arbeidsgelateerde kenmerken en het inkomen van zelfstandigen te onderzoeken zijn inkomenscijfers van 2009 en 2010 samengevoegd. De belangrijke reden hiervoor is dat de dynamiek onder zelfstandigen groter is dan onder werknemers, waardoor de inkomens van zelfstandigen meer fluctueren. Door het samenvoegen van inkomensgegevens van meerdere jaren, worden incidentele ondernemers buiten de analyses gelaten en worden de fluctuaties van het inkomen beperkt.

4.1 Inkomen uit onderneming van zelfstandigen naar achtergrondkenmerken, 2009/2010*

	Zelfstandigen; werkzame beroepsbevolking			Voltijds werkende zelfstandigen			Zelfstandigen zonder personeel		
	aantal	gemiddeld inkomen uit onderneming	standaard-fout	aantal	gemiddeld inkomen uit onderneming	standaard-fout	aantal	gemiddeld inkomen uit onderneming	standaard-fout
	x 1 000	1 000 euro		x 1 000	1 000 euro		x 1 000	1 000 euro	
Totaal	747	35,4	0,4	548	39,0	0,5	540	30,5	0,4
<i>Geslacht</i>									
Mannen	503	39,3	0,5	430	41,2	0,6	364	33,8	0,5
Vrouwen	244	27,5	0,5	118	31,1	0,9	176	23,5	0,6
<i>Leeftijd</i>									
15 tot 25 jaar	15	.	.	10	.	.	13	.	.
25 tot 35 jaar	111	32,3	0,9	86	34,2	1,2	85	29,1	1,1
35 tot 45 jaar	230	38,3	0,8	173	41,5	1,0	165	34,2	0,8
45 tot 55 jaar	241	36,7	0,6	177	41,0	0,8	170	30,9	0,6
55 tot 65 jaar	149	33,1	0,8	103	36,9	1,0	108	26,7	0,8
<i>Opleidingsniveau</i>									
Basisonderwijs	33	29,5	1,9	27	31,6	2,4	24	25,1	1,0
Vmbo, mbo1, avo onderbouw	123	30,0	0,7	95	32,8	0,8	85	27,8	0,8
Havo, vwo, mbo	321	31,9	0,6	244	35,4	0,7	225	27,9	0,6
Hbo, wo bachelor	149	36,0	0,8	101	40,5	1,0	115	30,6	0,7
Wo master, doctor	117	51,8	1,2	78	58,7	1,6	88	40,9	1,3
Opleidingsniveau onbekend	5	.	.	4	.	.	4	.	.
<i>Arbeidsduur</i>									
12 tot 20 uur per week	25	16,0	0,9				21	12,6	0,8
20 tot 35 uur per week	160	25,7	0,6				128	22,4	0,6
35 tot 50 uur per week	260	34,9	0,6	252	34,8	0,6	201	31,6	0,6
50 tot 65 uur per week	220	44,9	0,9	215	44,8	0,9	142	38,3	1,0
65 uur per week of meer	83	36,6	1,2	81	36,8	1,2	49	31,7	1,4

Om het belang van de verschillende factoren afzonderlijk te onderzoeken, zijn ook voor de zelfstandigen regressieanalyses gedaan. Doordat er een logaritmische transformatie op de inkomens is uitgevoerd, zijn de negatieve inkomens bij deze analyses buiten beschouwing gelaten. Er zijn ook hier drie verschillende groepen zelfstandigen bekeken⁸⁾: ten eerste alle zelfstandigen die tot de werkzame beroepsbevolking behoren, ten tweede de voltijds werkende zelfstandigen en ten derde de groep zelfstandigen zonder personeel. Ook hier wordt voltijds gedefinieerd als een gemiddelde werkweek van 35 uur of meer. Tabel 4.2 geeft de resultaten van de regressieanalyses.

4.2 Inkomen van zelfstandigen; bijdrage van factoren aan verklaarde variantie, 2009/2010*

	Zelfstandigen; werkzame beroepsbevolking		Voltijds werkende zelfstandigen		Zelfstandigen zonder personeel	
	Aantal waarnemingen	R ²	Aantal waarnemingen	R ²	Aantal waarnemingen	R ²
	2 712	0,157	2 130	0,128	1 971	0,152
	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R²</i>	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R²</i>	<i>Opgenomen variabele</i>	<i>Toename R²</i>
Stap 1	Arbeidsduur	0,054	Opleidingsniveau	0,021	Arbeidsduur	0,059
Stap 2	Opleidingsniveau	0,023	Beroepsniveau	0,057	Opleidingsniveau	0,009
Stap 3	Beroepsniveau	0,041	Looninkomsten	0,035	Beroepsniveau	0,031
Stap 4	Looninkomsten	0,026	Geslacht	0,015	Bedrijfssector	0,031
Stap 5	Geslacht	0,013			Looninkomsten	0,022

⁸⁾ Meewerkende partners en overige zelfstandigen zijn buiten beschouwing gelaten.

Slechts 15 procent van het inkomen van zelfstandigen en van zelfstandigen zonder personeel kan verklaard worden door de in het model opgenomen factoren ($R^2 = 0,157$). Wanneer gekeken wordt naar de voltijds werkende zelfstandigen presteert het model nog minder goed: minder dan 13 procent van het inkomen kan worden verklaard. Hiermee is de verklarende kracht van het regressiemodel voor zelfstandigen zeer beperkt, zeker in vergelijking met het model toegepast op werknemers.

De factoren die een rol spelen bij de verklaring van de hoogte van het inkomen zijn voor de werkzame zelfstandigen en voor de voltijds werkende zelfstandigen vergelijkbaar. Uit beide analyses komt naar voren dat het beroepsniveau een grotere rol speelt dan het opleidingsniveau. Daarnaast zijn het gegeven of iemand tevens looninkomsten heeft en het geslacht van de ondernemer van belang. Dit gaat niet helemaal op voor de zelfstandigen zonder personeel. Bij deze groep spelen eveneens het beroepsniveau en het al dan niet hebben van looninkomsten een rol, maar het geslacht is niet van belang. Wel maakt het uit in welke sector men actief is.

4.3 Resultaten regressieanalyses inkomen zelfstandigen: verhoudingscijfers¹⁾ ten opzichte van referentieniveau, 2009/2010*

	Zelfstandigen; werkzame beroepsbevolking			Voltijds werkende zelfstandigen			Zelfstandigen zonder personeel		
	vermenigvuldigingsfactor	95% BI		vermenigvuldigingsfactor	95% BI		vermenigvuldigingsfactor	95% BI	
		ondergrens	bovengrens		ondergrens	bovengrens		ondergrens	bovengrens
Arbeidsduur									
12 tot 20 uur per week	0,49	0,39	0,62				0,44	0,35	0,57
20 tot 35 uur per week	0,70	0,63	0,78				0,71	0,62	0,80
35 tot 50 uur per week	<i>ref</i>	–	–				<i>ref</i>	–	–
50 tot 65 uur per week	1,18	1,08	1,29				1,20	1,08	1,34
65 uur per week of meer	1,10	0,98	1,25				1,03	0,88	1,20
Opleidingsniveau									
Basisonderwijs	0,91	0,74	1,10	0,83	0,68	1,02	0,95	0,75	1,19
Vmbo, mbo1, avo onderbouw	1,02	0,91	1,14	1,01	0,89	1,13	0,95	0,83	1,08
Havo, vwo, mbo	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Hbo, wo bachelor	1,21	1,08	1,35	1,09	0,96	1,23	1,30	1,14	1,48
Wo master, doctor	0,92	0,79	1,06	0,84	0,71	0,99	0,92	0,78	1,09
Beroepsniveau									
Elementaire beroepen	1,22	0,96	1,56	1,04	0,79	1,38	1,28	0,97	1,69
Lagere beroepen	1,04	0,94	1,16	1,06	0,94	1,18	1,02	0,89	1,16
Middelbare beroepen	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Hogere beroepen	1,15	1,03	1,28	1,13	1,00	1,27	1,19	1,04	1,36
Wetenschappelijke beroepen	2,70	2,27	3,20	3,13	2,58	3,79	2,48	2,01	3,05
Looninkomsten									
Persoon heeft geen looninkomsten	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–
Persoon heeft ook looninkomsten	1,59	1,44	1,76	1,66	1,49	1,86	1,52	1,35	1,70
Geslacht									
Mannen	<i>ref</i>	–	–	<i>ref</i>	–	–			
Vrouwen	0,75	0,69	0,82	0,74	0,67	0,81			
Bedrijfssector (SBI 2008)									
Landbouw, bosbouw en visserij							1,39	1,17	1,65
Nijverheid							1,82	1,57	2,11
Commerciële dienstverlening							1,27	1,13	1,43
Niet-commerciële dienstverlening							<i>ref</i>	–	–

¹⁾ Berekend als de e-macht van de oorspronkelijke regressiecoëfficiënten in verband met de logaritmische vorm van de regressievergelijking.

Uit de regressieanalyses blijkt dat naarmate de wekelijkse arbeidsduur van zelfstandigen korter is, het inkomen (zoals verwacht) lager is. Bij een gemiddelde werkweek van 12 tot 20 uur ligt het inkomen op ongeveer de helft van dat van zelfstandigen die gemiddeld 35 tot 50 uur per week werken.

Zowel het opleidingsniveau als het beroepsniveau blijken een rol te spelen bij de verklaring van de hoogte van het inkomen van zelfstandigen. Wanneer we nu naar de grootte van de effecten kijken, zien we een wisselend beeld. Door de relatief grote marges zijn de verschillen in inkomen ten opzichte van het referentieniveau lang niet altijd significant. Wat wel duidelijk in het oog springt, is het grote effect van het wetenschappelijk beroepsniveau. Zelfstandigen met een wetenschappelijk beroepsniveau hebben een inkomen dat wel 2,5 keer hoger ligt dan het inkomen van zelfstandigen met een middelbaar beroepsniveau. Bij voltijd werkende zelfstandigen loopt dit verschil zelfs op tot ruim 3 keer zo veel.

Vrouwelijke ondernemers verdienen slechts driekwart van het inkomen dat mannelijke ondernemers hebben. Opvallend is wel dat bij de groep zelfstandigen zonder personeel het geslacht van de ondernemer geen rol speelt. Bij deze groep is wel de bedrijfssector van belang: met name zelfstandigen zonder personeel die in de nijverheid werken hebben een hoger inkomen ten opzichte van het referentieniveau. Maar ook zelfstandigen in de landbouw, bosbouw en visserij, en in de commerciële dienstverlening doen het beter dan de zelfstandigen in de niet-commerciële dienstverlening.

5 Conclusies

In dit artikel is onderzocht welke factoren van invloed zijn op de hoogte van het inkomen uit betaald werk. Hierbij zijn zowel demografische als sociaaleconomische factoren bekeken. Omdat er belangrijke verschillen zijn in inkomens tussen werknemers en zelfstandigen zijn voor deze groepen aparte analyses uitgevoerd. De resultaten van het onderzoek tonen aan dat het inkomen van werknemers voor 75 procent kan worden verklaard door de in het model opgenomen factoren. De wekelijkse arbeidsduur levert verreweg de grootste bijdrage aan de verklaring van het inkomen. Ook het opleidingsniveau, de leeftijd, het beroepsniveau en het al dan niet hebben van een vaste arbeidsrelatie spelen een rol. Wanneer de analyses worden beperkt tot voltijds werkende werknemers met een vaste arbeidsrelatie kan nog de helft van het inkomen worden verklaard. Ook het geslacht, het aantal jaren ervaring in de huidige functie, de bedrijfssector, de grootteklasse van het bedrijf en de positie in het huishouden spelen bij deze groep een rol bij de verklaring van de hoogte van het inkomen.

De analyses voor de groep zelfstandigen geven een ander beeld: slechts 15 procent van het inkomen wordt verklaard door de in het model opgenomen factoren. Anders dan bij de werknemers, speelt bij de zelfstandigen het opleidingsniveau maar een beperkte rol. Bij zelfstandigen is het beroepsniveau van groter belang. Ook het hebben van looninkomsten en het geslacht zijn relevant. Bij de zelfstandigen zonder personeel maakt het weer uit in welke sector men actief is.

Deze uitkomsten tonen aan dat er bij het verklaren van de hoogte van het inkomen van zelfstandigen andere factoren van belang zijn die niet in het model zijn opgenomen. Zo is bekend dat de inkomens van zelfstandigen veel meer fluctueren door ontwikkelingen op de markt, zoals conjuncturele ontwikkelingen en de opkomst van concurrenten (Van der Linden, Vroonhof en Folkeringa, 2009). Hierbij moet overigens wel worden opgemerkt dat de zelfstandigen met verlies uit onderneming buiten beschouwing zijn gebleven, wat tot een vertekening van de resultaten kan leiden. Het is echter niet waarschijnlijk dat dit de kleine verklarende kracht van het model veroorzaakt.

De wekelijkse arbeidsduur blijkt de grootste determinant van het inkomen te zijn. Dat is zowel het geval bij werknemers als bij zelfstandigen. Hoe hoger het aantal gewerkte uren, hoe hoger ook het inkomen is. Om in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, is een kleine deeltijd baan meestal niet voldoende. Om ervoor te zorgen dat mensen zichzelf kunnen financieel kunnen bedruipen, is het streven van de overheid naar een hogere arbeidsparticipatie alleen niet genoeg. Het is niet alleen van belang dat mensen actief zijn op de arbeidsmarkt, ze moeten ook een volwaardige baan hebben om zichzelf te kunnen onderhouden.

Naast de wekelijkse arbeidsduur blijken ook het opleidings- en beroepsniveau een grote rol te spelen bij de hoogte van het inkomen. De correlatie tussen deze factoren is groot: een hoog opleidingsniveau ligt over

het algemeen ten grondslag aan een hoog beroepsniveau. Bij het streven van de overheid naar het verwerven van een eigen inkomen en het daarmee kunnen voorzien in het eigen levensonderhoud, is de investering in kwalitatief goed en toegankelijk onderwijs dus zeker niet onbelangrijk.

Literatuur

Berends-Ballast, H. (1986). Inkomensverschillen, een micro-data analyse. Supplement bij de sociaaleconomische maandstatistiek, vol. 1, 1986.

Leufkens, K., R. Lok en F. Otten (2011). Het inkomen van flexwerkers en zelfstandigen zonder personeel. Sociaaleconomische trends, 1/2011.

Merens, A., M. van den Brakel, M. Hartgens, B. Hermans (2011). Emancipatiemonitor 2010. SCP/CBS, Den Haag.

Moonen, L., F. Otten en A. Pleijers (2011). Inkomens en positie op de arbeidsmarkt. Sociaaleconomische trends, 1/2011.

Van der Linden, B., P. Vroonhof en M. Folkeringa (2009). Review inkomens van ondernemers. EIM rapport M200902, Zoetermeer, januari 2009.

Politiewaardering: trends en achtergronden

Math Akkermans

Tussen 1993 en 2011 is de tevredenheid van de burger over de contacten met de politie weinig veranderd. De waardering voor het functioneren van de politie in de eigen buurt is in deze periode iets gedaald, terwijl de tevredenheid over de beschikbaarheid van de politie is toegenomen. Ouderen zijn tevredener over de politie dan jongeren. Niet-westerse allochtonen oordelen negatiever over hun concrete contacten met de politie, terwijl ze positiever zijn over het optreden en de beschikbaarheid van de politie in de buurt. Bewoners van stedelijke gebieden, vooral in aandachtswijken, zijn met name tevredener over beschikbaarheid van de politie. De waardering voor het functioneren van de politie wordt veel sterker bepaald door concrete contactervaringen met de politie dan door persoons- of gebiedskenmerken.

1 Inleiding

De politie ziet het vertrouwen dat de burger in haar stelt niet als een vanzelfsprekendheid maar als iets waaraan dagelijks gewerkt dient te worden. Daarbij gaat het niet alleen om het vertrouwen in de politie als institutie (de mate waarin burgers de politie als integer en onpartijdig ervaren) en de sociale legitimiteit van de politie (de mate waarin burgers de autoriteit van de politie aanvaarden en haar optreden gerechtvaardigd achten), maar ook om de tevredenheid over het politietoetreden: de concrete ervaringen die burgers hebben met de dienstverlening en het handelen van de politie (Waakzaam en dienstbaar, Ontwerpplan Nationale politie, 2011).

In landelijke veiligheidsprogramma's zoals 'Naar een veiliger samenleving' en in prestatieconvenanten tussen politie en overheden zijn indicatoren opgenomen die een beeld geven van hoe de burger de politie waardeert, en die het mogelijk maken ontwikkelingen op dit gebied te monitoren. Voor deze monitoring wordt gebruik gemaakt van veiligheidsonderzoek. Al jarenlang is de tevredenheid van de burger over de politie een regelmatig terugkerend onderwerp in slachtoffer- en veiligheidsonderzoeken, zoals de Politie-monitor Bevolking (1993–2005) en de Veiligheidsmonitor Rijk (2005–2008). Ook in de Integrale Veiligheidsmonitor die de Veiligheidsmonitor Rijk in 2008 als nationale slachtoffer- en veiligheidsonderzoek opvolgde, zijn vragen over dit thema opgenomen. Het gaat dan in het bijzonder om de tevredenheid over de contacten met de politie, het oordeel over het functioneren van de politie in de eigen woonbuurt, en (met ingang van de Integrale Veiligheidsmonitor) het oordeel over het functioneren van de politie in het algemeen.

De jaarlijkse rapportages van de Integrale Veiligheidsmonitor besteden vooral aandacht aan actuele onderzoeksresultaten en geven recente ontwikkelingen weer. Door gebruik te maken van de langjarige reeks van onderzoeken en omvangrijke datasets die intussen beschikbaar zijn, beoogt dit artikel aanvullend op deze rapportages meer inzicht te geven in trends en achtergronden in politiewaardering.

De volgende drie onderzoeksvragen staan centraal:

1. Hoe heeft de waardering van de politie zich op de lange termijn ontwikkeld?
2. In welke mate verschilt de politiewaardering naar persoons- en gebiedskenmerken?
3. Welke relaties bestaan er tussen verschillende aspecten van politiewaardering?

Bij de beantwoording van deze onderzoeksvragen ligt de nadruk op de tevredenheid over de contacten met de politie in de eigen gemeente en het oordeel over het functioneren van de politie in de eigen

woonbuurt. Voor deze aspecten van politiewaardering is gekozen, omdat alleen hiervoor langetermijnresultaten beschikbaar zijn. Bovendien zijn deze voor de burger het meest concreet, en waarschijnlijk gemakkelijker door beleidsmaatregelen te beïnvloeden. Het oordeel van de burger over het functioneren van de politie in algemene zin (dus breder dan de context van de directe woonomgeving) blijft in dit artikel buiten beschouwing.

Allereerst worden in paragraaf 2 ter introductie de meest recente cijfers gepresenteerd over de waardering voor de contacten met de politie en de tevredenheid over het functioneren van de politie in de eigen woonbuurt. Ook het oordeel over het optreden en de beschikbaarheid van de politie in de buurt komt aan de orde. Daarna zijn voor deze verschillende aspecten van politiewaardering achtereenvolgens de langetermijnontwikkeling (paragraaf 3) en de verschillen naar persoons- en gebiedskenmerken (paragraaf 4) beschreven. In paragraaf 5 wordt onderzocht hoe de tevredenheid over het functioneren van de politie samenhangt met de contactervaringen met de politie. Ook wordt in deze paragraaf de relatie tussen de waardering voor de politie en persoons- en gebiedskenmerken beschreven. Het artikel sluit in paragraaf 6 af met enkele conclusies.

Voor een beschrijving van de gebruikte bronnen en andere technische details van het onderzoek wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2 Politiewaardering – algemeen

2.1 Een op de drie inwoners heeft jaarlijks contact met de politie

Ongeveer een op de drie inwoners heeft jaarlijks contact met de politie in de eigen gemeente, zo blijkt uit IVM-cijfers over de periode 2008–2011. Deze contacten hebben betrekking op handhaving (bekeuring, waarschuwing, controle), melding of aangifte van een voorval of delict, of andere zaken zoals een hulpvraag, contact over een verloren of gevonden voorwerp, of zo maar een praatje met een agent op straat.

2.2 Meerderheid tevreden over laatste contact met politie

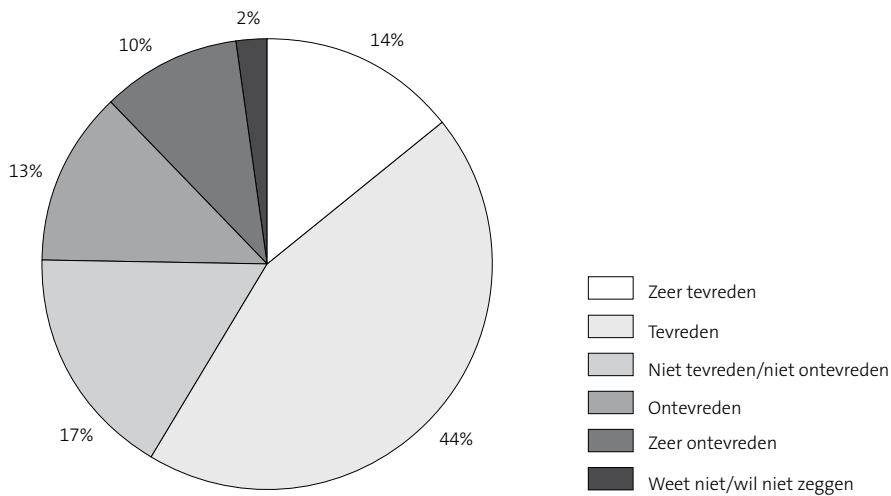
Bijna zes op de tien inwoners die in de afgelopen 12 maanden contact hebben gehad met de politie in de eigen gemeente, zijn tevreden of zeer tevreden over hun laatste contact. Bijna een kwart is ontevreden of zeer ontevreden. De rest is tevreden noch ontevreden (17 procent) of weet het niet (2 procent) (figuur 2.2.1).

De tevredenheid over de contacten met de politie verschilt overigens naar soort contact. Het laagst is de waardering voor contacten die te maken hebben met handhaving; hierover is 48 procent (zeer) tevreden. Over contacten in het kader van melding of aangifte is 59 procent (zeer) tevreden en over de andere soorten contacten (hulpvragen en dergelijke) is dat 65 procent.

2.3 Ruim 40 procent tevreden over functioneren politie in de buurt

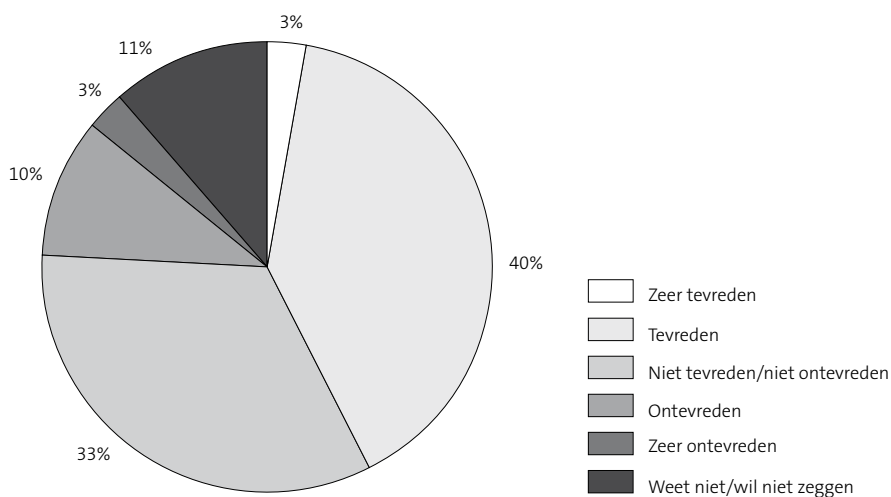
Behalve naar contacttevredenheid is ook gevraagd naar de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt. Deze vraag is aan alle inwoners gesteld, dus ook aan degenen die recentelijk géén contact met de politie hebben gehad. Ongeveer 43 procent van de inwoners is (zeer) tevreden en 13 procent is (zeer) ontevreden over het totale functioneren van de politie in de buurt. Een op de drie inwoners is tevreden noch ontevreden, en 11 procent weet het niet (figuur 2.3.1).

2.2.1 Tevredenheid over laatste contact met politie in gemeente, 2008/2011

Bron: IVM.

2.3.1 Tevredenheid over totale functioneren politie in buurt, 2008/2011

Bron: IVM.

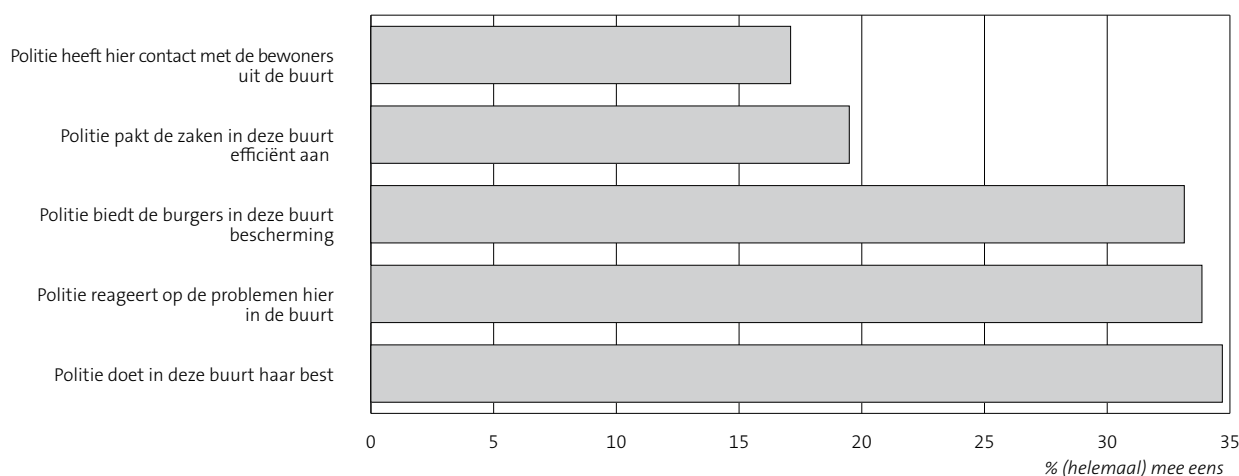
Burgers hebben over het totale functioneren van de politie in de buurt dus een minder uitgesproken oordeel dan over hun contacten met de politie (figuur 2.3.1 versus 2.2.1). Het aandeel mensen dat '(zeer) tevreden' of '(zeer) ontevreden' is, is kleiner en het aandeel mensen met een neutrale mening ('niet tevreden/niet ontevreden') is groter. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat mensen een explicieter beeld hebben van hun concrete contactervaring met de politie dan van het functioneren van de politie in hun woonomgeving, dat toch iets meer op afstand plaatsvindt. Dit wordt bevestigd door het aandeel burgers dat 'weet niet' geantwoord heeft: dit is bij het totale functioneren van de politie in de buurt duidelijk hoger dan bij de contacten met de politie: 11 procent tegen 2 procent.

2.4 Burger het meest positief over bereidheid van politie om actie te ondernemen

In de PMB, VMR en IVM is niet alleen de tevredenheid over het *totale* functioneren van de politie in de buurt onderzocht maar – door middel van stellingen – ook het oordeel over *specifieke* onderdelen van dit functioneren, te weten: het optreden en de beschikbaarheid van de politie in de buurt.

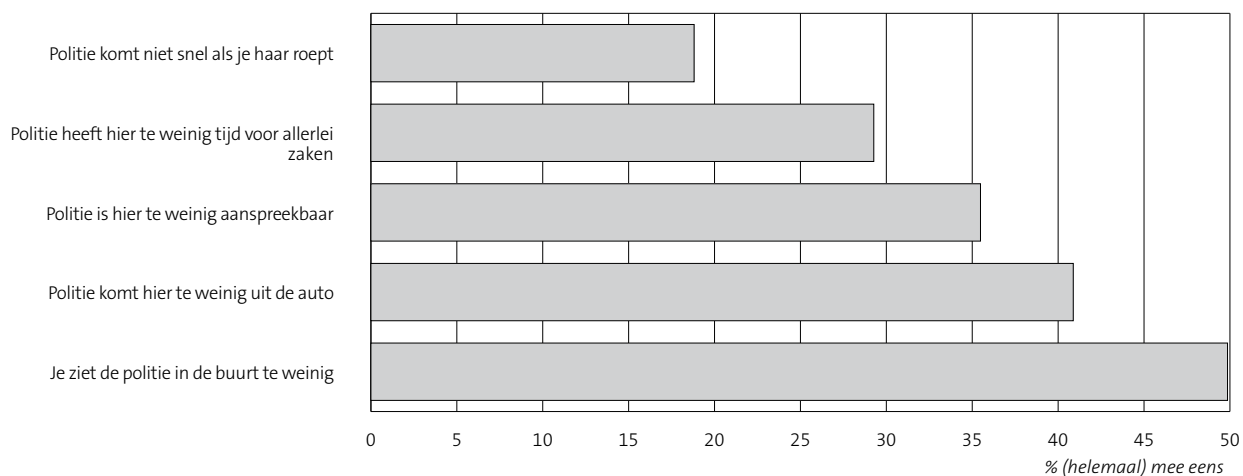
Wanneer het gaat om het *optreden* van de politie in de buurt zijn de burgers relatief het meest positief over de bereidheid van de politie om actie te ondernemen: de stellingen ‘de politie doet in deze buurt haar best’ en ‘de politie reageert op de problemen hier in de buurt’ worden in de IVM 2008–2011 door ongeveer een op de drie burgers onderschreven (figuur 2.4.1). Ook met de stelling ‘de politie biedt de burgers in deze buurt bescherming’

2.4.1 Oordeel optreden politie in buurt (stellingen), 2008/2011

Bron: IVM.

2.5.1 Oordeel beschikbaarheid politie in buurt (stellingen), 2008/2011

Bron: IVM.

is een vergelijkbaar aandeel het (helemaal) eens. Relatief het meest negatief is men over de contacten met de politie; slechts een op de zes burgers vindt dat 'de politie hier contact heeft met de bewoners in de buurt'.

2.5 Ruim de helft ziet de politie in de buurt te weinig

Voor wat betreft de *beschikbaarheid* van de politie in de buurt scoort de zichtbaarheid het meest ongunstig: ongeveer de helft van de burgers onderschrijft de stelling 'je ziet de politie in de buurt te weinig' (figuur 2.5.1). Ruim vier op de tien burgers vinden dat 'de politie hier te weinig uit de auto komt'. Het meest gunstig scoort het reactievermogen van de politie: met de stelling 'de politie komt niet snel als je haar roept' is minder dan een vijfde deel van de mensen het eens.

3 Politiewaardering – langetermijnontwikkeling

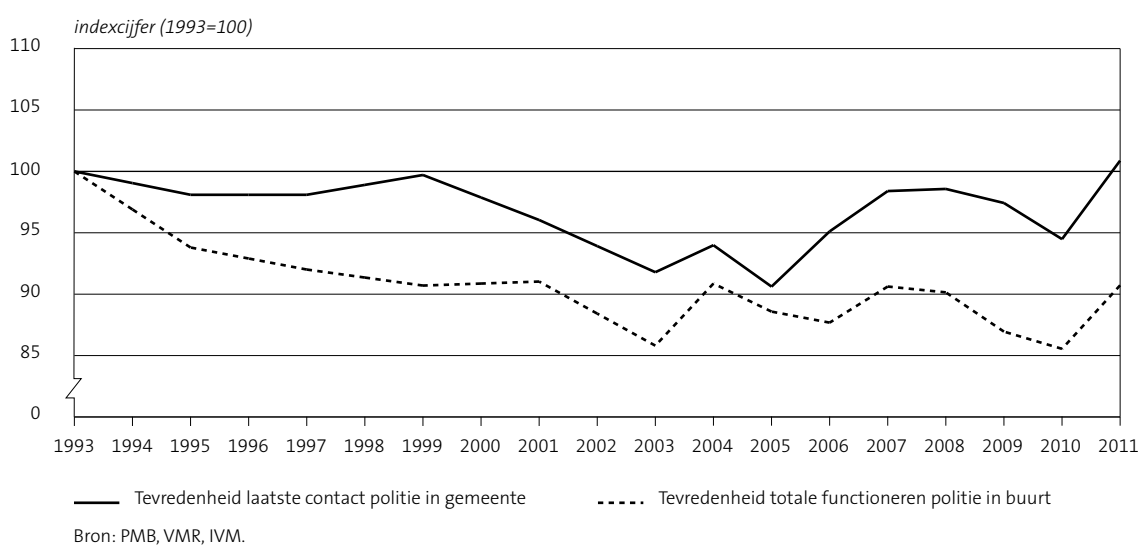
3.1 Tevredenheid over contacten en functioneren politie van 1993 tot 2011

De trends in politiewaardering zijn op de eerste plaats onderzocht voor de tevredenheid over de contacten en de tevredenheid over het totale functioneren in de buurt.

De tevredenheid over de *contacten* met de politie is aanvankelijk tussen 1993 en 1999 weinig veranderd (figuur 3.1.1). Tussen 1999 en 2005 was er sprake van een daling, met een kort herstel in 2004. Daarna steeg de tevredenheid tot 2008, waarna in 2009 en 2010 weer een daling volgde. In 2011 is de tevredenheid over de contacten weer toegenomen.

De tevredenheid over het *totale functioneren* van de politie in de buurt laat in de jaren negentig en het begin van deze eeuw een duidelijke daling zien, met een dieptepunt in 2003. Na een herstel in 2004 is de tevredenheid tot 2008 min of meer gelijk gebleven. Daarna volgde een daling in 2009 en 2010. Vorig jaar is de tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt weer gestegen.

3.1.1 Tevredenheid contacten en totale functioneren politie in buurt

Voor de tevredenheid over de contacten met de politie geldt dat het niveau van 2011 vergelijkbaar is met dat van 1993. De tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt ligt in 2011 lager dan in 1993.

De ontwikkelingslijnen van beide aspecten van politiewaardering laten overeenkomsten zien: meest opvallend zijn de daling van de tevredenheid aan het begin van deze eeuw met een dip in 2003, een per saldo licht herstel tot 2007/2008, een afname tot 2010, en weer een toename in 2011.

3.2 Oordeel over optreden en beschikbaarheid politie van 1993 tot 2011

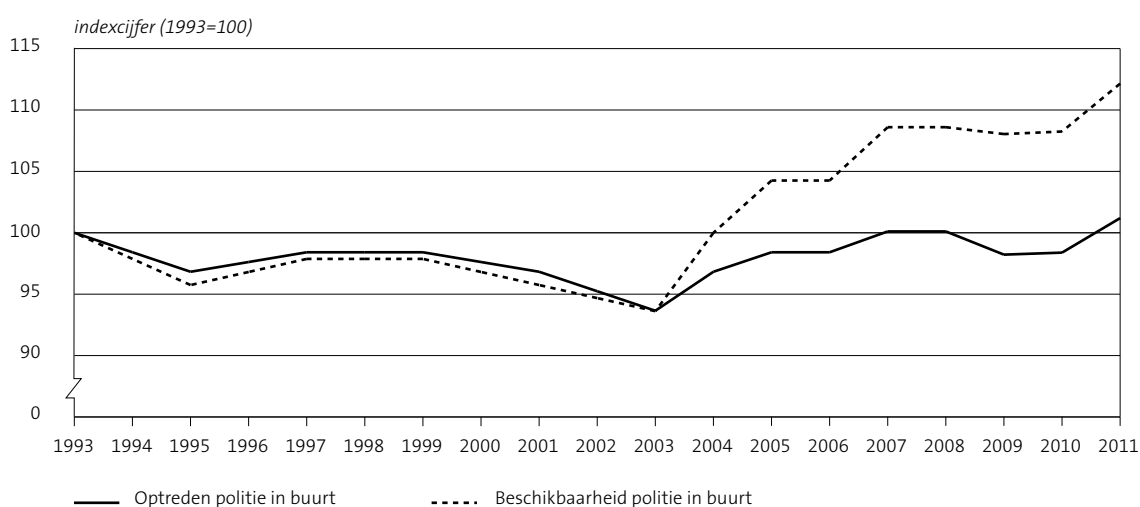
De langetermijntevredenheid in politiewaardering zijn vervolgens ook onderzocht voor de meer specifieke aspecten 'optreden' en 'beschikbaarheid' van de politie in de buurt (figuur 3.2.1). Daarvoor zijn de uitkomsten op de afzonderlijke stellingen uit de figuren 2.4.1 en 2.5.1 omgerekend naar één totaalscore voor optreden en één totaalscore voor beschikbaarheid (zie ook de Technische toelichting).

Het oordeel over de beschikbaarheid van de politie in de buurt laat tussen 1993 en 2003 een vrijwel identieke ontwikkeling zien als het oordeel over het optreden, maar ontwikkelt zich daarna tot 2007 duidelijk positiever. Tussen 2007 en 2010 is het oordeel over de beschikbaarheid en het optreden van de politie in de buurt weinig veranderd. In 2011 heeft het oordeel zich weer positief ontwikkeld.

Afgezet tegen 1993 is het oordeel over het optreden van de politie in 2011 vrijwel gelijk gebleven. Over de beschikbaarheid van de politie in de buurt oordeelt de burger in 2011 positiever dan in 1993.

Dit laatste komt dus vooral door de hier bovengenoemde duidelijke stijging in tevredenheid over de beschikbaarheid tussen 2003 en 2007. Een mogelijke verklaring hiervoor vormen de aanzienlijke beleidsintensivering (van ongeveer een miljard euro) door de kabinetten Balkenende I en II in deze periode. Het versterken van het zichtbare toezicht en controle in de publieke ruimte vormde een van de speerpunten van het landelijke programma 'Naar een veiliger samenleving', waarin het kabinet met de politie de afspraak maakte dat de zichtbaarheid en bereikbaarheid van de politie in 2006 substantieel moest zijn gestegen ten opzichte van 2002 (Naar een veiliger samenleving, 2002).

3.2.1 Oordeel optreden en beschikbaarheid politie in buurt

Bron: PMB, VMR, IVM.

3.3 *Trends tevredenheid contacten en functioneren politie en trends oordeel optreden en beschikbaarheid politie vergeleken*

Opvallend bij vergelijking van de figuren 3.1.1 en 3.2.1 is dat de ontwikkelingsrichting van de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt ongunstiger is dan die van de specifieke aspecten optreden en zeker beschikbaarheid. Kennelijk worden in de totale tevredenheidsscore door de burger meer aspecten van functioneren meegewogen dan alleen optreden en beschikbaarheid.

Een ander in het oog springend punt in beide figuren is de duidelijke 'dip' in politiewaardering in het jaar 2003. Mogelijk dat de turbulente internationale en nationale gebeurtenissen op veiligheidsgebied in deze periode hier van invloed zijn geweest. De meting van 2003 was de eerste meting volgend op de terroristische aanslagen van september 2001 en de moord op Pim Fortuyn in mei 2002; twee gebeurtenissen met grote maatschappelijke impact die veel media-aandacht kregen. Uit onderzoek naar de relatie tussen media en politie is bekend dat berichtgeving in de media van invloed is op het beeld dat de burgers hebben over de effectiviteit en efficiency van de politie (Beunders, 2005). Negatieve berichten over veiligheid hebben een negatief effect op de tevredenheid over de politie.

Uiteraard kan de ontwikkeling van de politiewaardering maar beperkt verklaard worden door dit soort algemene ontwikkelingen op veiligheidsgebied. Zeker wanneer het gaat om de tevredenheid van de burger over diens concrete contacten met de politie, ligt het voor de hand dat andere factoren die direct te maken hebben met de contactrelatie tussen burger en politie meer van invloed zijn. De tevredenheid over aspecten die te maken hebben met het functioneren van de politie zijn gevoeliger voor contextuele ontwikkelingen.

4 Politiewaardering – verschillen naar kenmerken

4.1 *Tevredenheid over contacten en functioneren politie naar kenmerken*

Ook is onderzocht in welke mate de tevredenheid over de contacten met de politie en de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt verschillen naar persoons- en gebiedskenmerken (tabel 4.1.1). De uitkomsten zijn weergegeven in een gemiddelde schaalscore voor tevredenheid die loopt van 0 (=zeer ontevreden) tot 10 (=zeer tevreden) (zie Technische toelichting voor berekening schaalscores). Voor deze weergave is gekozen omdat op deze manier alle geldige antwoordcategorieën (van zeer ontevreden tot zeer tevreden) in de berekening van de uitkomsten zijn meegenomen, en niet zoals bij een percentage slechts één of enkele categorieën.

Vrouwen zijn tevredener dan mannen en 55-plussers zijn tevredener dan jongere leeftijdsgroepen over zowel de contacten met de politie als het functioneren van de politie in de buurt. Niet-westerse allochtonen zijn negatiever dan autochtonen over hun contacten met de politie, terwijl ze niet van autochtonen verschillen als het gaat om hun oordeel over het functioneren van de politie in de buurt. Er bestaan geen significante verschillen naar de gebiedskenmerken stedelijkheid en aandachtswijk.

Zoals gezegd in paragraaf 2.2 verschilt de tevredenheid over de contacten met de politie naar soort contact. Uit nadere analyse van het onderzoeksmateriaal blijkt dat de verschillen naar persoons- en gebiedskenmerken voor het totaal van de contacten zoals weergegeven in tabel 4.1.1 in de meeste gevallen ook herkenbaar zijn voor de afzonderlijke soorten contacten (handhaving, aangifte/melding, andere contacten).

4.1.1 Tevredenheid contacten en totale functioneren politie in buurt naar persoons- en gebiedskenmerken, 2008/2010

	Tevredenheid laatste contact in gemeente		Tevredenheid totale functioneren in buurt	
	schaalscore (0–10)	marge	schaalscore (0–10)	marge
Geslacht				
Man	5,8	0,1	5,7	0,0
Vrouw	6,2	0,1	5,9	0,0
Leeftijd				
15–24 jaar	5,7	0,2	5,8	0,1
25–54 jaar	5,9	0,1	5,7	0,0
55 jaar en ouder	6,4	0,1	6,0	0,0
Herkomst				
Autochtoon/westerse allochtoon	6,1	0,1	5,8	0,0
Niet-westerse allochtoon	5,5	0,2	5,8	0,1
Stedelijkheid				
(Zeer) sterk stedelijk	5,9	0,1	5,8	0,0
Matig, weinig of niet stedelijk	6,1	0,1	5,8	0,0
Aandachtswijk				
Wel aandachtswijk	5,7	0,3	5,7	0,1
Geen aandachtswijk	6,0	0,1	5,8	0,0

Bron: IVM.

4.2 Oordeel over optreden en beschikbaarheid politie naar kenmerken

Daarnaast is voor de meer specifieke aspecten van het functioneren van de politie in de buurt -optreden en beschikbaarheid- onderzocht in hoeverre ze verschillen naar persoons- en gebiedskenmerken (tabel 4.2.1). Ook deze uitkomsten zijn weergegeven in een gemiddelde schaalscore die loopt van 0 tot 10.

Voor zowel het optreden als de beschikbaarheid van de politie geldt dat vrouwen positiever oordelen dan mannen, niet-westerse allochtonen positiever oordelen dan autochtonen, en inwoners van sterk verstedelijkte gebieden positiever oordelen dan inwoners van minder verstedelijkte gebieden. Inwoners van aandachtswijken zijn in vergelijking met inwoners van andere gebieden vooral positiever over de

4.2.1 Oordeel optreden en beschikbaarheid politie in buurt naar persoons- en gebiedskenmerken, 2008/2010

	Optreden politie in buurt		Beschikbaarheid politie in buurt	
	schaalscore (0–10)	marge	schaalscore (0–10)	marge
Geslacht				
Man	5,1	0,0	4,3	0,0
Vrouw	5,3	0,0	4,4	0,0
Leeftijd				
15–24 jaar	5,1	0,1	4,7	0,1
25–54 jaar	5,1	0,0	4,3	0,0
55 jaar en ouder	5,3	0,0	4,1	0,0
Herkomst				
Autochtoon/westerse allochtoon	5,2	0,0	4,3	0,0
Niet-westerse allochtoon	5,4	0,1	4,6	0,1
Stedelijkheid				
(Zeer) sterk stedelijk	5,3	0,0	4,4	0,0
Matig, weinig of niet stedelijk	5,1	0,0	4,2	0,0
Aandachtswijk				
Wel aandachtswijk	5,3	0,1	4,6	0,1
Geen aandachtswijk	5,2	0,0	4,3	0,0

Bron: IVM.

beschikbaarheid van de politie. Bij het kenmerk leeftijd is er sprake van een afwijkend patroon in het oordeel over het optreden en de beschikbaarheid: 55-plussers zijn positiever dan 25–54-jarigen en 15–24-jarigen over het optreden van de politie, terwijl hun oordeel over de beschikbaarheid van de politie duidelijk negatiever is dan dat van de andere leeftijdsgroepen.

5 Politiewaardering – samenhangen

5.1 Relatie tevredenheid functioneren politie en contacten met politie

Het valt te verwachten dat het oordeel over het functioneren van de politie mede bepaald wordt door de ervaringen die men in de concrete contacten met de politie heeft opgedaan. Eerder onderzoek op basis van data uit de PMB 1993 t/m 2001 heeft dit ook aangetoond (Lammers, 2004). Op basis van actueel IVM-materiaal over de periode 2008–2010 is deze samenhang nogmaals onderzocht. Door middel van een lineaire regressie – ook gebruikt in het onderzoek van Lammers – is bekeken in welke mate de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt verklaard wordt door de tevredenheid over het laatste contact met de politie.

Het hebben van contacten met de politie op zich zelf (dus los van de tevredenheid over die contacten) hangt licht negatief samen met het oordeel over het functioneren van de politie: personen die in de afgelopen 12 maanden contact hebben gehad met de politie zijn iets minder tevreden over het functioneren van de politie dan personen die in die periode géén contact hebben gehad (schaalscore 5,7 tegen 5,9; zie tabel 5.1.1). De tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt varieert niet of nauwelijks naar het soort contact dat men heeft gehad.

De *tevredenheid* over het contact daarentegen, hangt veel sterker samen met het oordeel over het functioneren van de politie. Onder degenen die (zeer) tevreden zijn over hun laatste contact met de politie bedraagt de schaalscore voor tevredenheid het functioneren van de politie een 6,5, terwijl deze score

5.1.1 Tevredenheid totale functioneren politie in buurt naar (tevredenheid) contact, 2008/2010

	Schaalscore (0–10)	Marge
Wel/geen contact gehad met politie in eigen gemeente		
Wel contact	5,7	0,0
Geen contact	5,9	0,0
Soort contact gehad		
Contact handhaving	5,7	0,1
Contact aangifte/melding	5,7	0,1
Ander contact	5,8	0,1
Tevredenheid contact - totaal		
(Zeer) tevreden over contact	6,5	0,0
(Zeer) ontevreden over contact	4,1	0,1
Tevredenheid laatste contact handhaving		
(Zeer) tevreden over contact handhaving	6,4	0,1
(Zeer) ontevreden over contact handhaving	4,7	0,2
Tevredenheid laatste contact aangifte/melding		
(Zeer) tevreden over contact aangifte/melding	6,5	0,1
(Zeer) ontevreden over contact aangifte/melding	3,9	0,2
Tevredenheid andere contacten		
(Zeer) tevreden over andere contacten	6,6	0,1
(Zeer) ontevreden over andere contacten	3,9	0,2

Bron: IVM.

onder degenen die hierover (zeer) ontevreden zijn slechts een 4,1 bedraagt. Bij de tevredenheid over handhavingscontacten is dit verschil (met 6,4 tegen 4,7) minder groot dan bij de tevredenheid over aangifte-/meldingscontacten (6,5 tegen 3,9) en andere contacten (6,6 tegen 3,9).

Door middel van lineaire regressieanalyse is onderzocht wat het effect van de tevredenheid over het laatste contact met de politie is op de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt (tabel 5.1.2). De Adjusted R² bedraagt 0,225. Dit betekent dat 22,5 procent van de variantie in de tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt verklaard wordt door de tevredenheid over het laatste contact met de politie.

5.1.2 Effect tevredenheid laatste contact politie op tevredenheid totale functioneren politie in buurt, 2008/2010

	B	Standaardfout	Beta	Significantie
(Constante)	2,057	0,009		0,000
Tevredenheid laatste contact politie	0,363	0,003	0,474	0,000
		N = 69223		Adj. R ² = ,225

Bron: IVM.

Vervolgens is in drie afzonderlijke regressieanalyses nagegaan in hoeverre het effect van de tevredenheid over het laatste contactverschilt naar soort contact (tabel 5.1.3). De tevredenheid over handhavingscontacten is met een verklaarde variantie van 13,3 procent duidelijk minder van invloed op de tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt dan de tevredenheid over aangifte-/meldingscontacten (26,2 procent) en andere contacten (26,0 procent).

5.1.3 Effect tevredenheid soort laatste contact politie op tevredenheid totale functioneren politie in buurt, 2008/2010

	B	Standaardfout	Beta	Significantie
(Constante)	2,681	0,013		0,000
Tevredenheid handhavingscontact politie	0,108	0,002	0,365	0,000
		N = 17434		Adj. R ² = ,133
(Constante)	2,300	0,011		0,000
Tevredenheid aangifte-/meldingscontact politie	0,160	0,002	0,512	0,000
		N = 25128		Adj. R ² = ,262
(Constante)	2,314	0,012		0,000
Tevredenheid andere contacten politie	0,160	0,002	0,510	0,000
		N = 27362		Adj. R ² = ,260

Bron: IVM.

5.2 Relatie tevredenheid functioneren politie en persoons- en gebiedskenmerken

Ten slotte is in een afzonderlijke regressieanalyse onderzocht in hoeverre persoons- en gebiedskenmerken van invloed zijn op de tevredenheid over het functioneren van de politie (tabel 5.2.1). Het blijkt dat het effect van deze kenmerken marginaal is. Alle kenmerken samen verklaren slechts 0,5 procent van de variantie in de tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt.

Met andere woorden: persoons- en gebiedskenmerken zijn beduidend minder van invloed op het oordeel over het functioneren van de politie dan de tevredenheid over het contact met de politie. Deze en de andere in deze paragraaf beschreven uitkomsten komen overeen met de bevindingen uit het onderzoek van Lammers.

5.2.1 Effect persoons- en gebiedskenmerken op tevredenheid totale functioneren politie in buurt, 2008/2010

	B	Standaardfout	Beta	Significantie
(Constante)	3,113	0,010		0,000
Geslacht (man < vrouw)	0,063	0,004	0,038	0,000
Leeftijd	0,003	0,000	0,060	0,000
Herkomst (autochtoon < allochtoon)	0,033	0,006	0,013	0,000
Stedelijkheid (stedelijk < niet stedelijk)	0,000	0,004	0,000	0,967
Aandachtswijk (aandachtswijk < niet-aandachtswijk)	0,055	0,009	0,013	0,000
		N = 223002		Adj. R ² = ,005

Bron: IVM.

6 Conclusies

De langetermijntoename laat voor de verschillende onderzochte aspecten van politiewaardering verschillen en overeenkomsten zien.

De tevredenheid over de contacten met de politie is in 2011 vergelijkbaar met 1993, het eerste meetjaar. De tevredenheid over het totale functioneren van de politie in de buurt is in 2011 lager dan in het startjaar. Het oordeel over de beschikbaarheid van de politie in de buurt daarentegen is in 2011 gunstiger dan in 1993. Patronen die in de langetermijntoename van de tevredenheid over de politie overal zichtbaar worden, zijn een daling aan het begin van deze eeuw met een dieptepunt in 2003, een herstel daarna tot 2007, een licht dalende trend tot en met 2010, en weer een stijging in 2011.

Er bestaan statistisch significante verschillen in politiewaardering naar persoons- en gebiedskenmerken. Vrouwen zijn positiever dan mannen in hun oordeel over de politie. 55-Plusers zijn positiever dan jongere leeftijdsgroepen, behalve wanneer het gaat om de beschikbaarheid van de politie. Niet-westerse allochtonen oordelen negatiever dan autochtonen over de contacten met de politie, terwijl hun oordeel over het optreden en de beschikbaarheid van de politie juist positiever is. Inwoners van sterk verstedelijkte gebieden en vooral aandachtswijken zijn positiever over met name de beschikbaarheid van de politie in de buurt.

Deze verschillen in politiewaardering naar persoons- en gebiedskenmerken zijn weliswaar statistisch *significant* maar weinig *relevant*: het effect van deze kenmerken op de tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt is marginaal. Veel sterker wordt deze tevredenheid bepaald door concrete ervaringen die men in contacten met de politie heeft opgedaan. Vooral de tevredenheid over contacten in het kader van aangifte/melding en de tevredenheid over contacten zoals hulpvragen of een praatje met een agent op straat, blijken van invloed te zijn op het oordeel over het functioneren van de politie. Het investeren in dit soort contacten lijkt dan ook de meeste kans op succes te bieden wanneer men aan het verbeteren van de tevredenheid van de burger over de politie wil werken.

Technische toelichting

Gegevensbronnen

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de Politiemonitor Bevolking (PMB; 1993–2005), de Veiligheidsmonitor Rijk (VMR; 2005–2008) en de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM; 2008–2011). In de overgangsjaren 2005 en 2008 zijn de betreffende onderzoeken allebei uitgevoerd. Van de VMR en de IVM zijn de databestanden beschikbaar; bij de PMB is gebruik gemaakt van data zoals opgenomen in de landelijke rapportages en tabellenrapporten.

De PMB, VMR en IVM zijn landelijke enquête-onderzoeken die in een tweejaarlijkse (PMB tot 2003) respectievelijk jaarlijkse (PMB vanaf 2003, VMR, IVM) uitvoeringsfrequentie zijn gehouden onder personen van 15 jaar en ouder. Deze onderzoeken hebben onder andere tot doel statistische informatie te verzamelen over slachtofferschap van criminaliteit, veiligheidsbeleving, het oordeel over het optreden van de politie en preventiegedrag. De dataverzameling van de PMB heeft plaatsgevonden via telefonische interviews en die van de VMR via telefonische en face-to-face interviews; bij de IVM is behalve van telefonische en face-to-face-interviews ook gebruik gemaakt van enquêtering via internet en van schriftelijke vragenlijsten.

Langetermijnontwikkelingen

Voor het in beeld brengen van de langetermijnontwikkelingen in politiewaardering zijn de uitkomsten van de PMB, VMR en IVM in één tijdreeks van 1993–2011 gecombineerd. Dit is mogelijk doordat de vraagstellingen over de tevredenheid over de contacten met de politie en de tevredenheid over het functioneren van de politie in de buurt in alle edities van de onderzoeken gelijk zijn. Een beperking hierbij is wel dat de volgorde van de vragenblokken tussen de PMB/VMR enerzijds en de IVM anderzijds verschilt waardoor sprake zal zijn van contexteffecten. Ook de methode van dataverzameling in de PMB, VMR en IVM is verschillend. Hierdoor is het niet goed mogelijk de uitkomsten van deze onderzoeken in absolute zin te vergelijken. Uit onderzoek is immers bekend dat verschillende methoden van dataverzameling bij gelijke vraagstelling andere uitkomsten kunnen opleveren. Daarom is ervoor gekozen om in de paragraaf over de langetermijnontwikkelingen niet het absolute niveau van de uitkomsten weer te geven maar de relatieve ontwikkeling in de vorm van indexcijfers. Dit is mogelijk doordat in de breukjaren 2005 (overgang PMB naar VMR) en 2008 (overgang VMR naar IVM) resultaten beschikbaar zijn uit twee bronnen. Het laatste indexcijfer van de afgelopen reeks is telkens als start- en referentiepunt voor verdere indexering in de nieuwe reeks gehanteerd.

Verschillen naar persoons- en gebiedskenmerken

Voor het weergeven van verschillen in politiewaardering naar persoons- en gebiedskenmerken is gebruik gemaakt van IVM-gegevens over de jaren 2008 t/m 2010 (voor 2011 is het gegevensbestand met gekoppelde kenmerken nog niet beschikbaar). De gegevens over deze drie IVM-jaren zijn samengevoegd in één integraal bestand. In totaal zijn daarmee gegevens beschikbaar van 300 145 respondenten. Door middel van bivariate analyse is nagegaan in welke mate de politiewaardering varieert naar de persoonskenmerken geslacht, leeftijd, herkomst, en de gebiedskenmerken stedelijkheid en aandachtswijk. In de analyse is getoetst op statistische significantie ($p < 0.01$). In de tabellen zijn betrouwbaarheidsmarges opgenomen.

Samenhangen tussen aspecten van politiewaardering

Uit eerder onderzoek, gebaseerd op PMB-data over de periode 1993–2001, is gebleken dat de tevredenheid over de contacten met de politie sterk bepalend is voor het oordeel over het functioneren van de politie (Lammers, 2004). Om een actueel beeld te krijgen van deze relatie is deze opnieuw onderzocht op basis van IVM-data over de jaren 2008–2010. Hierbij is gebruik gemaakt van dezelfde statistische methode – lineaire regressie – als eerder gebruikt door Lammers. Daarbij is ook bekeken in hoeverre het soort contact (handhavingscontact, aangifte/melding, andere contacten) verschil maakt. Ten slotte is in een aparte regressieanalyse onderzocht in welke mate persoons- en gebiedskenmerken van invloed zijn op het oordeel over het functioneren van de politie. Aangezien gegevens over deze kenmerken voor 2011 nog niet beschikbaar zijn, is dit jaar buiten de analyse gebleven.

Operationalisering

Tevredenheid contact met politie

In de PMB, VMR en IVM is aan de personen die in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek contact hebben gehad met de politie in de eigen gemeente, gevraagd welk oordeel ze hebben over het optreden van de politie bij het laatste contact. De antwoordcategorieën zijn ‘zeer tevreden’, ‘tevreden’, ‘niet tevreden/niet ontevreden’, ‘ontevreden’, ‘zeer ontevreden’ en ‘weet niet’.

Tevredenheid totale functioneren politie in buurt

De vraagstelling in de PMB, VMR en IVM luidt: ‘Welk oordeel heeft u over het totale functioneren van de politie in uw buurt?’ De antwoordcategorieën zijn ‘zeer tevreden’, ‘tevreden’, ‘niet tevreden/niet ontevreden’, ‘ontevreden’, ‘zeer ontevreden’ en ‘weet niet/wil niet zeggen’.

Oordeel optreden en beschikbaarheid politie in buurt

Het oordeel over deze specifiekere aspecten van politieel functioneren is gemeten door middel van inhoudelijk bij elkaar horende stellingen (voor de inhoud van deze stellingen, zie de paragraaf 2.4 en 2.5). In de PMB en de VMR zijn de antwoordcategorieën ‘mee eens’, ‘neutraal’, ‘niet mee eens’, en ‘weet niet/geen mening’. In de IVM zijn de categorieën ‘helemaal mee eens’, ‘mee eens’, ‘neutraal’, ‘niet mee eens’, ‘helemaal niet mee eens’ en ‘weet niet/geen mening’. Op basis van de antwoorden op de stellingen zijn schaalscores berekend.

Schaalscores

De schaalscores die gebaseerd zijn op stellingen (oordeel optreden en beschikbaarheid politie in buurt) zijn tot stand gekomen door middel van Principale Componenten Analyse (PCA). Op basis hiervan is bekeken welke stellingen inhoudelijk bij elkaar passen. Vervolgens is bekeken of met de stellingen die volgens de PCA en inhoudelijke logica bij elkaar passen een betrouwbare schaalscore is te construeren. De schaalscore ‘oordeel optreden politie in buurt’ wordt in IVM-publicaties normaliter ‘oordeel functioneren politie in buurt’. Deze naamgeving is in dit artikel aangepast om verwarring met het andere waarderingsaspect ‘totale functioneren politie in buurt’ te voorkomen. De berekening van de schaalscores

is gebeurd door aan de antwoordcategorieën van de stellingen een waarde toe te kennen (bijvoorbeeld in de IVM: helemaal mee eens = 4; mee eens = 3, neutraal = 2, niet mee eens = 1, helemaal niet mee eens = 0, weet niet/wil niet zeggen = missing). Vervolgens is voor elke respondent de somscore van de stellingen genomen en zodanig omgerekend dat één score ontstaat op een schaal van 0–10. Hoe hoger deze schaalscore, hoe positiever het oordeel. Bij negatief geformuleerde stellingen zijn de antwoorden zodanig gehercodeerd dat ook dan geldt: hoe hoger de schaalscore, hoe positiever het oordeel. Voor meer informatie over de samenstelling en berekening van deze schaalscores zie het Handboek Veiligheidsmonitor 2008. De schaalscores die gebaseerd zijn op tevredenheidspercentages (tevredenheid contacten met politie en tevredenheid totale functioneren politie in buurt) zijn uitsluitend ten behoeve van dit artikel geconstrueerd. Ze zijn op een soortgelijke manier berekend als de hierboven genoemde samengestelde schaalscores: de antwoordcategorieën is een waarde toegekend (bijvoorbeeld in de IVM: zeer tevreden = 4; tevreden = 3, neutraal = 2, ontevreden = 1, zeer ontevreden = 0, weet niet/wil niet zeggen = missing). Vervolgens is voor elke respondent de score zodanig omgerekend dat een score ontstaat op een schaal van 0–10. Hoe hoger deze schaalscore, hoe hoger de tevredenheid over de politie.

Berekening percentages

Bij de berekening van de percentages in paragraaf 2 (Politiewaardering-algemeen) zijn de 'weet niet'- en 'wil niet zeggen'-antwoorden niet buiten beschouwing gelaten. Hiermee is aangesloten op de werkwijze zoals die ook wordt gehanteerd in de reguliere rapportages van de veiligheidsmonitor. In paragraaf 3 zijn de 'weet niet/wil niet zeggen'-antwoorden bij de berekening van de percentages die ten grondslag liggen aan de indexcijfers wel buiten beschouwing gelaten. Deze keuze is gemaakt vanwege de vergelijkbaarheid van de uitkomsten in de tijd (de PMB-uitkomsten zijn alleen exclusief 'weet niet/wil niet zeggen'-antwoorden beschikbaar).

Persoonskenmerken

De persoonskenmerken zijn geslacht (man, vrouw), leeftijd (15–24 jaar, 25–54 jaar, 55 jaar en ouder) en herkomst (autochtoon/westerse allochtoon, allochtoon). Bij herkomst zijn de categorieën autochtoon en westerse allochtoon samengevoegd. Waar in de tekst van het artikel sprake is van autochtonen wordt de groep autochtonen en westerse allochtonen samen bedoeld.

Gebiedskenmerken

Het kenmerk stedelijkheid is gebaseerd op de omgevingsadressendichtheid van de buurt. Voor elk adres binnen een buurt is de adressendichtheid vastgesteld van een gebied met een straal van 1 km rondom dat adres. De omgevingsadressendichtheid is de gemiddelde waarde hiervan voor alle adressen binnen die buurt. De volgende klassen worden onderscheiden: (1) zeer sterk stedelijk (omgevingsadressendichtheid van 2 500 of meer), (2) sterk stedelijk (1 500 tot 2 500), (3) matig stedelijk (1 000 tot 1 500), (4) weinig stedelijk (500 tot 1 000) en (5) niet stedelijk (minder dan 500). In het gebiedskenmerk stedelijkheid zijn de categorieën (1) en (2) samengevoegd tot '(zeer) sterk stedelijk' en de categorieën (3), (4) en (5) tot 'matig, weinig of niet stedelijk'.

Het kenmerk 'aandachtswijk' is gebaseerd op het al dan niet behoren tot het totaal van 40 aandachtswijken in 18 gemeenten waar de kwaliteit van de leefomgeving sterk achterblijft bij die van andere wijken. Deze wijken zijn in 2007 aangewezen door de voormalige minister van Wonen, Wijken en Integratie en krijgen extra geld en aandacht. Andere synonieme benamingen zijn 'krachtwijken', 'prachtwijken' en 'Vogelaarwijken'.

Literatuur

Beunders, H en E. Muller (2005). Politie en media, Feiten, fictie en imagopolitiek. Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam.

Bureau Veiligheidsmonitor (2008). Handboek Veiligheidsmonitor 2008. Den Haag.

CBS, Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Justitie, reeks 2005–2007, Veiligheidsmonitor Rijk, Landelijke rapportage en Tabellenrapport, Den Haag/Heerlen.

CBS, Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Justitie (m.i.v. 2010 Ministerie van Veiligheid en Justitie), reeks 2008–2011, Integrale veiligheidsmonitor, Landelijke rapportage en Tabellenrapport, Den Haag/Heerlen.

Lammers, J.B. (2004). Oordelen over de politie; een analyse van de invloed van contacten op het oordeel van burgers over het functioneren van de politie. Universiteit Twente, Enschede.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Justitie (2002). Naar een veiliger samenleving. Den Haag

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Justitie, reeks 1993–2005, Politiemonitor Bevolking, Landelijke rapportage en Tabellenrapport, Den Haag.

Ministerie van Veiligheid en Justitie (2011). Waakzaam en dienstbaar, Ontwerpplan nationale politie (concept). Den Haag.

Transities tussen banen en sociale zekerheid naar regio, 2007–2010

Katja Chkalova en Gerda Gringhuis

In dit artikel worden de transities van en naar een baan als werknemer op provincieniveau in beeld gebracht. Het aantal mensen dat deze transities doormaakt, hangt sterk samen met de conjunctuur. Er is ook een samenhang tussen de economische activiteit in een provincie en de ontwikkeling van het aantal personen dat stopt met werken in die provincie. Zo werken in Limburg en Noord-Brabant relatief veel werknemers in de industrie, die flinke klappen krijgt als gevolg van de economische achteruitgang. Het aantal personen dat vervolgens in een uitkeringssituatie belandt, is in Drenthe, Flevoland en Limburg op het moment van laagconjunctuur procentueel het hoogst. In de provincie Utrecht is het percentage van de uitstroom naar een uitkeringssituatie het laagst in de onderzochte periode.

1 Inleiding

Het CBS publiceert verschillende indicatoren die iets zeggen over ontwikkelingen en transities op de arbeidsmarkt. Een daarvan is bijvoorbeeld het werkloosheidspercentage. Ook zijn onlangs in Sociaal-economische trends cijfers over arbeidsmarktdynamiek (Van den Berg en Peltzer, 2011) gepubliceerd waarbij alle in- en uitstroom in de werkgelegenheid worden geteld die gedurende een kalenderjaar plaatsvindt. In de CBS-publicatie 'Dynamiek op de Nederlandse Arbeidsmarkt' zijn arbeidsmarkttransities in Nederland tot en met 2009 beschreven (Van Gaalen, Sanders, Smits en Ybema, 2011).

In dit artikel ligt de focus op transities tussen arbeid als werknemer en sociale zekerheid. In het bijzonder wordt gekeken van welke uitkeringen werknemers na het verlaten van de arbeidsmarkt afhankelijk worden. In dit artikel worden de transities tussen banen en sociale zekerheid tussen 2007 en 2010 beschreven. Daarnaast wordt in kaart gebracht hoe deze transitiestromen regionaal zijn verdeeld.

Het aantal mensen dat een verandering doormaakt van betaald werk naar werkloosheid of inactiviteit hangt samen met de conjunctuur. Als het economisch slecht gaat, hebben mensen een grotere kans om hun baan te verliezen, werkloos te worden en een beroep te moeten doen op de sociale zekerheid, terwijl er in economisch goede tijden juist meer mogelijkheden zijn om op de arbeidsmarkt in te stromen. Dit zien we in 2009 ook in Nederland als de financiële crisis in ons land voor een periode van laagconjunctuur zorgt. In 2010 trekt de economie weer aan.

Paragraaf 2 beschrijft de instroom in en de uitstroom uit een baan voor de perioden september 2007–september 2008, september 2008–september 2009 en september 2009–september 2010. Paragraaf 3 beschrijft deze stromen naar provincie. In paragraaf 4 wordt de uitstroom uit een baan naar een

In- en uitstroom uit arbeidsmarkt als werknemer

Personen die aan het begin van de periode geen baan als werknemer hadden, maar aan het einde van de periode wel, worden gekenmerkt als *instroom in arbeid als werknemer*. Personen die aan het begin van de periode een baan als werknemer hadden, maar aan het einde van de periode niet meer, worden

gekenmerkt als *uitstroom uit arbeid als werknemer*. De periode loopt van de laatste vrijdag van september in het ene jaar tot de laatste vrijdag van september in het daarop volgende jaar. Hierbij is alleen naar personen gekeken die aan het begin van de periode tussen 15 en 65 jaar waren.

werkloosheids- (WW), een bijstands- (WWB/WIJ) of een arbeidsongeschiktheidsuitkering (AO) nader onderzocht. Paragraaf 5 gaat in op de uitstroom uit een baan naar soort uitkering in de verschillende provincies. Paragraaf 6 bevat de belangrijkste conclusies.

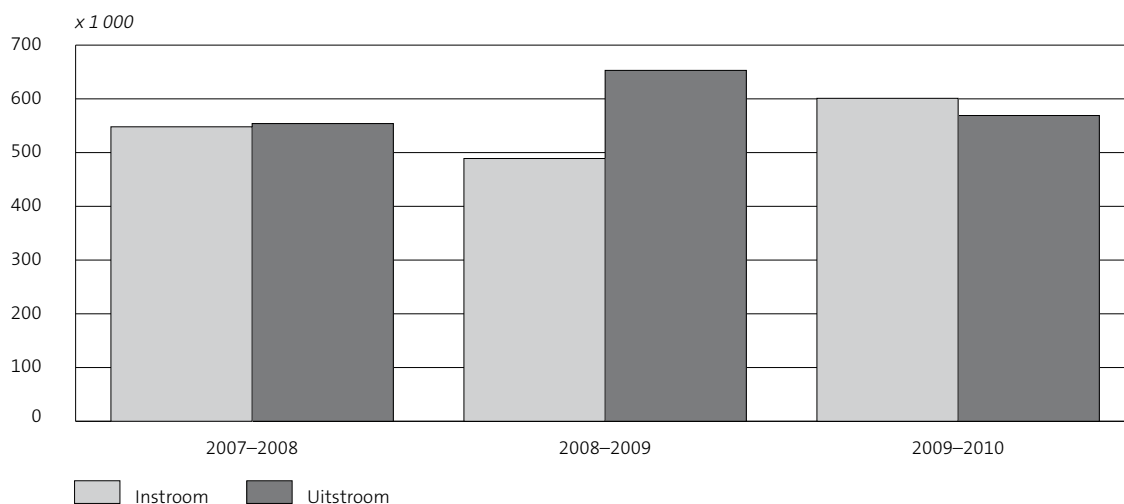
2 Stromen in en uit een baan

Wanneer we de uitstroom uit een baan in de perioden 2007–2008, 2008–2009 en 2009–2010 nader bekijken, zien we dat het aantal personen zonder baan dat een jaar eerder nog wel een baan had, het hoogst is in september 2009. Op dat moment gaat het om 653 duizend personen, dat is 9,0 procent van het totaal aantal personen dat aan het begin van de periode in september 2008 een baan had. In september 2008 was de uitstroom van het totaal aantal personen dat in september 2007 betaald werk had aanzienlijk lager, namelijk 554 duizend personen (7,7 procent). In de periode 2009–2010 is de economische situatie enigszins verbeterd en bedraagt het aantal personen dat uitstroomt uit een baan 569 duizend (8,0 procent).

De instroom laat een tegengesteld patroon zien. In september 2009 was het aantal personen met baan dat een jaar eerder geen baan had, aanzienlijk lager dan in september 2008 en september 2010. Het aantal personen dat in de periode 2008–2009 instroomt in een baan bedraagt dan 489 duizend. Gerelateerd aan het aantal personen met een baan in 2008 is dit 6,8 procent.

In de periode 2008–2009, het jaar van de financiële crisis, ligt de uitstroom uit een baan 164 duizend hoger dan de instroom in een baan. Als gevolg hiervan ligt het aantal personen met een baan in 2009 lager dan in 2008¹⁾. In de periode 2007–2008 was de uitstroom slechts 6 duizend hoger dan de instroom. In de periode 2009–2010 is de instroom zelfs hoger dan de uitstroom. Het verschil tussen in- en uitstroom bedraagt in die periode 32 duizend. Het aantal banen is in september 2010 weer toegenomen ten opzichte van september 2009.

2.1 Stromen in en uit een baan als werknemer

¹⁾ Het aantal banen fluctueert mede als gevolg van de veranderende in- en uitstroom op de arbeidsmarkt. Daarnaast spelen hier demografische factoren een rol. Meer hierover is te lezen in de Technische toelichting.

3 Stromen in en uit een baan per provincie

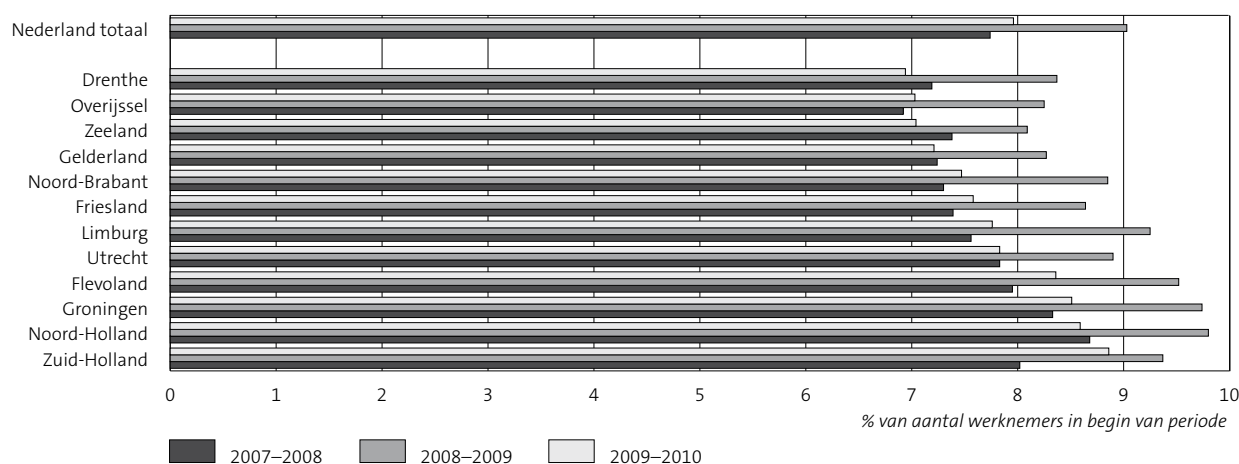
De landelijke trend, die laat zien dat de uitstroom uit een baan in de periode september 2008–september 2009 het hoogst was, is in alle provincies waar te nemen. De mate waarin deze trend te zien is, verschilt echter per provincie. Ook zijn er verschillen tussen provincies met betrekking tot de omvang van de in- en uitstroom.

3.1 Hoge stijging uitstroom uit banen in Limburg en Noord-Brabant

De stijging van het aandeel personen dat in de periode 2008–2009 gestopt is met een baan als werknemer was in Flevoland, Noord-Brabant en Limburg het hoogst. Dit hangt grotendeels samen met het soort economische activiteit in deze regio's. In Limburg en Noord-Brabant werkt een relatief groot deel van het aantal werknemers in de industrie. Tussen december 2008 en 2009 is de industriesector flink geraakt door de conjuncturele ontwikkelingen, waardoor 10 duizend banen in de industrie in Noord-Brabant zijn verdwenen en nog eens 5 duizend in Limburg. Daarnaast verdwenen in Noord-Brabant en Limburg respectievelijk nog eens 15 en 7 duizend banen in de commerciële dienstverlening²⁾. Hoge werkloosheidspercentages in deze provincies (Leufkens, 2010) bevestigen het beeld van een hoge uitstroom uit banen.

Met betrekking tot Flevoland moet worden bedacht dat deze provincie een groot aantal forenzen kent: slechts 18,0 procent van alle werkenden woonachtig in deze provincie is werkzaam in Flevoland zelf. Bijna de helft van de werknemers woonachtig in Flevoland is werkzaam in de provincie Noord-Holland (Van Roon et al, 2011). Het aantal personen in Flevoland dat gestopt is met werken, kan dus voor een deel betrekking hebben op de banen in Noord-Holland. Cijfers hierover zijn echter niet beschikbaar. Naast

3.1.1 Uitstroom uit een baan als werknemer naar provincie

²⁾ Bron: Statline tabel 'Banen van werknemers; economische activiteit (SBI2008), regio'.

(veranderingen in) woon-werkverkeer zijn ook nog andere factoren van invloed op de regionale verschillen in uitstroom uit werk, zoals bijvoorbeeld migratiestromen tussen de provincies.

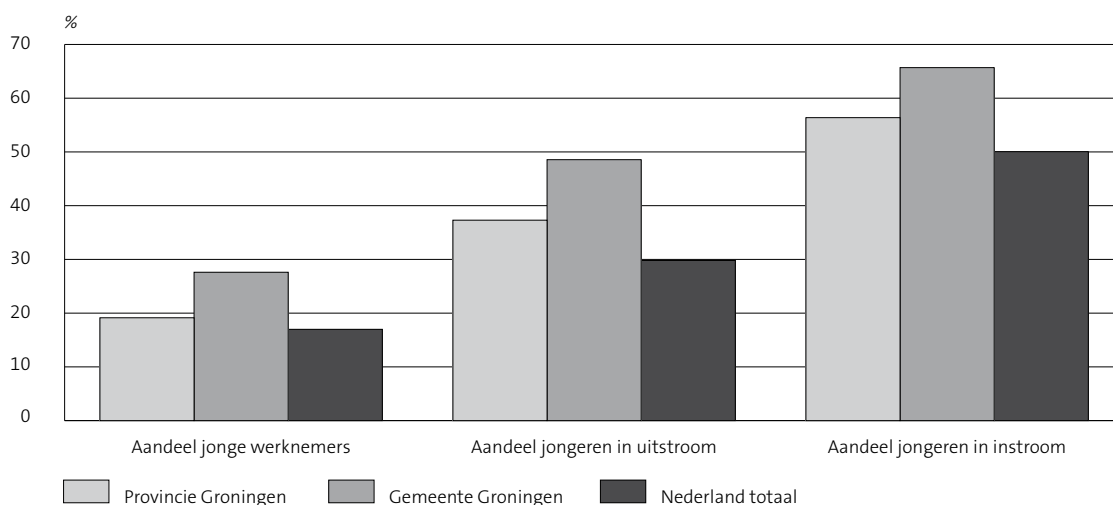
Door de opleving van de economie in 2010 is het aantal personen dat uit een baan stroomt gedurende 2009–2010 gedaald ten opzichte van de periode ervoor. De relatieve daling was het grootst in de provincies Drenthe, Noord-Brabant en Limburg. In de provincie Zuid-Holland is dit aantal daarentegen vrijwel niet veranderd: er verlieten bijna evenveel personen de arbeidsmarkt als in de periode ervoor.

3.2 Groningen als roltrap van het Noorden

Tussen september 2009 en september 2010 stroomden in Groningen relatief meer mensen in een baan als werknemer dan in de rest van Nederland: 9,8 procent van de werkzame personen tegenover het landelijke gemiddelde van 8,4. Dit komt door een relatief grote instroom van jongeren op de arbeidsmarkt in Groningen. Ruim 56,4 procent van alle instroom in Groningen bestaat uit jongeren tussen 15 en 25 jaar. Dit ligt ver boven het Nederlandse gemiddelde van 50,0 procent. Ook de uitstroom ligt in Groningen relatief hoog: 8,5 procent tussen september 2009 en september 2010. In Groningen hebben jongeren een bijzonder groot aandeel in de uitstroom uit een baan. In de periode 2009–2010 was dit aandeel er 37,3 procent. Het Nederlandse gemiddelde voor deze periode bedraagt 29,8 procent. Dit is een groot verschil met andere gebieden in Nederland: de provincie met het een na hoogste percentage was Utrecht. Daar bedroeg dit aandeel slechts 32,1 procent.

De aanzuigende kracht van de Groningen in het noorden van het land (Latten et.al., 2008) biedt een verklaring voor de hoge in- en uitstroom in deze provincie. Het aandeel van jongeren in de in- en uitstroom in Drenthe en Friesland ligt aanzienlijk lager dan in Groningen. Deze cijfers ondersteunen het beeld van Groningen als roltrap van het noorden: veel jongeren uit Drenthe en Friesland trekken naar Groningen om de arbeidsmarkt te betreden. Behalve de jongeren uit omliggende provincies, die werk zoeken in Groningen, is er een grote populatie studenten in met name de stad Groningen, die naast de studie, regelmatig bijbaantjes hebben en hiermee ook zorgen voor veel stromen in en uit banen in vergelijking met andere provincies in Nederland.

3.2.1 Jonge werknemers van 15 tot 25 jaar in de provincie Groningen en de gemeente Groningen vergeleken met Nederland

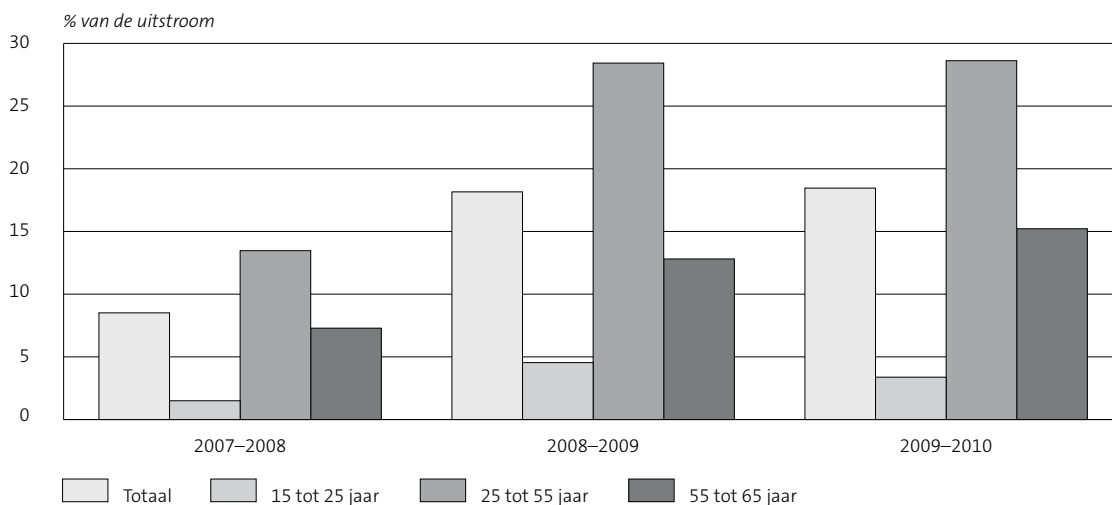

4 Uitstroom uit een baan naar soort uitkering

Een deel van de personen die uitstroomden uit een baan, ontvangt een jaar later een uitkering. Dit kan een werkloosheids- (WW) , een bijstands- (WWB/WIJ) of een arbeidsongeschiktheidsuitkering (AO) zijn. Het komt ook voor dat personen meerdere uitkeringen tegelijkertijd ontvangen. Van de 554 duizend personen die in de periode 2007–2008 uit een baan stroomden, ontvingen 89 duizend een jaar later een uitkering. In de periode 2008–2009 is de uitstroom uit een baan naar een uitkering bijna verdubbeld naar 173 duizend personen. In de periode 2009–2010 is deze nog steeds hoog met 158 duizend. De overige groep personen die uit een baan uitstromen en geen uitkering ontvangen, bestaat grotendeels uit personen die gaan studeren, die als zelfstandig ondernemer aan de slag gaan, die met pensioen gaan of die geen werk hebben maar niet afhankelijk zijn van een uitkering omdat bijvoorbeeld de partner een baan heeft. Een zeer klein deel van de uitstroom bestaat uit personen die emigreren of overlijden. Een uitsplitsing van de overige groep personen op basis van voorlopige cijfers van het Sociaal Statistisch Bestand is voor 2010 niet mogelijk.

Met name het aantal personen dat een werkloosheidsuitkering ontvangt, blijkt sterk toegenomen als gevolg van de economische crisis in Nederland. Tussen september 2007 en september 2008 bedroeg het aantal personen dat vanuit een baan in de WW instroomde 47 duizend. Dit is 8,5 procent van de totale uitstroom uit een baan tussen september 2007 en september 2008. In periode 2008–2009 is het aantal personen dat uit een baan de WW instroomt meer dan verdubbeld, namelijk 119 duizend. Dat is 18,2 procent van de totale uitstroom uit een baan in die periode. In de periode 2009–2010 bedraagt dit aandeel 18,5 procent.

4.1 Uitstroom uit een baan als werknemer naar een werkloosheidsuitkering

In 2008–2009 vormen personen in de leeftijd van 25 tot 55 jaar die vanuit een baan in de WW terecht komen, 28,4 procent van de totale uitstroom uit een baan in deze leeftijdscategorie. Een jaar eerder was het aandeel nog 13,5 procent. Bij jongeren onder de 25 jaar is de absolute en procentuele uitstroom uit een baan naar WW aanzienlijk lager dan voor de overige leeftijdsgroepen. Dit heeft te maken met het feit dat jongeren vaker een korte tijdelijke baan hebben en hierdoor niet genoeg rechten kunnen opbouwen om WW te kunnen ontvangen.

De transitie van werk naar bijstand (WWB/WIJ) is anders van aard dan transitie van werk naar een werkloosheidsuitkering (WW). Dit komt door een aantal belangrijke verschillen tussen de regelingen. De

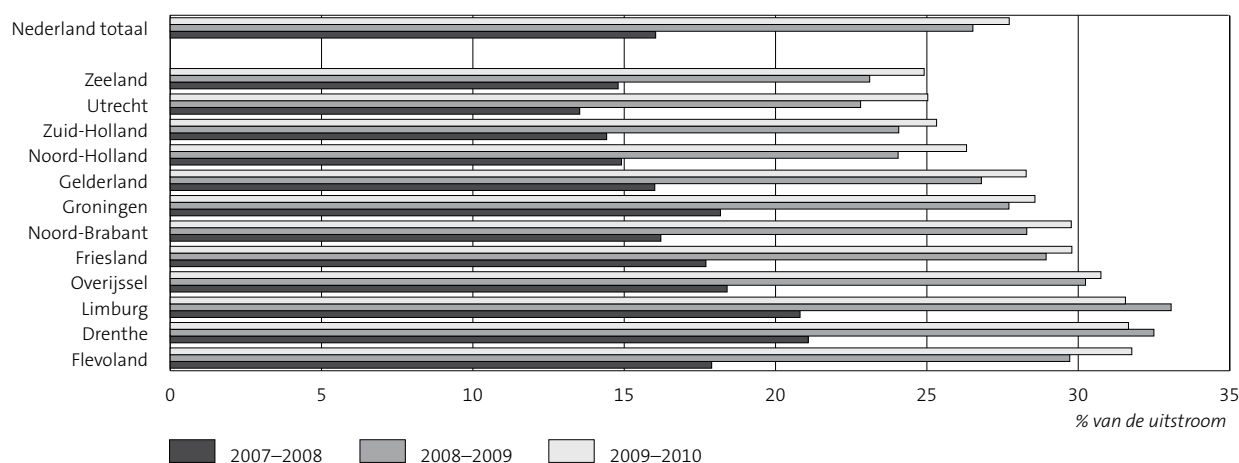
WW is een werknemersverzekering en kent een beperkte uitkeringsduur. Men komt pas in aanmerking voor de WW als er een arbeidsverleden is opgebouwd. Een bijstandsuitkering is een voorziening waar iedereen aanspraak op kan maken. Uit recent onderzoek blijkt dat slechts een kwart van de ingestroomde bijstandsontvangers een maand voorafgaand aan de instroom een betaalde baan had (Chkalova, 2011). Mensen die hun baan kwijtraken, kunnen vaak eerst aanspraak doen op de WW voordat men de bijstand instroomt. Soms moet men eerst zijn spaargeld opmaken om bijstand aan te kunnen vragen. Dit betekent dat transitie van baan naar een bijstandsuitkering op korte termijn minder gevoelig is voor conjuncturele veranderingen: er zit immers vaak een periode tussen het verliezen van een baan en de instroom in de bijstand. Het aantal transities van baan naar bijstand bedroeg in de periode 2008–2009 25 duizend. Dit was een toename van 10 duizend ten opzichte van de periode ervoor. In de periode 2009–2010 is dit aantal gedaald met bijna duizend personen. Het aandeel transities naar bijstand in het totaal aantal transities uit werk laat daarentegen een stijgende lijn zien: dit aandeel bedroeg 2,7 procent in 2008, 3,8 procent in 2009 en 4,3 procent in 2010.

De uitstroom naar een arbeidsongeschiktheidsregeling is niet conjunctuurafhankelijk en is dan ook gedurende de drie onderzochte perioden 2007–2008, 2008–2009 en 2009–2010 vrij constant, respectievelijk 5,3, 5,3 en 5,7 procent. In de periode 2009–2010 bedroeg het aantal personen dat na het verliezen van een baan een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt 33 duizend.

5 Uitstroom uit een baan naar soort uitkering per provincie

Drenthe, Flevoland en Limburg kennen het hoogste percentage personen dat in een uitkeringssituatie belandt nadat ze hun baan hebben verloren. In de periode 2009–2010 was dit percentage in deze drie provincies bijna 32. Bijna 65 procent van deze transities was er een naar een WW-uitkering. Een ander aspect dat bij Drenthe en Limburg opvalt, is een hoog uitstroompercentage naar arbeidsongeschiktheid. Het percentage van de mensen die stoppen met werk en een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen, is in de periode 2009–2010 respectievelijk 7,1 en 7,8 procent. Het landelijke gemiddelde bedroeg toen 5,7 procent. Qua uitstroom van werk naar een bijstandsuitkering scoren Groningen en Friesland heel hoog: 6,5 en 6,0 procent tegenover het landelijk gemiddelde van 4,3 procent in de periode van 2009–2010. De

5.1 Uitstroom uit een baan als werknemer naar een uitkering naar provincie

hiervoor genoemde provincies met een hoge uitstroom naar een uitkering vormen tezamen de top 5 van de provincies met de hoogste werkloosheidspercentages in 2009.

Utrecht kent het laagste percentage personen dat uitstroomt naar een uitkering in de periode 2009–2010. Historisch gezien is het aantal mensen in een uitkeringssituatie in deze provincie altijd al laag geweest. Zo is het aantal WW-uitkeringen gerelateerd aan de potentiële beroepsbevolking in Utrecht al jarenlang het laagst³⁾. Dit geldt ook voor bijstandsuitkeringen. 2,7 procent van de totale uitstroom in Utrecht heeft aan het einde van de periode een bijstandsuitkering tegenover een landelijk gemiddelde van 4,3 in de periode 2009–2010.

6 Conclusies

Hieronder volgen enkele van de belangrijke conclusies betreffende transities die hebben plaats gevonden tussen arbeid en sociale zekerheid in de periode 2007–2010:

- Wanneer we de uitstroom uit een baan in de perioden 2007–2008, 2008–2009 en 2009–2010 nader bekijken, zien we dat deze het hoogst was in periode 2008–2009. In de periode 2009–2010 is de economie enigszins hersteld en is de instroom zelfs iets hoger dan de uitstroom en neemt het aantal banen weer toe.
- De hoge uitstroom uit een baan in 2008–2009 is in alle provincies zichtbaar. Met name de toename van de uitstroom in Limburg en Noord-Brabant is gestegen. Er is een samenhang met de economische activiteit in een provincie. Zo werken in Limburg en Noord-Brabant relatief veel werknemers in de industrie, die flinke klappen krijgt als gevolg van de economische achteruitgang. Groningen kent een hoge in- en uitstroom met betrekking tot banen. Het aandeel jongeren in de in- en uitstroom in deze provincie is relatief hoog.
- Ook de uitstroom uit een baan naar een uitkering laat zijn hoogste punt zien in 2008–2009. Met name het aantal personen dat een werkloosheidsuitkering ontvangt, is in Nederland sterk toegenomen.
- Drenthe, Flevoland en Limburg kennen in 2009–2010 het hoogste percentage personen dat in een uitkeringssituatie belandt na het verliezen van hun baan. Utrecht kent in deze periode het laagste percentage.

Technische toelichting

Deze cijfers in dit artikel zijn gebaseerd op gegevens uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Er is gekozen voor gegevens op de laatste vrijdag van september in een jaar. Dit peilmoment heeft weinig last van dag- en seizoensinvloeden in aantallen banen en uitkeringen, waardoor de cijfers over de jaren heen goed vergelijkbaar zijn. Binnen het SSB telt een baan of uitkering alleen mee als er daadwerkelijk betalingen hebben plaatsgevonden (betalingsconcept). Dit kan verschillen opleveren met statistieken die een uitkering of baan weergeven wanneer deze is ingevoerd in de administratie (registratiebasis) of wanneer er rechten op uitbetaling zijn (transactiebasis).

Transities

De cijfers over transities in dit artikel hebben betrekking op het peilmoment laatste vrijdag in september in jaar *t* ten opzichte van de laatste vrijdag in september in jaar *t-1*. Transities hebben betrekking op de

³⁾ Bron: Statlinetabel 'Werkloosheidswet, uitkeringen naar regio, leeftijd en geslacht'.

verandering na één jaar. De cijfers zijn samengesteld om een beeld te geven van de dynamiek op macro niveau. Hierdoor wordt de dynamiek binnen een jaar niet meegenomen.

Bij de afbakening van de onderzoekspopulatie is uitgegaan van de leeftijd aan het begin van de periode. Dit betekent dat alleen personen die aan het begin van de periode tussen 15 en 65 jaar waren, mee zijn genomen in de transitieberekeningen.

Periode

De periode loopt van de laatste vrijdag in september in jaar t tot de laatste vrijdag in september in jaar $t-1$.

Instroom in arbeid als werknemer

Personen die aan het begin van de periode geen baan hadden, maar aan het einde van de periode wel. De periode loopt van de laatste vrijdag van september in het ene jaar tot de laatste vrijdag van september in het daarop volgende jaar. Hierbij is alleen naar personen gekeken die aan het begin van de periode tussen 15 en 65 jaar waren. Dit betekent dat er een rekening is gehouden met demografische instroom. Denk hierbij aan jongeren die in een onderzoeksperiode 15 zijn geworden. Deze personen zijn niet meegenomen in de transitieberekening omdat ze buiten de onderzoekspopulatie vallen. Jongeren die aan het begin van de periode al 15 jaar zijn en al een baan hebben, worden wel tot de onderzoekspopulatie gerekend, maar worden niet gezien als instroom gezien.

Voorbeeld 1: persoon X is aan het begin van de periode 14 jaar, wordt in de loop van de periode 15 jaar en krijgt in de loop van deze periode een baan. Deze persoon wordt voor deze periode buiten beschouwing gelaten als het gaat om transities omdat de leeftijd van 15 aan het begin van de periode nog niet is bereikt. Echter, bij het kijken naar het aantal banen op peilmoment $t+1$ (einde periode) wordt deze persoon wel meegenomen omdat de leeftijd van 15 jaar op dat moment wel is bereikt. In de periode 2007–2008 betrof het ruim 50 duizend jongeren dat met 14 jaar al een baan krijgen⁴⁾.

Ook migratiebewegingen hebben invloed op de cijfers. In dit onderzoek is alleen naar de banen gekeken van personen die in Nederland woonachtig zijn. Indien een persoon in Nederland werkt, maar niet in Nederland woont, wordt deze persoon in dit onderzoek niet als werkend herkend. Hierdoor kan een situatie ontstaan waarin iemand die al lang op de arbeidsmarkt actief is in dit onderzoek tot de instroom op de arbeidsmarkt wordt gerekend.

Voorbeeld 2: persoon Y werkt in Nederland, maar woont over de grens tijdens de hele onderzoeksperiode. In dit geval wordt deze persoon buiten beschouwing gelaten zowel bij stromen als bij standen (aantal banen op het peilmoment) omdat men de hele periode niet tot de onderzoekspopulatie behoort. Indien deze persoon in de loop van de periode naar Nederland verhuist, maakt deze persoon een transitie door als instroom op de arbeidsmarkt omdat men aan het einde van de periode als werkend wordt gezien en aan het begin van de periode als niet-werkend.

Uitstroom uit arbeid als werknemer

Personen die aan het begin van de periode een baan hadden, maar aan het einde van de periode niet meer. Hierbij is alleen naar personen gekeken die aan het begin van de periode tussen 15 en 65 jaar waren.

⁴⁾ Bron: StatLine-tabel 'Werknemers; inkomstenbron vóór instroom of na uitstroom uit arbeid'.

Transities van ouderen die stoppen met werken nadat ze 65 zijn geworden, worden in dit onderzoek dus niet waargenomen.

Ook migratiebewegingen hebben invloed op de cijfers. In dit onderzoek is alleen naar de banen gekeken van personen die in Nederland woonachtig zijn. Indien een persoon in Nederland werkt, maar niet in Nederland woont, wordt deze persoon in dit onderzoek niet als werkend herkend. Hierdoor kan een situatie ontstaan waarin iemand die al lang op de arbeidsmarkt actief is in dit onderzoek tot de uitstroom op de arbeidsmarkt wordt gerekend.

Voorbeeld 3: personen die in Nederland aan het begin van de periode werken en wonen, maar aan het einde van de periode over de grens verhuizen worden in dit onderzoek als uitstroom getypeerd, omdat men aan het einde van de periode niet meer in Nederland woont en dus in dit onderzoek niet meer als werkend wordt gezien.

Banen

Alle banen van werknemers zijn meegenomen, ook uitzendbanen, banen voor een klein aantal uren of van korte duur. Een uitsplitsing naar deze banen wordt niet gemaakt, omdat deze gegevens niet aanwezig zijn. Arbeid als zelfstandige wordt niet in het onderzoek meegenomen, omdat recente informatie hierover ontbreekt. Tijdens het schrijven van het artikel en het samenstellen van de gegevens op basis van het SSB waren geen transitiecijfers naar economische activiteit beschikbaar.

Bestemming uitstroom

Positie van de persoon aan het einde van de periode. Voor het bepalen van de bestemming van de uitstroom in dit onderzoek is alleen gekeken naar het wel of niet hebben van een uitkering. Hierbij is onderscheid gemaakt in de volgende drie typen uitkeringen:

- *Arbeidsongeschiktheidsuitkering*. Deze uitkeringen worden verstrekt op grond van de WAO, WIA, WAZ of Wajong.
 - *Werkloosheidsuitkering*. Deze uitkeringen worden verstrekt op grond van de Werkloosheidswet (WW).
 - *Bijstandsuitkering*. Deze uitkeringen worden verstrekt op grond van de op grond van de Wet werk en bijstand (WWB) of de Wet investeren in jongeren (WIJ).
 - *Uitkering totaal*. Deze categorie is gebaseerd op de hierboven genoemde drie typen uitkeringen.
- Bij de samenloop van twee of meerdere typen uitkeringen wordt de desbetreffende persoon bij elke bestemming meegeteld. Een persoon die bijvoorbeeld zowel een bijstandsuitkering als een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt, wordt zowel meegeteld bij de categorie 'Bijstandsuitkering' als bij de categorie 'AO-uitkering'. Bij de categorie 'Uitkering, totaal' wordt deze persoon uiteraard maar één keer meegeteld.

Leeftijd

De leeftijd is bepaald aan het begin van de periode.

Woonregio

Voor de instroom is gekeken naar de woonregio aan het einde van de periode. Voor de uitstroom is de woonregio aan het begin van de periode als uitgangspunt genomen.

Literatuur

Berg, van den H. en N. Peltzer (2011). *Arbeidsmarkt-dynamiek 2001–2008*. Sociaaleconomische trends, 2/2011

Chkalova K. (2011, 22 december). *Doorstroom vanuit WW naar bijstand neemt toe*. CBS-Webmagazine.

Gaalen van, R., J. Sanders, W. Smits en J.-F. Ybema (red.) (2011). *Dynamiek op de Nederlandse Arbeidsmarkt, de focus op kwetsbare groepen*. Den Haag/Hoofddorp: CBS/TNO.

Latten J., M. Das en K. Chkalova (2008) *De stad Groningen als roltrap van Noord-Nederland*. Bevolkingstrends, 2/2008.

Leufkens K. (2010, 8 maart). *Werkloosheid in alle provincies gestegen in 2009*. CBS-Webmagazine.

Roon van D., A. Vos, F. Linder en B. Dankmeyer (2011). *De invloed van opleidingsniveau op de woon-werkafstand*. Sociaaleconomische trends, 2/2011.

StatLine-tabel 'Banen van werknemers; economische activiteit (SBI2008), regio'.

StatLine-tabel 'Werkloosheidswet, uitkeringen naar regio, leeftijd en geslacht'.

B.1 Aantal banen van werknemers en saldo van in- en uitstroom, personen van 15 tot 65 jaar

	Banen van werknemers				Saldo van in- en uitstroom		
	2007	2008	2009	2010*	2007–2008	2008–2009	2009–2010*
	x 1 000						
Totaal	7 150,9	7 235,6	7 153,5	7 247,8	–5,6	–164,0	31,5
<i>Geslacht</i>							
Mannen	3 874,0	3 892,5	3 810,9	3 831,1	–31,8	–126,0	–10,5
Vrouwen	3 276,8	3 343,2	3 342,6	3 416,6	26,2	–37,9	42,0
<i>Leeftijd</i>							
15 tot 25 jaar	1 225,6	1 253,1	1 215,7	1 251,1	112,2	52,4	131,0
25 tot 55 jaar	5 087,8	5 088,6	5 002,4	5 001,6	–46,1	–130,0	–27,4
55 tot 65 jaar	837,4	893,9	935,4	995,0	–71,7	–86,4	–72,1
<i>Provincie</i>							
Groningen	224,3	227,0	223,8	243,1	1,8	–4,4	4,2
Friesland	255,5	258,2	262,1	266,9	1,2	–4,1	4,1
Drenthe	199,2	200,7	197,6	201,3	–0,2	–4,4	2,5
Overijssel	484,7	491,8	485,6	495,3	2,1	–10,0	6,5
Flevoland	172,5	176,4	174,4	177,0	1,0	–4,2	0,9
Gelderland	863,5	871,6	864,7	876,2	0,1	–14,8	5,5
Utrecht	552,5	559,7	555,8	562,7	–0,3	–10,3	2,3
Noord-Holland	1 152,4	1 167,0	1 158,3	1 177,3	–7,5	–29,3	1,9
Zuid-Holland	1 489,9	1 509,4	1 504,8	1 532,1	–0,8	–34,9	–6,4
Zeeland	155,2	156,7	155,6	157,6	–0,5	–3,0	0,3
Noord-Brabant	1 082,4	1 092,7	1 074,9	1 090,8	–3,0	–29,5	5,6
Limburg	444,1	449,3	440,9	466,5	0,7	–12,3	4,0
Onbekend	74,8	75,2	55,0	1,1	–0,2	–2,6	0,2

B.2 Instroom in een baan als werknemer, personen van 15 tot 65 jaar

	Instroom, totaal			Instroom vanuit een uitkering, totaal		
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*	2007–2008	2008–2009	2009–2010*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	548,0	489,3	600,6	83,9	62,3	105,9
<i>Geslacht</i>						
Mannen	262,3	234,3	295,1	42,8	31,2	61,2
Vrouwen	285,8	255,0	305,5	41,1	31,2	44,7
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	289,5	257,7	300,6	8,7	7,4	13,7
25 tot 55 jaar	229,7	202,6	260,0	65,6	47,7	82,9
55 tot 65 jaar	28,9	28,9	40,1	9,6	7,2	9,3
<i>Provincie</i>						
Groningen	20,5	17,7	23,3	3,6	2,5	4,1
Friesland	20,0	18,2	24,0	3,4	2,6	4,4
Drenthe	14,1	12,4	16,2	2,5	2,0	3,4
Overijssel	35,7	30,6	40,6	5,7	4,1	7,7
Flevoland	14,7	12,6	15,5	2,4	1,7	3,1
Gelderland	62,6	57,3	67,8	9,3	6,9	11,8
Utrecht	43,0	39,5	45,8	5,7	4,1	6,8
Noord-Holland	92,6	85,1	101,4	13,1	10,3	16,5
Zuid-Holland	118,7	106,6	126,9	18,0	13,7	20,8
Zeeland	10,9	9,6	11,2	1,6	1,2	1,8
Noord-Brabant	76,1	67,2	85,9	11,1	8,2	16,2
Limburg	34,3	29,2	38,2	6,7	4,7	8,9
Onbekend	4,8	3,3	3,9	0,7	0,5	0,7
	Instroom vanuit een werkloosheidsuitkering			Instroom vanuit een bijstandsuitkering		
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*	2007–2008	2008–2009	2009–2010*
Totaal	38,7	28,4	69,2	31,6	22,0	23,9
<i>Geslacht</i>						
Mannen	19,8	14,0	41,1	15,0	10,2	12,5
Vrouwen	18,9	14,4	28,1	16,6	11,8	11,4
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	1,6	1,4	5,8	3,5	2,5	3,7
25 tot 55 jaar	31,0	23,1	57,6	26,8	18,3	19,2
55 tot 65 jaar	6,1	3,9	5,7	1,3	1,2	1,1
<i>Provincie</i>						
Groningen	1,3	1,0	2,3	1,7	1,1	1,3
Friesland	1,4	1,1	2,6	1,5	1,1	1,3
Drenthe	1,2	1,0	2,2	0,9	0,6	0,7
Overijssel	2,6	1,9	5,1	2,0	1,2	1,5
Flevoland	1,1	0,8	2,1	0,9	0,5	0,6
Gelderland	4,4	3,3	7,8	3,2	2,1	2,3
Utrecht	2,9	2,0	4,8	1,9	1,1	1,2
Noord-Holland	6,1	4,9	10,9	4,7	3,4	3,5
Zuid-Holland	7,5	5,3	12,6	8,2	6,4	6,1
Zeeland	0,6	0,5	1,1	0,7	0,5	0,4
Noord-Brabant	5,7	4,2	11,5	3,5	2,4	2,8
Limburg	3,5	2,3	5,9	2,2	1,5	1,9
Onbekend	0,4	0,2	0,3	0,2	0,1	0,3
	Instroom vanuit een arbeidsongeschiktheidsuitkering					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*			
Totaal	17,0	13,8	15,0			
<i>Geslacht</i>						
Mannen	9,6	7,7	8,7			
Vrouwen	7,4	6,1	6,3			
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	3,7	3,5	4,4			
25 tot 55 jaar	10,4	7,7	7,8			
55 tot 65 jaar	2,9	2,5	2,8			
<i>Provincie</i>						
Groningen	0,6	0,5	0,6			
Friesland	0,6	0,5	0,6			
Drenthe	0,6	0,4	0,5			
Overijssel	1,3	1,1	1,3			
Flevoland	0,5	0,4	0,4			
Gelderland	2,1	1,8	1,9			
Utrecht	1,2	1,1	1,0			
Noord-Holland	2,8	2,4	2,5			
Zuid-Holland	2,9	2,4	2,4			
Zeeland	0,4	0,3	0,3			
Noord-Brabant	2,5	1,9	2,2			
Limburg	1,4	1,1	1,2			
Onbekend	0,1	0,1	0,1			

B.3 Uitstroom uit een baan als werknemer, personen van 15 tot 65 jaar

	Uitstroom, totaal			Uitstroom naar een uitkering, totaal		
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*	2007–2008	2008–2009	2009–2010*
	<i>x 1 000</i>					
Totaal	553,6	653,2	569,1	88,8	173,2	157,8
<i>Geslacht</i>						
Mannen	294,1	360,3	305,6	46,9	102,8	89,3
Vrouwen	259,5	292,9	263,5	41,9	70,5	68,5
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	177,3	205,3	169,6	9,3	19,8	15,5
25 tot 55 jaar	275,7	332,6	287,4	61,5	127,1	113,6
55 tot 65 jaar	100,6	115,3	112,1	18,0	26,4	28,7
<i>Provincie</i>						
Groningen	18,7	22,1	19,0	3,4	6,1	5,4
Friesland	18,9	22,3	19,9	3,3	6,5	5,9
Drenthe	14,3	16,8	13,7	3,0	5,5	4,3
Overijssel	33,5	40,6	34,1	6,2	12,3	10,5
Flevoland	13,7	16,8	14,6	2,5	5,0	4,6
Gelderland	62,5	72,1	62,3	10,0	19,3	17,6
Utrecht	43,3	49,8	43,5	5,9	11,4	10,9
Noord-Holland	100,1	114,4	99,4	14,9	27,5	26,2
Zuid-Holland	119,5	141,4	133,3	17,2	34,0	33,8
Zeeland	11,5	12,7	11,0	1,7	2,9	2,7
Noord-Brabant	79,0	96,7	80,2	12,8	27,4	23,9
Limburg	33,6	41,6	34,2	7,0	13,7	10,8
Onbekend	5,0	6,0	3,8	0,9	1,7	1,1
	Uitstroom naar een werkloosheidsuitkering			Uitstroom naar een bijstandsuitkering		
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*	2007–2008	2008–2009	2009–2010*
Totaal	47,1	118,6	105,0	14,9	25,1	24,3
<i>Geslacht</i>						
Mannen	24,7	71,8	60,5	6,9	13,8	12,8
Vrouwen	22,5	46,9	44,5	8,0	11,3	11,5
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	2,7	9,3	5,7	2,7	5,3	5,2
25 tot 55 jaar	37,1	94,5	82,2	11,2	18,5	17,5
55 tot 65 jaar	7,3	14,8	17,1	1,0	1,4	1,6
<i>Provincie</i>						
Groningen	1,7	3,8	3,3	0,8	1,3	1,2
Friesland	1,7	4,3	3,8	0,7	1,3	1,2
Drenthe	1,7	3,5	2,8	0,6	1,0	0,7
Overijssel	3,2	8,3	6,9	1,0	1,8	1,5
Flevoland	1,4	3,6	3,2	0,4	0,7	0,7
Gelderland	5,4	13,1	12,0	1,4	2,5	2,2
Utrecht	3,2	8,1	7,8	0,7	1,3	1,2
Noord-Holland	7,9	19,0	17,4	2,3	3,3	3,8
Zuid-Holland	8,8	22,7	21,9	3,8	6,1	6,8
Zeeland	0,8	1,8	1,5	0,3	0,5	0,6
Noord-Brabant	7,1	19,8	16,9	1,7	3,1	2,6
Limburg	3,8	9,3	6,8	1,1	2,0	1,6
Onbekend	0,5	1,1	0,7	0,1	0,2	0,1
	Uitstroom naar een arbeidsongeschiktheidsuitkering					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010*			
Totaal	29,6	34,5	32,6			
<i>Geslacht</i>						
Mannen	16,7	19,8	18,1			
Vrouwen	12,9	14,7	14,6			
<i>Leeftijd</i>						
15 tot 25 jaar	4,1	5,6	4,7			
25 tot 55 jaar	15,2	17,6	16,9			
55 tot 65 jaar	10,3	11,3	11,1			
<i>Provincie</i>						
Groningen	1,0	1,2	1,1			
Friesland	1,0	1,1	1,1			
Drenthe	0,9	1,1	1,0			
Overijssel	2,2	2,6	2,4			
Flevoland	0,8	0,9	0,8			
Gelderland	3,6	4,3	3,9			
Utrecht	2,1	2,3	2,1			
Noord-Holland	5,2	5,9	5,6			
Zuid-Holland	5,2	6,1	5,9			
Zeeland	0,7	0,7	0,7			
Noord-Brabant	4,4	5,2	5,0			
Limburg	2,4	2,8	2,7			
Onbekend	0,3	0,3	0,3			

Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs¹⁾

Martine de Mooij, Marleen Geerdinck, Lotte Oostrom en Caroline van Weert

Een opleiding heeft een positieve invloed op het individuele inkomen na afstuderen. Hoe hoger de opleiding, hoe hoger het inkomen. Academici verdienen gemiddeld twee keer zoveel als mbo'ers en anderhalf keer zoveel als hbo'ers. De inkomensverschillen zijn groter naarmate men ouder is. Jonge academici verdienen al meer dan hun leeftijdsgenoten op mbo-niveau, maar vooral oudere academici lijken een behoorlijk financieel voordeel van hun opleiding te hebben. Ook tussen opleidingsrichtingen zijn er verschillen in inkomen na het afstuderen. Zo is het inkomen gemiddeld het hoogst bij afgestudeerden in een juridische richting. Binnen de opleidingsrichtingen zijn de inkomensverschillen het grootst bij personen met een opleiding in de zorg of economie. Bij beide richtingen stijgt het inkomen sterk met het opleidingsniveau.

1 Inleiding

In de periode 1997–2009 zijn leningen een steeds groter deel van de overheidsuitgaven aan studiefinanciering gaan uitmaken. In 2009 bestond de helft van de overheidsuitgaven aan studiefinanciering uit een lening, in 1997 was dat nog 20 procent. Dit heeft onder andere te maken heeft met de invoering van de prestatiebeurs in 1996/'97, waarbij de lening bij uitloop van de studie over de vastgestelde studieduur, niet wordt omgezet in een gift (Elbers, 2011). De afgelopen jaren vindt er een discussie plaats of het aandeel dat studenten zelf aan hun studie bijdragen niet nog verder omhoog kan. Een studie is immers een investering in jezelf en in je eigen toekomst, daarom mag er ook van studenten een grotere eigen bijdrage verwacht worden. Eén van de voorstellen is dat de basisbeurs wordt afgeschaft en vervangen wordt door een sociaal leenstelsel. Dat zou betekenen dat de gemiddelde studieschuld zal stijgen. In hoeverre is een studie profijtelijk?

In dit artikel bespreken we twee vragen. De eerste vraag is of een hogere opleiding loont. We beschrijven hierbij het inkomen van mbo'ers, hbo'ers en wo'ers van 20 tot 65 jaar in 2007–2009. Dit geeft een indicatie van het profijt van een hogere opleiding. We gaan in dit artikel niet in op de investering die studenten moeten doen om een hogere opleiding te volgen (OECD, 2011). De tweede vraag is welke groepen afgestudeerden zo'n laag inkomen hebben dat ze moeite zullen hebben om een eventuele studielening terug te betalen.

In paragraaf 2 gaan we in op de vraag of mensen met een hoger opleidingsniveau ook een hoger inkomen hebben. De inkomensverschillen tussen mensen met verschillende opleidingsrichtingen worden besproken in paragraaf 3. In paragraaf 4 kijken we naar de maatschappelijke positie van afgestudeerden. In paragraaf 5 vergelijken we het huishoudinkomen van afgestudeerden met en zonder partner. Tot slot gaan we in paragraaf 6 in op middelbaar en hoger opgeleiden met een minimum huishoudinkomen.

We gebruiken in dit onderzoek het verzamelinkomen, omdat dit inkomensbegrip in de studiefinanciering wordt gebruikt om vast te stellen of iemand genoeg inkomen heeft om zijn of haar studieschuld af te

¹⁾ Dit artikel is een verkorte en bewerkte uitgave van het rapport 'Inkomens van afgestudeerden, 2007–2009' dat in 2011 in opdracht van het ministerie van OCW door het Centrum van Beleidstatistiek van het CBS is samengesteld.

betalen²⁾. Het verzamelinkomen bevat niet alleen inkomen uit werk, maar ook inkomen uit uitkeringen, sparen, beleggen en aanmerkelijk belang in een vennootschap. Daarnaast wordt het verzamelinkomen verlaagd door aftrekposten in de belastingaangifte, zoals hypotheekrenteaftrek. Voor de leesbaarheid wordt in dit hoofdstuk gesproken over inkomen in plaats van over verzamelinkomen.

In paragraaf 2 en 3 is het inkomen altijd het individuele verzamelinkomen van de afgestudeerden. In paragraaf 5 en 6 waar onderscheid wordt gemaakt tussen alleenstaanden en mensen met een partner spreken we van huishoudinkomen. Bij alleenstaanden is het huishoudinkomen het individuele (verzamel) inkomen, terwijl dat bij mensen met een partner het gezamenlijke verzamelinkomen van de afgestudeerde en de partner is. Afgestudeerden met een studieschuld moeten maandelijks een deel van hun schuld aflossen, tenzij hun verzamelinkomen onder een bepaalde inkomensgrens ligt. De hoogte van de grens is afhankelijk van de huishoudsituatie van de afgestudeerde. Een inkomen onder deze grens wordt een minimum huishoudinkomen genoemd.

2 Individueel inkomen van mbo'ers, hbo'ers en wo'ers

In deze paragraaf beschrijven we de individuele inkomens van mensen van 20 tot 65 jaar met een afgeronde mbo-, hbo- of wetenschappelijke opleiding. We spreken kortweg van afgestudeerden (zie kader). Loont het om een hogere opleiding te volgen?

Afgestudeerden

Onder afgestudeerden worden personen van 20 tot 65 jaar met een afgeronde mbo-, hbo- of wo-opleiding verstaan.

- Afgeronde mbo-opleiding: een diploma in het middelbaar beroepsonderwijs. In dit onderzoek worden alleen diploma's uit de beroepsopleidende leerweg (mbo-bol) meegenomen.

- Afgeronde hbo-opleiding: een diploma in het hoger beroeps-onderwijs. Een wo bachelordiploma valt hier ook onder.
- Afgeronde wo-opleiding: een diploma in het wetenschappelijk onderwijs. Een hbo masterdiploma valt hier ook onder.

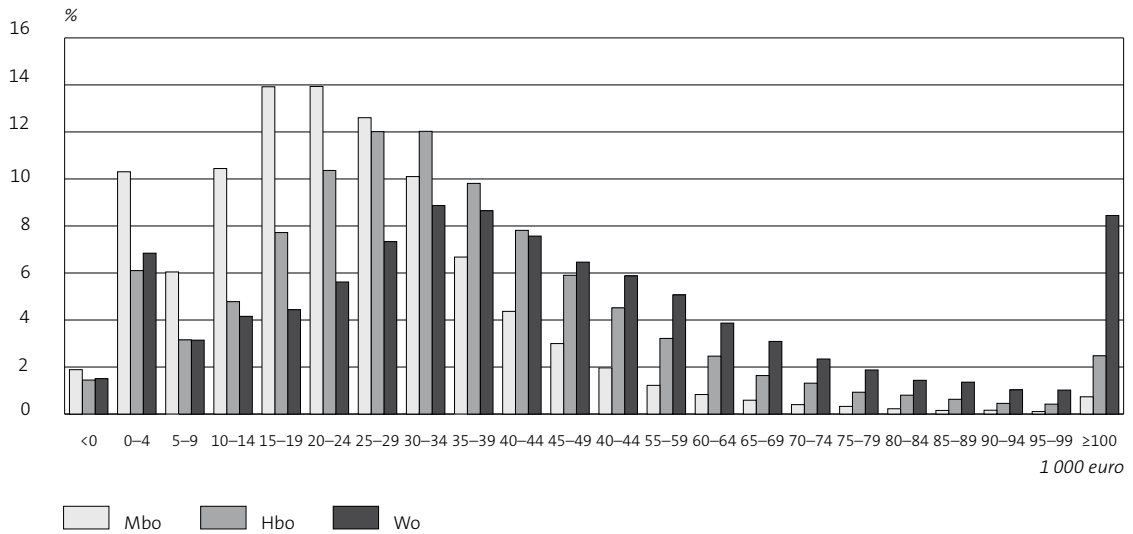
2.1 Een hogere opleiding loont

Wo'ers hebben een twee keer zo hoog verzamelinkomen als mbo'ers. In de periode 2007–2009 is het gemiddelde inkomen van mbo'ers 25 duizend euro per jaar, terwijl het inkomen van wo'ers veel hoger ligt met gemiddeld 50 duizend euro. Het inkomen van hbo'ers ligt hier tussenin, op 36 duizend euro.

Er zijn ook mensen met een heel laag inkomen of zelfs een negatief verzamelinkomen. Vaak hebben ze een partner die wel een hoger inkomen heeft. Mbo'ers hebben vaker vrijwel geen inkomen dan hbo'ers en wo'ers (figuur 2.1.1). Zo heeft 12 procent van de mbo'ers een inkomen onder de 5 duizend euro per jaar. Onder vrouwen met een mbo-opleiding is dit zelfs 19 procent. Driekwart van deze vrouwen ziet zichzelf als niet-werkend maar heeft ook geen bijstandsuitkering. Deze vrouwen hebben bijna altijd een partner. Onder mannen komt zo'n laag inkomen bij alle opleidingsniveaus ongeveer even vaak voor (steeds ongeveer 5 procent). Waar vrouwen met zulke lage inkomens over het algemeen niet werken, heeft driekwart van de mannen met weinig inkomen wel een baan.

²⁾ De in dit artikel gehanteerde inkomensbegrippen wijken daarom af van de standaardinkomensbegrippen van het CBS.

2.1.1 Verdeling individueel inkomen van afgestudeerden, 2007/2009

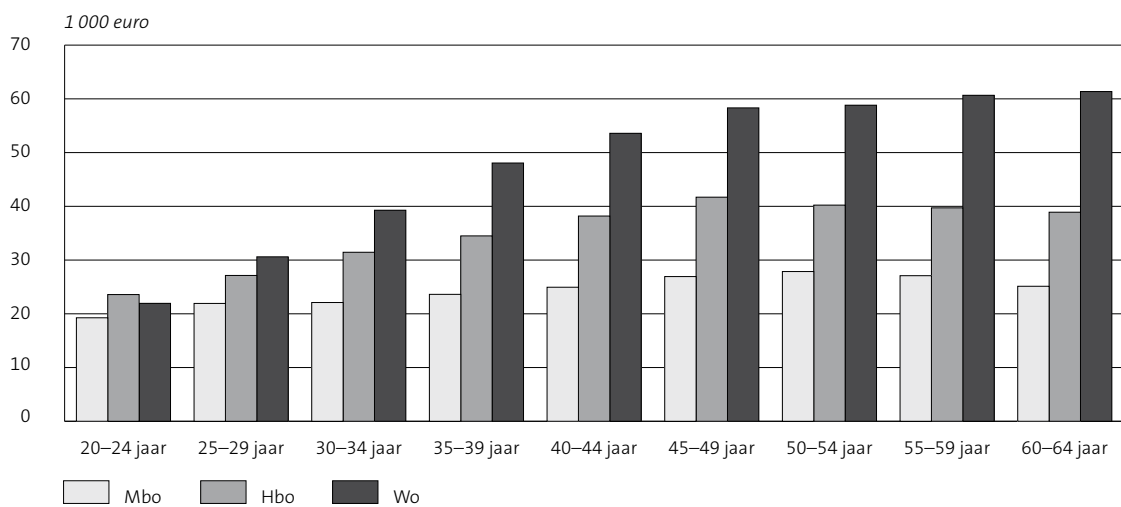

Hoger opgeleiden hebben minder vaak een laag verzamelinkomen. Van zowel de hbo'ers als de wo'ers heeft 8 procent een inkomen onder de 5 duizend euro. Wo'ers hebben wel veel vaker een hoog inkomen. Van de wetenschappelijk opgeleiden heeft 8 procent een inkomen boven een ton, terwijl dit onder mbo'ers 1 procent is en onder hbo'ers 3 procent.

2.2 Inkomensverschillen vooral bij ouderen

Onder jongeren (20 tot 25 jaar) zijn de inkomensverschillen tussen middelbaar, hoger en wetenschappelijk opgeleiden niet zo groot. Echter, hoe ouder mensen zijn, des te groter zijn de inkomensverschillen tussen mbo'ers, hbo'ers en wo'ers (figuur 2.2.1). Bij 20 tot 25-jarigen verdienen wo'ers 1,14 keer zoveel als mbo'ers, terwijl dit bij 60-plussers 2,5 keer zoveel is.

2.2.1 Individueel inkomen van afgestudeerden naar leeftijd, 2007/2009

2.3 *Inkomensverschil tussen oud en jong het grootst bij academici*

Uit figuur 2.2.1 blijkt ook dat het verzamelinkomen van ouderen flink hoger is dan dat van jongeren. Dit geldt vooral voor academici. Het gemiddelde inkomen van wo'ers van 60 tot 65 jaar is 2,8 keer zo hoog als dat van 20 tot 25-jarige wo'ers. Bij mensen met een mbo- of hbo-opleiding is het verschil tussen ouderen en jongeren veel kleiner. 60-plussers met een hbo-opleiding verdienen 1,6 keer zoveel als jonge hbo'ers en onder mbo'ers is dit 1,3 keer zoveel.

Waarom is het verschil in inkomen tussen oud en jong kleiner bij mbo'ers en hbo'ers dan bij wo'ers? Voor een deel komt dit doordat oudere mbo'ers minder vaak werken dan oudere hoogopgeleiden. Deze mensen met een laag of helemaal geen inkomen halen het gemiddelde inkomen naar beneden. Slechts 28 procent van de mbo'ers van 60 tot 65 jaar omschrijft zichzelf als werkend, terwijl dit onder wo'ers 45 procent is.

Toch blijft het verschil in inkomen tussen oud en jong het grootst bij wo'ers, ook als we rekening houden met de niet-werkenden. Werkende wo'ers van 60 jaar en ouder verdienen 2,7 keer zoveel als werkende wo'ers onder de 25. Onder werkenden met mbo- en hbo-opleiding is dit respectievelijk 1,7 en 1,9 keer zoveel. Kortom, een hogere opleiding loont. Jonge wo'ers verdienen al meer dan hun leeftijdsgenoten op mbo-niveau, maar vooral ouderen lijken flink financieel voordeel van hun academische opleiding te hebben.

3 Verschillen in individueel inkomen tussen opleidingsrichtingen

Waar de keuze voor een opleidingsniveau vaak voor een belangrijk deel afhangt van capaciteiten, kunnen aankomend studenten bij het kiezen van een richting veel meer uitgaan van persoonlijke interesses. Maar ook het salaris dat met een beroep te verdienen valt, wordt soms meegenomen in de overweging. In de ene sector wordt nu eenmaal meer verdiend dan in de andere. Over welke sectoren hebben we het dan?

3.1 *Laagste verzamelinkomen met opleiding in de zorg*

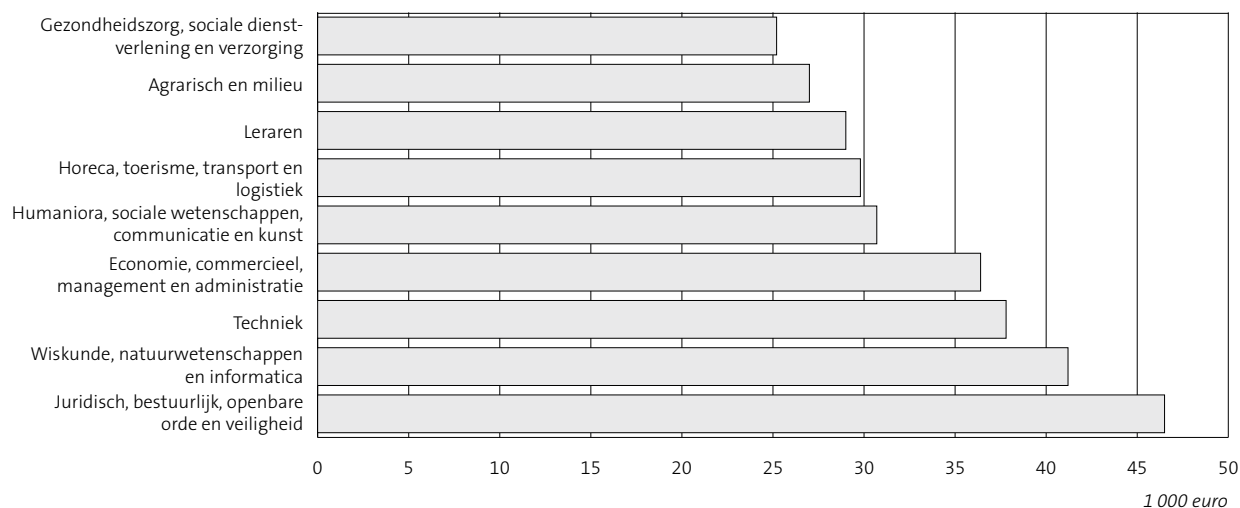
Als we geen onderscheid maken naar opleidingsniveau zien we bij mensen met een opleiding in de zorg het laagste verzamelinkomen, gemiddeld 25 duizend euro per jaar. Ook met een agrarische- of lerarenopleiding blijft het gemiddelde inkomen aan de lage kant. Een studie gericht op beroepen in de juridische of bestuurlijke sector, openbare orde en veiligheid (kortgezegd: juridische beroepen) levert veruit het hoogste inkomen op, gemiddeld 47 duizend euro per jaar (zie figuur 3.1.1). Twee factoren zijn belangrijk bij het verklaren van deze inkomensverschillen tussen opleidingsrichtingen: de hoogte van het uurloon en het aantal uren dat mensen werken.

Als het gemiddelde uurloon in een sector lager is, zal daardoor het gemiddelde jaarinkomen van mensen die voor deze sector zijn opgeleid lager zijn. Het gemiddelde uurloon in een sector wordt uiteraard sterk bepaald door het opleidingsniveau van de mensen in die sector. Inderdaad zien we dat mensen met een zorgopleiding relatief vaak lager opgeleid zijn: 60 procent van hen is mbo'er. Bij agrarisch opgeleiden is dit zelfs 71 procent. Het lagere inkomen van mensen met een lerarenopleiding en het hoge inkomen van juridisch opgeleiden kan op deze manier echter niet afdoende verklaard worden: 80 procent van de mensen met een lerarenopleiding is hbo'er en onder juridisch opgeleiden zijn bijna net zo veel mbo'ers als wo'ers (38 en 44 procent). We zullen verderop ook zien dat de inkomensverschillen tussen opleidingsniveaus in de ene sector veel groter zijn dan in de andere. Dit kan voor een deel worden verklaard door werkelijke verschillen in uurloon tussen richtingen (dus binnen hetzelfde opleidingsniveau).

Maar er is nog een andere belangrijke factor. In bepaalde sectoren is het gebruikelijk om in deeltijd te werken, waardoor het jaarinkomen lager uitvalt, terwijl het jaarinkomen bij een voltijd baan wel hoog kan zijn. Zo geldt voor mensen met een zorgopleiding – hoofdzakelijk vrouwen – dat ze relatief vaak niet werken (32 procent), en anders dikwijls parttime werken (gemiddeld 31 uur per week). Ook mensen met een lerarenopleiding werken gemiddeld vier dagen per week. Dit geldt overigens weer niet voor agrarisch

opgeleiden. Van hen geeft slechts 12 procent aan niet te werken en zij maken wekelijks de meeste uren (gemiddeld 45 uur), maar toch hebben zij een laag inkomen.

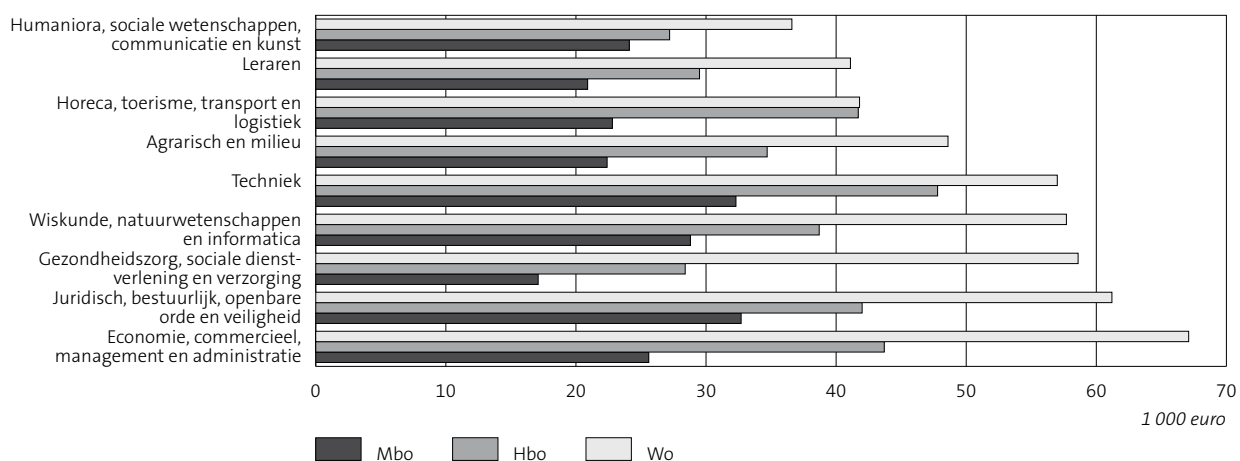
3.1.1 Individueel inkomen van afgestudeerden naar opleidingsrichting, 2007/2008

3.2 Grootste inkomensverschillen binnen zorg- en economische opleidingen

Wat met een bepaalde richting gemiddeld wordt verdiend, kan dus sterk afhangen van het opleidingsniveau (figuur 3.2.1). De grootste verschillen zien we bij opleidingen voor de zorg en bij economische, commerciële,

3.2.1 Individueel inkomen van afgestudeerden naar opleidingsrichting en opleidingsniveau, 2007/2009

administratieve en managementopleidingen (kortgezegd: economische opleidingen). In beide gevallen stijgt het inkomen sterk met het opleidingsniveau. Een studie in de zorg levert met name een laag inkomen op als een mbo-opleiding is gevolgd, terwijl mensen met een wo-opleiding in die richting juist relatief veel verdienen (59 duizend euro per jaar). Verschillen in uurloon spelen uiteraard een belangrijke rol, maar daar komt bovenop dat afgestudeerden in de zorg met een hogere opleiding vaker werken en dan ook meer uren werken per week.

Niet altijd hebben hoger opgeleiden een hoger inkomen; met een opleiding voor horeca en transport maakt het niet uit of een hbo- of wo-opleiding is gevolgd en bij mensen met een sociale opleiding is er weinig verschil tussen mbo'ers en hbo'ers.

3.3 *Onder wo'ers verdienen sociale wetenschappers het minst*

Ten slotte kijken we naar verschillen binnen de opleidingsniveaus. Mbo-afgestudeerden verdienen gemiddeld weinig met een zorgopleiding (17 duizend euro per jaar), en veel met een juridische of technische opleiding. Hbo'ers hebben een relatief laag verzamelinkomen als zij een sociale opleiding hebben afgerond, en een relatief hoog inkomen als ze een technisch diploma hebben. Hoewel wo'ers met een opleiding in de sociale wetenschappen meer verdienen dan hbo'ers met deze achtergrond, is deze richting ook voor wo'ers de minst verdienende. Wo'ers met een economische opleiding verdienen het meest: gemiddeld 67 duizend euro per jaar.

4 **Maatschappelijke positie en arbeidsverleden**

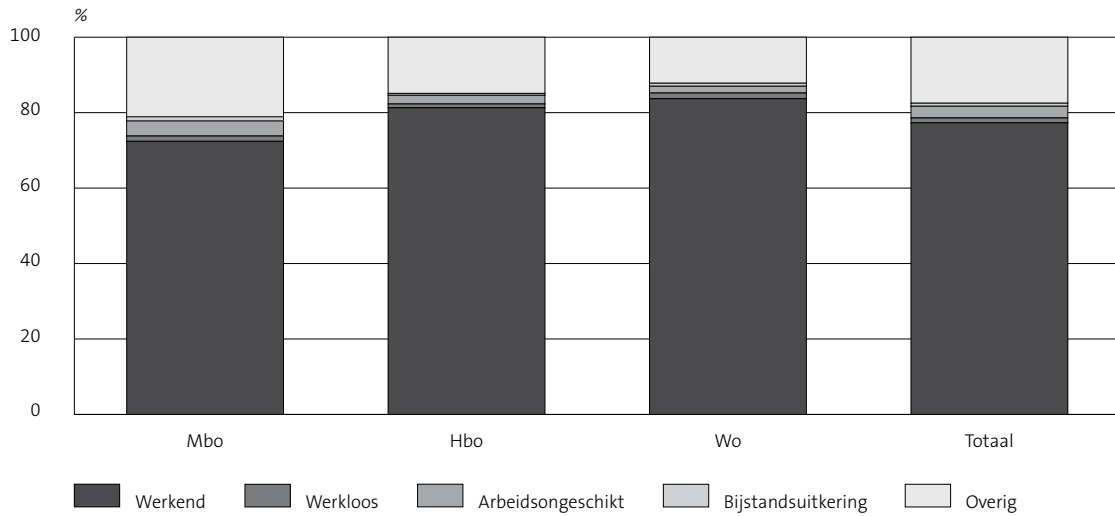
Studeren wordt vaak gezien als een investering in jezelf. Je stopt tijd, geld en energie in het volgen van een opleiding in de verwachting dat je hier later wat aan hebt, bijvoorbeeld in de vorm van een goede baan. Niet iedereen is echter aan het werk na een afgeronde mbo-, hbo- of wo-opleiding. Voor sommigen zal dit een bewuste keuze zijn, bijvoorbeeld vanwege zorgtaken in het gezin. Voor anderen zullen onvrijwillige factoren een rol spelen zoals arbeidsongeschiktheid of werkloosheid.

In deze paragraaf brengen we de maatschappelijke positie van personen met een afgeronde mbo-, hbo- of wo-opleiding in beeld. De maatschappelijke positie is in dit onderzoek gebaseerd op een omschrijving die mensen van zichzelf geven. Als iemand een paar uur per week werkt en daarnaast thuis voor de kinderen zorgt, zal deze persoon zichzelf hoogst waarschijnlijk omschrijven als huisvrouw/man en niet als werkend. Door naar de maatschappelijke positie te kijken, geven we een indicatie voor wie studeren een goede investering is geweest. Daarbij moet wel aangetekend worden dat het hier gaat om een momentopname. Iemand die jarenlang gewerkt heeft en dan korte periode niet werkt, heeft geen slechte investering gedaan. We kijken daarom ook naar de maatschappelijke positie in het verleden.

4.1 *Ruim driekwart van de afgestudeerden werkt*

Van de 20- tot 65-jarigen die zijn afgestudeerd in het mbo, hbo of wo, heeft ruim driekwart betaald werk. Daarnaast valt bijna 20 procent in de categorie 'overig', dat zijn voor het grootste deel mensen die vrijwillig niet werken, bijvoorbeeld vanwege de zorg voor hun kinderen. De afgestudeerden in ons onderzoek hebben allemaal minimaal een middelbaar opleidingsniveau, maar toch zien we duidelijke verschillen in maatschappelijke positie tussen de drie opleidingsniveaus (figuur 4.1.1). Wo'ers hebben met bijna 85 procent het vaakst betaald werk, gevolgd door de hbo'ers met ruim 80 procent. Mensen met een mbo-opleiding werken het minst vaak na hun studie (72 procent). Ook zijn zij vaker arbeidsongeschikt dan hbo'ers en wo'ers.

4.1.1 Maatschappelijke positie van afgestudeerden, 2007/2009

4.2 Vooral vrouwen van 30 tot 45 jaar minder vaak aan het werk

Tot ver in de vorige eeuw was het gebruikelijk dat in het gezin de man werkte en de vrouw thuis bleef om het huishouden te doen en voor de kinderen te zorgen. Tegenwoordig zien we dat deze traditionele rolverdeling minder vaak voorkomt. Steeds meer vrouwen zijn aan het werk en de zorgtaken in het gezin worden meer gedeeld. Toch is er nog steeds een duidelijk verschil tussen mannen en vrouwen in maatschappelijke positie (figuur 4.2.1). Vrouwen werken na hun studie gemiddeld minder vaak dan mannen, 68 procent tegenover 87 procent. Vooral van 30 tot 45 jaar, wanneer mensen vaak jonge kinderen hebben, zien we dat mannen vaker werken dan vrouwen. Na hun 45ste halen vrouwen weer iets van hun achterstand op mannen in. Verder valt op dat relatief weinig personen van 60 tot en met 64 jaar nog werken en dat het aandeel arbeidsongeschikten groter is onder ouderen.

4.2.1 Maatschappelijke positie van afgestudeerden naar geslacht en leeftijd, 2007/2009

	Mannen			Vrouwen		
	werkend	werkloos/uitkering	overig	werkend	werkloos/uitkering	overig
	%					
Leeftijd						
20-24 jaar	90	3	7	85	3	12
25-29 jaar	94	2	4	83	3	14
30-34 jaar	95	3	2	73	3	23
35-39 jaar	96	3	2	68	4	28
40-44 jaar	94	3	3	69	5	26
45-49 jaar	92	5	3	71	5	23
50-54 jaar	91	6	3	68	8	24
55-59 jaar	81	9	10	56	10	33
60-64 jaar	40	10	50	24	10	66

4.3 Vrouwen hebben minder werkervaring

Zoals hierboven al beschreven werken vrouwen tussen de 30 en 44 jaar minder vaak dan mannen. Dit is ook terug te zien in het aantal jaren werkervaring. Bijna alle mannen van 45 tot 65 jaar (94 procent) hebben

namelijk meer dan 20 jaar werkervaring, terwijl dit onder vrouwen in die leeftijdsgroep maar 67 procent is. Wat dat betreft doen mannen dus meer met hun opleiding dan vrouwen.

4.3.1 Aantal jaren werkervaring van afgestudeerden van 45–64 jaar, 2007/2009

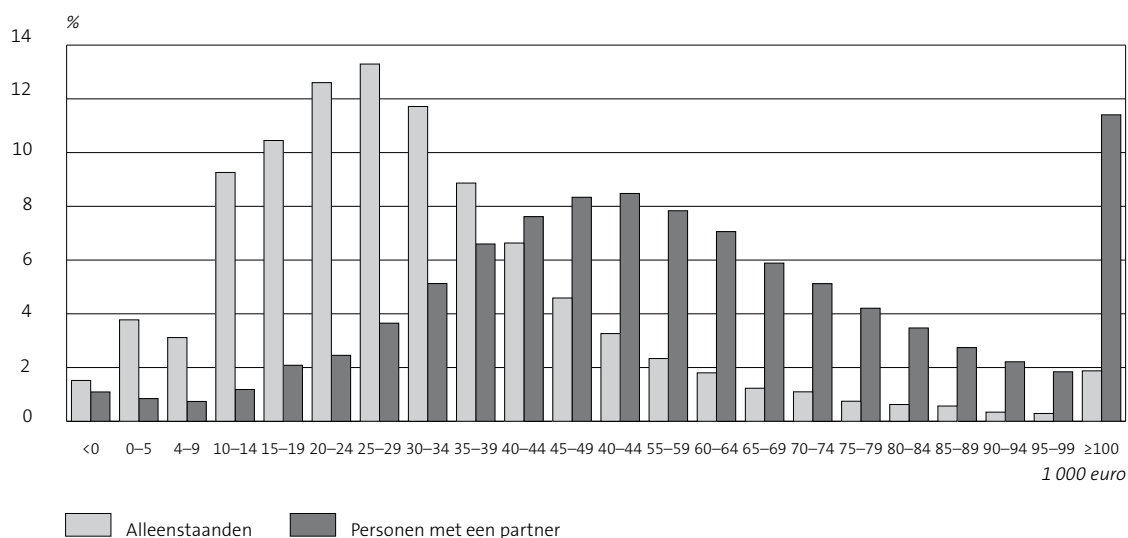
	Man	Vrouw
	%	
1 jaar of korter	1	2
1– 4 jaar	0	3
5– 9 jaar	1	8
10–19 jaar	4	20
20 jaar of langer	94	67
Onbekend	1	1
Totaal	100	100

5 Huishoudinkomen van afgestudeerden zonder en met partner

5.1 Dubbel inkomen voor paren

Drie kwart van de afgestudeerden heeft een partner. Bij deze afgestudeerden hangt het huishoudinkomen dus niet alleen van hun eigen inkomen af, maar ook van het inkomen van hun partner. Het inkomen van deze paren, dus inclusief het inkomen van de partner, is zoals verwacht ongeveer tweemaal zo hoog als het inkomen van alleenstaanden. Dit zien we terug in figuur 5.1.1. Alleenstaanden hebben vaak een inkomen tussen de 25 en 30 duizend euro, terwijl het gezamenlijke inkomen van paren voornamelijk tussen de 50 en 55 duizend euro ligt. Bij de gehuwden en samenwonenden dragen mannen meestal meer bij aan het gezamenlijke inkomen dan vrouwen.

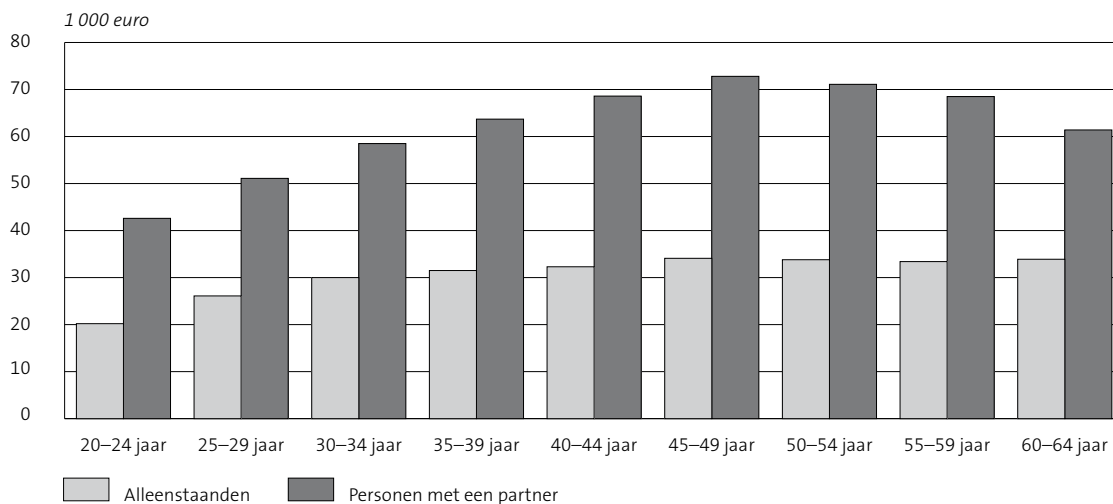
5.1.1 Verdeling huishoudinkomen van afgestudeerden, 2007/2009

5.2 Inkomensverschil tussen paren en alleenstaanden op middelbare leeftijd het grootst

Figuur 5.2.1 laat zien hoe het huishoudinkomen van alleenstaanden en mensen met een partner verschilt per leeftijdscategorie. Niet in elke leeftijdscategorie is het huishoudinkomen van personen met een partner tweemaal zo hoog. Het verschil neemt toe naarmate men ouder wordt en neemt vanaf 50 jaar weer af.

5.2.1 Huishoudinkomen van afgestudeerden naar leeftijd, 2007/2009

6 Minimum huishoudinkomens

Afgestudeerden met een studieschuld moeten maandelijks een deel van hun schuld aflossen. Echter, wanneer afgestudeerden een verzamelinkomen hebben onder een bepaalde inkomensgrens, hoeven ze het maandbedrag tijdelijk niet of niet geheel te betalen (draagkrachtregeling). De hoogte van deze inkomensgrens hangt af van de gezinssituatie van de afgestudeerde: alleenstaand zonder kinderen, alleenstaand met kinderen of samenwonend of getrouwd. We spreken hier van een minimuminkomen wanneer iemand een huishoudinkomen heeft dat lager ligt dan de inkomensgrens die van toepassing is op zijn of haar gezinssituatie. Zie de Technische toelichting voor de hoogte van de inkomensgrenzen.

In deze paragraaf wordt het aandeel afgestudeerden in kaart gebracht bij wie in 2007-2009 sprake was van minimum huishoudinkomen. Wanneer deze afgestudeerden een studieschuld zouden hebben, zouden ze die (tijdelijk) niet hoeven af te lossen. Echter, maar een deel van hen heeft daadwerkelijk een studieschuld. Sommigen hebben nooit een dergelijke schuld gehad, bij anderen is deze afgelost of is inmiddels de termijn verstreken waarbinnen aflossing verplicht was.

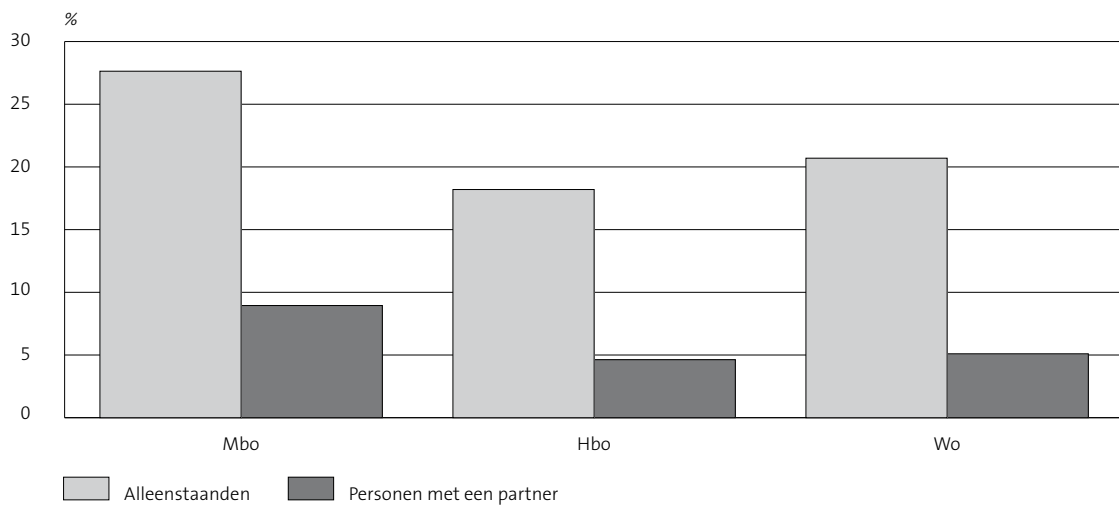
6.1 Een op de negen afgestudeerden heeft een minimum huishoudinkomen

Voor één op de negen afgestudeerden (11 procent) geldt in 2007-2009 dat hun inkomen zo laag is dat ze een eventuele studieschuld (tijdelijk) niet zouden hoeven af te lossen. Vooral onder alleenstaanden zien we veel minimuminkomens: 23 procent van de alleenstaanden heeft een minimuminkomen. Onder gehuwden en samenwonenden komen minimum huishoudinkomens veel minder vaak voor, namelijk bij 7 procent van de afgestudeerden.

6.2 Alleenstaande mbo'ers hebben het vaakst een minimuminkomen

Mbo'ers hebben het vaakst in 2007–2009 een minimum huishoudinkomen, onder alleenstaande mbo'ers is dit zelfs 28 procent (figuur 6.2.1). Onder alleenstaande wo'ers komt een minimuminkomen vaker (21 procent) voor dan onder alleenstaande hbo'ers (18 procent). Een verklaring hiervoor is dat onder alleenstaande wo'ers iets meer mensen werken als zelfstandige en een relatief groot deel van de zelfstandigen een verzamelinkomen heeft dat onder het minimuminkomen ligt.

6.2.1 Afgestudeerden met een minimum huishoudinkomen, 2007/2009

Tabel 6.2.2 toont per opleidingsniveau de leeftijdsverdeling van afgestudeerden met een minimum huishoudinkomen. Te zien is dat zowel bij mbo'ers, als bij hbo'ers en wo'ers de mensen met een minimum huishoudinkomen het vaakst in de leeftijd zijn van 35 tot 45 jaar: Zij vormen 28 procent van de groep met een minimuminkomen. Waarschijnlijk zijn dit in veel gevallen mensen met kinderen. De alleenstaande ouder of één van de partners werkt (tijdelijk) minder of helemaal niet om voor de kinderen te zorgen.

6.2.2 Afgestudeerden met een minimum huishoudinkomen naar leeftijd, 2007/2009

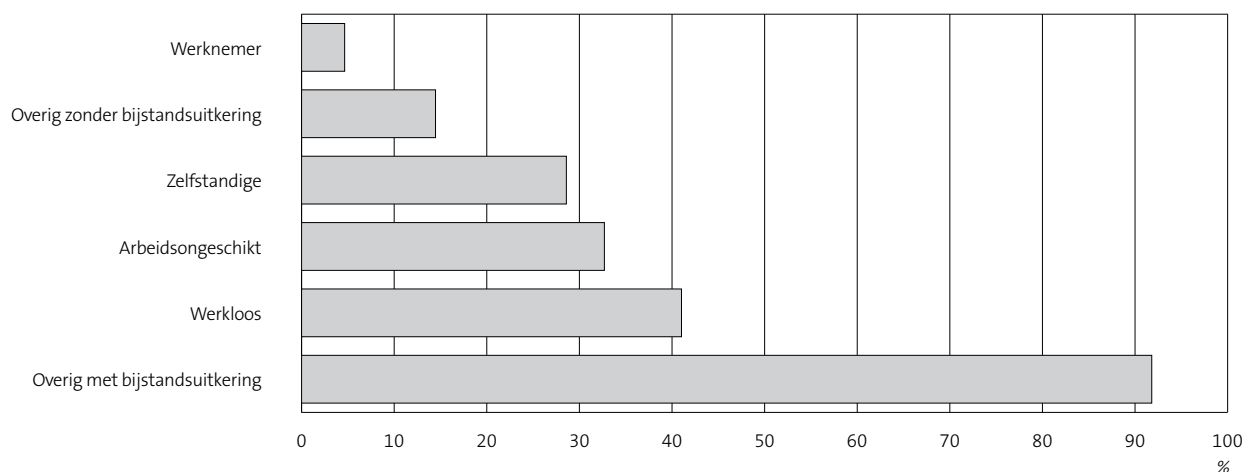
	Mbo	Hbo	Wo
	%		
Leeftijd			
20–24 jaar	10	6	3
25–29 jaar	8	13	12
30–34 jaar	11	12	10
35–39 jaar	14	14	14
40–44 jaar	15	14	15
45–49 jaar	12	12	13
50–54 jaar	10	12	13
55–59 jaar	10	10	10
60–64 jaar	10	8	9

6.3 Zelfstandigen dikwijls onder minimuminkomen

Bijna drie op de tien zelfstandigen hebben een minimum huishoudinkomen (figuur 6.3.1). Zij maken te weinig winst of hebben teveel aftrekposten om boven de inkomensgrens uit te komen. Van de werknemers daarentegen verdient 95 procent genoeg om af te lossen op een eventuele studieschuld. Ook de niet-werkenden zonder bijstandsuitkering hebben meestal geen minimuminkomen. Zij hebben vaak een partner met voldoende inkomen.

Zowel bij alleenstaanden als gehuwden en samenwonenden hebben mensen met een bijstandsuitkering vrijwel altijd een minimum huishoudinkomen. Dat is ook niet vreemd, want de hoogte van een bijstandsuitkering ligt ver beneden de inkomensgrens, dus zonder aanvullend inkomen vallen bijstandsgerechtigden automatisch onder het minimum huishoudinkomen.

6.3.1 Afgestudeerden met een minimum huishoudinkomen naar maatschappelijke positie, 2007/2009

Technische toelichting

Bronnen

Enquête Beroepsbevolking (EBB)

De EBB is een doorlopende enquête onder personen van 15 jaar en ouder die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking). Het betreft een steekproefonderzoek waarop elk jaar ongeveer 90 duizend personen responderen. Het doel van de EBB is zicht te krijgen op de relatie tussen mens en arbeidsmarkt. Hiertoe wordt onder meer informatie verzameld over de positie op de arbeidsmarkt van personen en worden demografische kenmerken van huishoudens vastgelegd. Gegevens worden vastgesteld op het moment van enquêteren. Doordat in dit onderzoek verschillende bronnen in combinatie met de EBB zijn gebruikt, kunnen uitkomsten verschillen van eerder door het CBS gepubliceerde cijfers.

Sociaal Statistisch Bestand (SSB) 2007–2009

Het SSB is een stelsel van registers en enquêtes, die op persoonsniveau aan elkaar zijn gekoppeld. Per jaargang worden meer dan 50 registers gebruikt. Deze registers hebben betrekking op verschillende sociaaleconomische onderwerpen, zoals banen, uitkeringen, woningen en onderwijs. Het SSB bevat

voorlopige en definitieve gegevens. Bij definitieve gegevens zijn registers en enquêtes onderling op elkaar afgestemd en consistent gemaakt.

De doelpopulatie van het SSB bestaat uit alle personen die in Nederland wonen, en personen die niet in Nederland wonen maar in Nederland werken of een uitkering dan wel pensioen vanuit Nederland ontvangen.

Voor dit onderzoek zijn gegevens uit het SSB gebruikt die betrekking hebben op bijstandsuitkeringen. Deze gegevens zijn gebaseerd op bronbestanden afkomstig van gemeenten.

Integraal Inkomensbestand (IIB) 2007–2009

Het Integraal Inkomensbestand bevat per jaar informatie over inkomens van personen en huishoudens in een bepaald jaar. Hieruit hebben we het verzamelinkomen van personen afgeleid. Dit bestand wordt samengesteld uit gegevens die ontleend zijn aan administraties. De belangrijkste dataleverancier is de Belastingdienst.

Populatie

De onderzoekspopulatie bestaat uit alle personen in Nederland in de leeftijd van 20 tot 65 jaar die een hbo of wetenschappelijke opleiding hebben afgerond en personen met een afgeronde mbo-bol (beroepsopleidende leerweg) opleiding. Tot de onderzoekspopulatie behoren geen personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen en geen studenten. De basis is de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Op het moment van enquêteren moest de persoon 20–64 jaar zijn. Om voldoende respondenten te krijgen, zijn in dit onderzoek drie jaargangen EBB gebruikt, 2007, 2008 en 2009. Met deze drie jaargangen konden vervolgens gemiddelde uitkomsten voor de periode 2007–2009 worden bepaald.

Methode

Van alle personen uit de EBB in 2007, 2008 en 2009, is op het enquêtemoment de leeftijd en het opleidingsniveau bepaald. Alleen personen van 20–64 jaar die middelbaar of hoger opgeleid zijn, zijn geselecteerd. Van de middelbaar opgeleiden worden alleen personen met een beroepsopleidende leerweg meegenomen. Uit de EBB is informatie meegenomen over arbeidsongeschiktheid en werkloosheid in het verleden en over de maatschappelijke positie op enquêtemoment. Om de maatschappelijke positie te bepalen, is in de enquête gevraagd hoe mensen zichzelf zouden omschrijven: werkend, werkloos, vrijwilliger, arbeidsongeschikt, student, huisman of -vrouw of gepensioneerd.

Voor personen die zichzelf niet zien als werkend, werkloos of arbeidsongeschikt is bepaald of zij een bijstandsuitkering hebben op enquêtemoment. Hiervoor is de EBB verrijkt met registratiegegevens over bijstandsuitkeringen uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB).

Het verzamelinkomen is afgeleid uit het Integrale Inkomensbestand (IIB) Het verzamelinkomen bestaat uit de volgende componenten:

- Inkomen uit werk en woning (box 1)
- Inkomen uit aanmerkelijk belang (box 2);
- Belastbaar inkomen uit sparen en beleggen (box 3).

We hebben het verzamelinkomen bepaald van enquêtepersonen en hun eventuele partner van het jaar waarin personen geënquêteerd zijn. Van personen die in 2007 geënquêteerd zijn, is het verzamelinkomen dus afkomstig uit 2007, terwijl van personen die in 2009 zijn ondervraagd het jaarinkomen over 2009 wordt meegenomen.

Op basis van het IIB wordt vervolgens vastgesteld wie de eventuele partner in het huishouden is. Van deze partner wordt ook het verzamelinkomen berekend.

Personen met een minimuminkomen kunnen vrijstelling krijgen voor het terugbetalen van hun studieschuld. Om te bepalen of afgestudeerden hiervoor in aanmerking komen vergelijken we hun verzamelinkomen in het verslagjaar met de draagkrachtvrije bedragen van DUO die gelden voor alleenstaanden, alleenstaande ouders en paren in dat jaar. Onderstaande staat geeft een overzicht van deze draagkrachtvrije bedragen.

B.1 Overzicht draagkrachtvrije bedragen

	Alleenstaanden	Alleenstaande ouders en personen met een partner
	<i>euro</i>	
2007	15 105,09	21 578,70
2008	15 628,54	22 326,49
2009	16 115,31	23 021,87

Literatuur

Elbers, H. (2011, 17 januari). Flinke toename aandeel leningen in studiefinanciering. CBS-Webmagazine.

OECD (2011). Education at a Glance 2011: OECD indicators. OECD Publishing.

Mooij, M. de, M. Geerdinck, L. Oostrom en C. van Weert (2011). Inkomens van afgestudeerden, 2007–2009. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Een nieuwe loonkostenstatistiek: de prijs van arbeid

Han van den Berg en Nathalie Peltzer

Het CBS heeft een nieuwe loonkostenstatistiek ontwikkeld, de *prijsindex arbeid*, aan de hand waarvan de totale stijging van de loonkosten per gewerkt uur gesplitst kan worden in een prijscomponent en een structureffect. Tussen 2001 en 2011 zijn de loonkosten per gewerkt uur in het totaal met 33 procent gestegen. Deze stijging blijkt te zijn opgebouwd uit een stijging van de prijs van arbeid van 26 procent en een structureffect van 6 procent.

1 Inleiding

Het CBS heeft een nieuwe loonkostenstatistiek ontwikkeld: de *prijsindex arbeid*. Deze index geeft de ontwikkeling weer van de totale loonkosten per gewerkt uur van werknemers, gecorrigeerd voor veranderingen in de werknemersstructuur. Met deze cijferreeks kan de ontwikkeling van de loonkosten beter geanalyseerd worden. Het is voor het eerst dat het CBS de prijsontwikkeling van arbeid zo nauwkeurig kan bepalen. De gedetailleerde werkwijze is uniek in de wereld.

In paragraaf 2 van dit artikel wordt de loonkostenontwikkeling in de afgelopen tien jaar geanalyseerd aan de hand van de *prijsindex arbeid*. De berekeningswijze van deze index wordt in paragraaf 3 beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 4 ingegaan op de gebruiksmogelijkheden van de *prijsindex arbeid*. Tot slot wordt in paragraaf 5 een kort overzicht gegeven van de verschillende loonkostenstatistieken die het CBS samenstelt.

2 Uitkomsten prijsindex arbeid 2001–2011

In 2011 bedroegen de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur 30,4 euro. De loonkosten waren opgebouwd uit 239 miljard euro aan lonen, 68 miljard euro aan sociale premies ten laste van werkgevers en 3 miljard euro aan loonkostensubsidies (negatief), waarvoor 10 miljard uur werd gewerkt. Het aantal gewerkte uren betreft de feitelijk gewerkte tijd van werknemers. Niet-gewerkte uren als gevolg van vakantie, arbeidsduurverkorting, ziekte en dergelijke tellen hierbij niet mee, overwerkuren daarentegen wél.

Tussen 2001 en 2011 is het totaal aan loonkosten met 35 procent toegenomen en het aantal gewerkte uren van werknemers met ruim 1 procent. Hierdoor zijn de loonkosten per gewerkt uur de afgelopen tien jaar met 33 procent toegenomen. Overigens is het aantal banen van werknemers in deze periode met 5 procent gegroeid, tot 7,9 miljoen banen.

De laatste tien jaar zijn de werkgeverspremies met 52 procent gestegen, terwijl de lonen met 31 procent toenamen. Hierdoor is het aandeel van de werkgeverspremies in de loonkosten toegenomen. In 2009 bestonden de loonkosten (exclusief loonkostensubsidies) voor 78 procent uit lonen en 22 procent uit werkgeverspremies. Het grootste deel van de werkgeverspremies betreft de pensioenpremies, die in 2009 ruim 9 procent van de loonkosten vormden. Andere grote posten zijn de werkgeverspremies voor arbeidsongeschiktheid en de Zorgverzekeringswet. Ook het doorbetaald loon bij ziekte wordt gerekend tot de sociale premies ten laste van werkgevers. Tussen 2001 en 2009 zijn de werkgeverspremies pensioen met

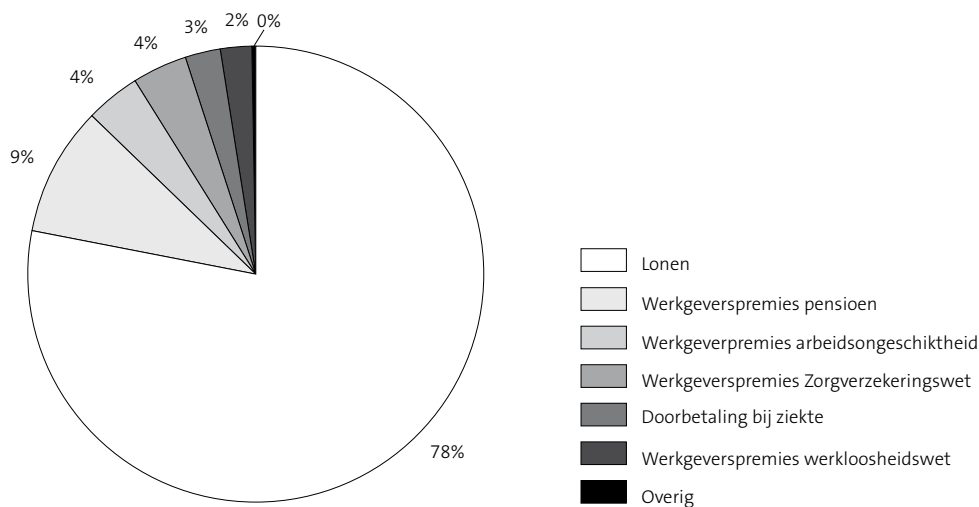
2.1 Opbouw loonkosten per gewerkt uur

	Loonkosten					Gewerkte uren ¹⁾	Loonkosten per gewerkt uur
	W.v.						
	lonen	socialle premies t.l.v. werkgevers	werkgevers-premies O&O- en ideële fondsen	loonkosten-subsidies			
	<i>mld euro</i>				<i>mln uren</i>	<i>euro</i>	
2001	224,8	182,6	44,8	0,4	-3,0	9 872	22,8
2002	235,9	189,5	49,3	0,4	-3,3	9 851	23,9
2003	243,3	193,8	52,0	0,4	-2,8	9 764	24,9
2004	248,1	195,6	55,4	0,4	-3,3	9 731	25,5
2005	252,5	199,0	55,6	0,4	-2,5	9 629	26,2
2006	263,1	207,5	57,4	0,4	-2,2	9 742	27,0
2007	278,5	220,2	60,1	0,4	-2,2	9 985	27,9
2008	292,8	230,8	64,0	0,4	-2,3	10 181	28,8
2009*	295,6	233,6	64,9	0,4	-3,4	10 026	29,5
2010*	297,8	234,4	66,1	0,4	-3,1	9 950	29,9
2011*	303,8	238,6	67,9	0,4	-3,1	10 001	30,4
%							
2001-2011*	35,2	30,7	51,6	11,7	1,5	1,3	33,5
Opbouw mutatie loonkosten per gewerkt uur							
	Effect mutatie loonkosten					Effect mutatie gewerkte uren	Totale mutatie loonkosten per gewerkt uur
	W.v.						
	lonen	socialle premies t.l.v. werkgevers	werkgevers-premies O&O- en ideële fondsen	loonkosten-subsidies			
	%						
2002	4,9	3,1	2,0	0,0	-0,1	0,2	5,2
2003	3,1	1,8	1,1	0,0	0,2	0,9	4,1
2004	2,0	0,8	1,4	0,0	-0,2	0,3	2,3
2005	1,8	1,4	0,1	0,0	0,3	1,0	2,8
2006	4,2	3,4	0,7	0,0	0,1	-1,2	3,0
2007	5,9	4,8	1,1	0,0	0,0	-2,5	3,3
2008	5,1	3,8	1,4	0,0	0,0	-2,0	3,1
2009*	0,9	1,0	0,3	0,0	-0,4	1,5	2,5
2010*	0,7	0,3	0,4	0,0	0,1	0,8	1,5
2011*	2,0	1,4	0,6	0,0	0,0	-0,5	1,5
2001-2011*	35,2	23,8	9,4	0,0	0,0	-1,3	33,5

¹⁾ De aantallen gewerkte uren 2001-2007 wijken af van de Arbeidsrekeningenuitkomsten over gewerkte uren.

N.B. Een stijging van de loonkostensubsidies of het aantal gewerkte uren heeft een verlagend effect op de loonkosten per gewerkt uur en is daarom in de onderste helft van de tabel weergegeven als een negatieve mutatie.

2.2 Opbouw loonkosten, 2009*

80 procent gestegen. De werkgeverspremies voor de Zorgverzekeringswet zijn eveneens sterk gegroeid. Daarentegen bleven de werkgeverspremies voor arbeidsongeschiktheid stabiel.

De stijging van de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur tussen 2001 en 2011 met 33 procent is voor een deel het gevolg van veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie. Doordat het aandeel van werknemers met relatief hoge loonkosten (zoals hoger opgeleide werknemers en oudere werknemers) toenam, stegen de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur. Teneinde de zuivere prijsontwikkeling te kunnen meten, moet gecorrigeerd worden voor veranderingen in de samenstelling van de populatie. In de periode 2001–2011 bedraagt dit structureffect bijna 6 procent. De zuivere stijging van de loonkosten per gewerkt uur in deze tien jaar komt uit op 26 procent. Dit is de stijging van de prijs van arbeid. Ter vergelijking, in dezelfde periode bedroeg de stijging van de consumentenprijzen 20 procent.

Cijfers over de ontwikkeling van de prijs van arbeid zijn van grote betekenis bij het beoordelen van de loonkostenstijging in Nederland. Een beheerste stijging van de loonkosten is van belang voor de internationale concurrentiepositie van Nederland.

2.0.3 Ontwikkeling loonkosten per gewerkt uur

	Prijsindex arbeid	Structureffect	Mutatie loonkosten per gewerkt uur ¹⁾
	%		
2002	4,6	0,6	5,2
2003	3,2	0,8	4,1
2004	1,7	0,6	2,3
2005	2,0	0,8	2,8
2006	2,5	0,5	3,0
2007	3,2	0,1	3,3
2008	3,0	0,1	3,1
2009*	1,5	1,0	2,5
2010*	0,9	0,6	1,5
2011*	1,3	0,2	1,5
2001–2011*	26,5	5,6	33,5

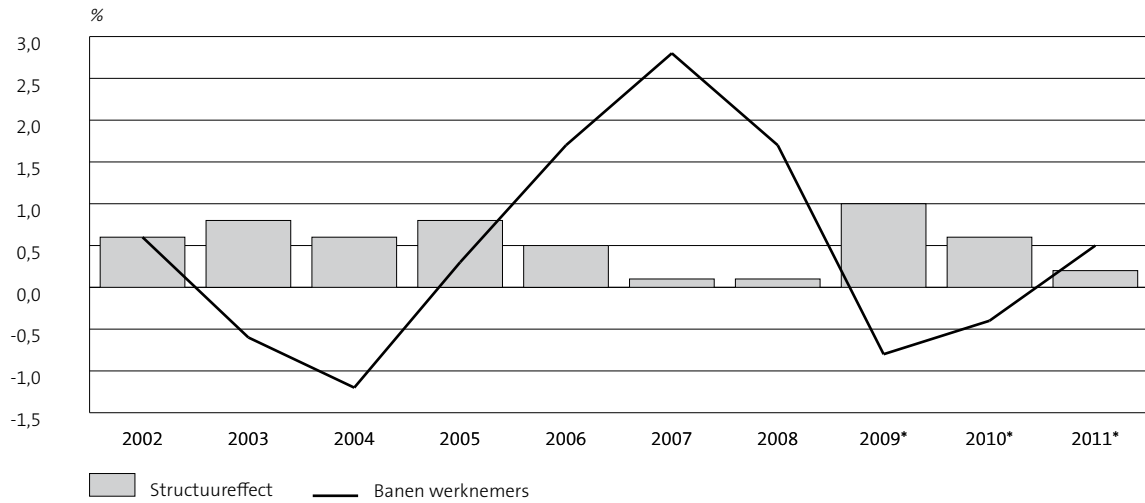
¹⁾ Deze uitkomsten wijken af van die bij Arbeidsrekeningen; zie tabel 3.1.

De omvang van het structureffect hangt enigszins samen met de conjunctuur en de ontwikkeling van de werkgelegenheid (zie figuur 2.4). In jaren dat het aantal banen van werknemers sterk toeneemt (zoals in de periode 2006–2008), is het structureffect klein. De instroom van nieuwe werknemers, van wie de loonkosten lager zijn dan gemiddeld, zorgt ervoor dat de stijging van de loonkosten per gewerkt uur gedrukt wordt. Omgekeerd geldt dat zodra het aantal banen van werknemers afneemt (in 2003 en 2009), het structureffect juist relatief groot is, omdat betrekkelijk weinig nieuwe werknemers worden aangenomen.

Uit tabel 2.5 blijkt dat de samenstelling van de populatie werknemers, uitgedrukt in gewerkte uren, de laatste tien jaar fors is veranderd. De nijverheid was in 2001 nog de grootste bedrijfstak, maar is inmiddels afgedegen naar een derde plaats. Daarentegen is de werkgelegenheid in de gezondheids- en welzijnszorg sterk gegroeid. In samenhang hiermee is ook het aandeel vrouwen toegenomen. Tegelijkertijd is sprake van vergrijzing van het werknemersbestand en stijgt het opleidingsniveau gestaag.

De stijging van de loonkosten per gewerkt uur was de afgelopen tien jaar het grootst in de bedrijfstak financiële dienstverlening (50 procent; zie tabel 2.6). Daarentegen bleef de stijging in de horeca beperkt tot 20 procent. Deze verschillen zijn voor een deel te verklaren uit een verschil in samenstelling van de

2.4 De relatie tussen het structuureffect en de ontwikkeling van het aantal banen van werknemers

2.5 Structuur werknemerspopulatie op basis van het aantal gewerkte uren

	Aandeel gewerkte uren in 2001	Totale mutatie in het aandeel gewerkte uren in 2001–2011*
	%	
Totaal	100,0	0,0
<i>Bedrijfstak (sbi 2008)</i>		
A Landbouw, bosbouw en visserij	1,4	-0,1
B-E Nijverheid (geen bouw) en energie	16,0	-2,6
F Bouwnijverheid	6,9	-1,2
G Handel	15,8	0,2
H Vervoer en opslag	6,2	-0,3
I Horeca	2,6	0,1
J Informatie en communicatie	4,1	-0,4
K Financiële dienstverlening	4,3	-0,5
L Verhuur en handel van onroerend goed	0,9	0,0
M Specialistische zakelijke diensten	6,8	-0,1
N Verhuur en overige zakelijke diensten	8,3	0,9
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	7,5	-0,1
P Onderwijs	5,5	0,7
Q Gezondheids- en welzijnszorg	10,7	3,5
R-U Cultuur, recreatie, overige diensten	3,0	-0,1
<i>Geslacht</i>		
Mannen	64,3	-3,2
Vrouwen	35,7	3,2
<i>Leeftijd</i>		
Jonger dan 35 jaar	42,0	-8,4
35 tot 55 jaar	49,2	1,5
55 jaar en ouder	8,9	6,9
<i>Opleidingsniveau</i>		
Laag	30,1	-9,0
Middelbaar	45,5	2,9
Hoog	24,4	6,0
<i>Caó¹⁾</i>		
Caó-werknemer	78,0	-3,0
Geen caó-werknemer	22,0	3,0

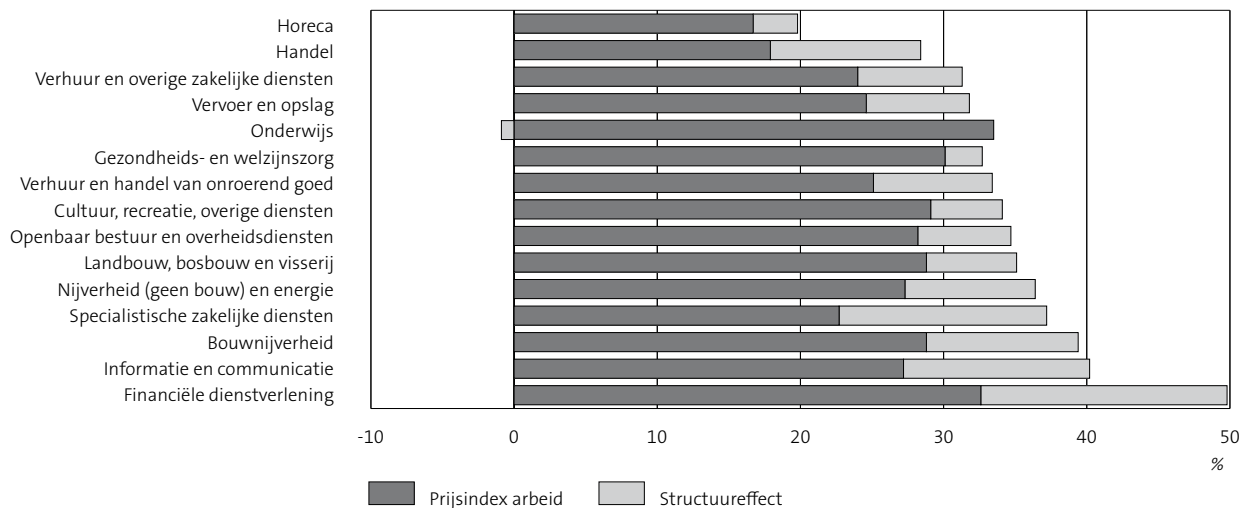
¹⁾ Het onderscheid wel/niet caó-werknemer wordt pas vanaf 2006 gemaakt. Daarom betreft het aandeel gewerkte uren 2006 en de mutatie 2006–2011.

2.6 Ontwikkeling loonkosten per gewerkt uur in 2001–2011* naar bedrijfstak

	Prijsindex arbeid	Structuureffect	Mutatie loonkosten per gewerkt uur
	%		
Totaal	26,5	5,6	33,5
<i>Bedrijfstak (sbi 2008)</i>			
A Landbouw, bosbouw en visserij	28,8	4,9	35,1
B–E Nijverheid (geen bouw) en energie	27,3	7,2	36,3
F Bouwnijverheid	28,8	8,2	39,4
G Handel	17,9	8,9	28,3
H Vervoer en opslag	24,6	5,8	31,8
I Horeca	16,7	2,6	19,8
J Informatie en communicatie	27,2	10,2	40,2
K Financiële dienstverlening	32,6	13,0	49,8
L Verhuur en handel van onroerend goed	25,1	6,6	33,4
M Specialistische zakelijke diensten	22,7	11,7	37,2
N Verhuur en overige zakelijke diensten	24,0	5,9	31,4
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	28,2	5,1	34,7
P Onderwijs	33,5	-0,7	32,5
Q Gezondheids- en welzijnszorg	30,1	2,0	32,8
R–U Cultuur, recreatie, overige diensten	29,1	3,9	34,1

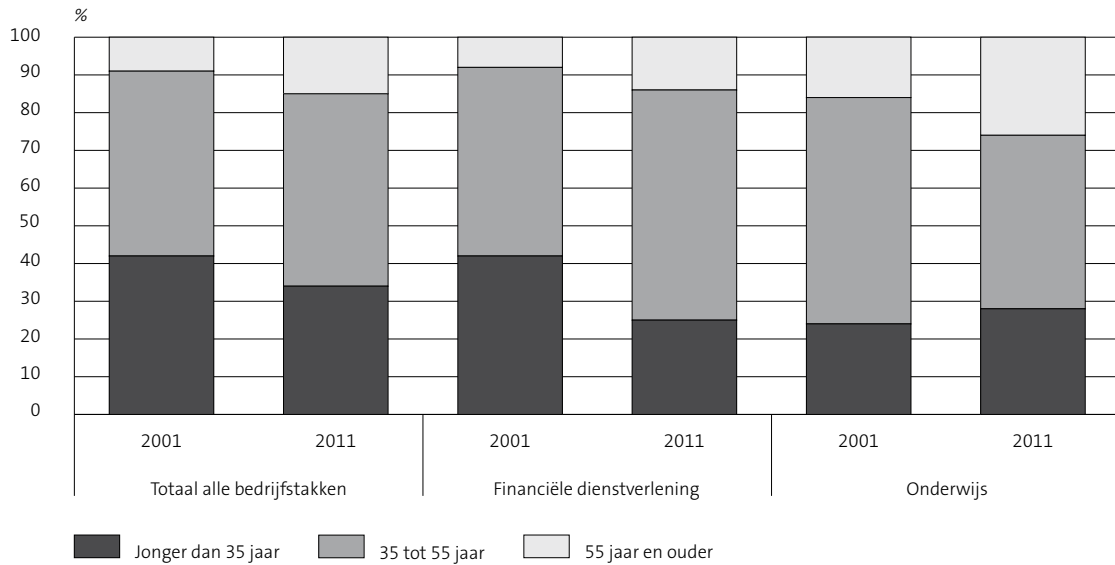
werknemerspopulatie en de verandering daarin. In de bedrijfstak financiële dienstverlening was het structuureffect het grootst, terwijl het structuureffect in de horeca, en ook in het onderwijs en de gezondheids- en welzijnszorg, veel kleiner was. Na correctie voor deze structuurveranderingen blijkt de loonkostenstijging het grootst te zijn geweest in het onderwijs.

2.7 Ontwikkeling loonkosten per gewerkt uur in 2001-2011*, opgesplitst in prijsindex arbeid en structuureffect, naar bedrijfstak

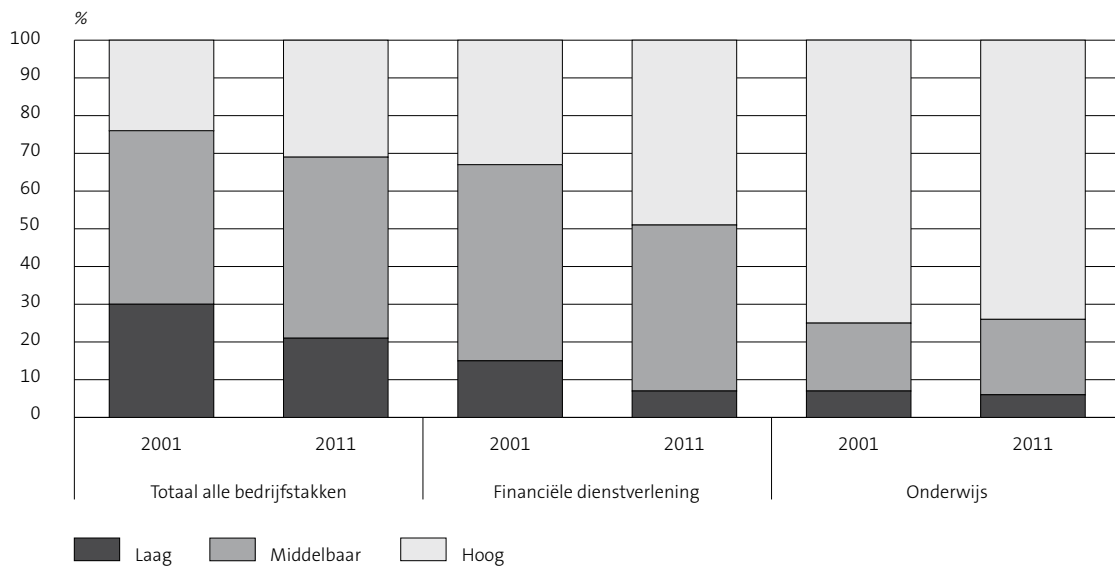

Hoe groot deze structuurveranderingen, op basis van het aantal gewerkte uren, waren in de periode 2001–2011 blijkt uit de figuren 2.8 en 2.9. Voor het totaal van alle bedrijfstakken geldt dat het aandeel jongeren afnam met ongeveer 8 procentpunten. In de bedrijfstak financiële dienstverlening was deze afname echter dubbel zo groot, terwijl in het onderwijs het aandeel jongeren juist iets toenam. Het aandeel hoger opgeleide werknemers nam de afgelopen tien jaar met ongeveer 6 procentpunten toe. Bij financiële instellingen was deze toename veel groter. In deze bedrijfstak was in 2001 ongeveer een derde van de werknemers hoog opgeleid, en tien jaar later bijna de helft. Daarentegen bleef de verdeling naar

2.8 Verandering in de leeftijdsopbouw van de werknemerspopulatie op basis van gewerkte uren

2.9 Verandering in het opleidingsniveau van de werknemerspopulatie op basis van gewerkte uren

opleidingsniveau bij het onderwijs vrijwel ongewijzigd. Wellicht speelt hierbij een rol dat het opleidingsniveau in het onderwijs in 2001 al hoog was: driekwart van de werknemers had toen al een hoog opleidingsniveau en tien jaar later is dat nog steeds zo.

3 Berekeningswijze prijsindex arbeid

De prijsindex arbeid wordt berekend door verschillende bestanden met loonkostengegevens te combineren. De basis wordt gevormd door de maandelijkse polisadministratie van het Uitvoeringsinstituut

Werknemersverzekeringen (UWV). Sinds 2006 zijn werkgevers (inhoudingsplichtigen) verplicht om bij elke salarisbetaling een digitale aangifte te doen bij de Belastingdienst over al hun individuele werknemers. Via de loonheffingen worden door de werkgevers loonbelasting, premie voor de volksverzekeringen, premies voor de werknemersverzekeringen en de inkomensafhankelijke bijdrage voor de Zorgverzekeringswet afgedragen. Elke maand (of periode van vier weken) wordt daarbij een digitaal bericht aangemaakt dat individuele gegevens bevat van alle dienstverbanden en uitkeringen. Op basis van deze loonaangiften wordt door het UWV een centrale administratie ontwikkeld, de polisadministratie. Uit de gegevens die het CBS hieruit ontvangt, worden de werkgelegenheid- en loonstatistieken samengesteld. Voor de ontwikkeling tussen 2001–2006 is in plaats van de polisbestanden gebruik gemaakt van de jaarlijkse banenbestanden uit het Sociaal Statistisch bestand (SSB).

Deze integrale bestanden met gegevens over onder meer het bruto loon, diverse werkgeverspremies en de arbeidsduur per baan worden vervolgens aangevuld met gegevens over pensioenpremies, en verrijkt met gegevens over het hoogst behaald opleidingsniveau van de werknemer. Dit levert uitkomsten op over de loonkosten en de arbeidsduur per individuele werknemersbaan. Deze uitkomsten worden vervolgens consistent gemaakt met de totale Arbeidsrekeningenuitkomsten over de beloning en de gewerkte uren van werknemers.

Tot slot wordt de prijsindex berekend door uitkomsten over de ontwikkeling van de loonkosten per gewerkt uur per wegingscel samen te wegen. Een wegingscel wordt gevormd door de combinatie van geslacht x leeftijdsgroep x opleidingsniveau x bedrijfsklasse x wel/niet cao. Deze vijf achtergrondvariabelen maken deel uit van het microbestand. De variabelen geslacht, leeftijd, bedrijfsklasse en –vanaf 2006– wel/niet cao zijn in de maandbestanden met loon- en arbeidsduurgegevens voor (nagenoeg) alle banen van werknemers gevuld. Problematischer is het onderscheid naar opleidingsniveau: hiervoor zijn geen integrale bestanden aanwezig, terwijl de beschikbare bestanden bovendien niet volledig actueel zijn en slechts de situatie op één peildatum per jaar weergeven.

Op enkele aspecten van de berekeningswijze wordt verder ingegaan.

Polisbestanden

In de afleiding van de prijsindex arbeid staan de integrale polisbestanden centraal. Maandelijks ontvangt het CBS een omvangrijk databestand van circa 18 miljoen records met tientallen variabelen. Na verwijdering van uitkeringen en nabetalingen resteren de gegevens van ongeveer 8 miljoen werknemersbanen. Deze gegevens worden op plausibiliteit gecontroleerd en zondig gecorrigeerd.

Pensioenpremies

De polisbestanden omvatten onder meer het bruto loon en verschillende werkgeverspremies. De belangrijkste loonkostenpost waarover geen individuele gegevens beschikbaar zijn, zijn de werkgeverspremies voor pensioen. Bij het samenstellen van de prijsindex arbeid wordt een modelraming gemaakt van deze premies. Per bedrijfsgroep is vastgesteld welke cao voor de meeste werknemers geldt, en daaraan gekoppeld, welk pensioenfonds daarbij hoort (hierbij worden 900 bedrijfsgroepen onderscheiden). Op basis van het bruto loon van de werknemers wordt vervolgens per baan berekend wat de werkgeverspremie pensioen is. Hierbij wordt onder meer rekening gehouden met de franchise, de grondslag, de deeltijdfactor van de baan en verschillende premiepercentages voor de ongeveer tachtig belangrijkste bedrijfstak- en ondernemingspensioenfondsen in Nederland.

Loonkosten

Vervolgens worden uit de polisbestanden de loonkosten geteld als de som van:

- bruto loon
- werkgeversbijdrage reiskosten woon-werkverkeer
- werkgeversvergoeding Zorgverzekeringswet
- werkgeverspremie Arbeidsongeschiktheidsfonds
- werkgeverspremie Arbeidsongeschiktheidskas
- werkgeverspremie sectorfonds
- werkgeversdeel van de premie Algemeen Werkloosheidsfonds
- werkgeverspremie Uitvoeringsfonds voor de Overheid (werkloosheid)
- werkgeverspremie pensioen
- werkgeverspremie vervroegde uittreding (vut)
- werkgeverspremie opleidings- en ontwikkelingsfondsen (O&O-fondsen) en overige ideële fondsen.

De laatste drie gegevens zijn gebaseerd op modelramingen.

Vóór 2006 werd deze informatie nog niet zo gedetailleerd verzameld. Voor die jaren zijn de loonkosten berekend op basis van de werkgeverspremiepercentages en het opgegeven jaarbedrag bruto loon sociale verzekeringen.

Opleidingsniveaubestanden

Gegevens over het hoogst behaalde opleidingsniveau van de werknemers worden ontleend aan het SSB-opleidingsniveaubestand. Jaarlijks wordt voor de bevolking bepaald wat het hoogst behaalde opleidingsniveau is, op de peildatum. De peildatum is de laatste vrijdag van september in het desbetreffende jaar. Het bestand wordt samengesteld op basis van de opleidingsgegevens van personen die het CBS heeft verkregen uit enerzijds diverse onderwijsregistraties en anderzijds de Enquête Beroepsbevolking (EBB).

De onderwijsregistraties geven per schooljaar een integraal overzicht van de in dat jaar voltooide opleidingen. Het CBS beschikt sinds een aantal jaren over deze bestanden. Dit betekent dat voor vrijwel alle jongeren het hoogst behaalde opleidingsniveau bekend is. Voor ouderen geldt dit niet. Voor deze personen wordt vooral gebruik gemaakt van de opleidingsgegevens uit de EBB. De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen (oorspronkelijk werd jaarlijks 1 procent van de bevolking van 15 jaar en ouder geënquêteerd). In het opleidingsbestand is gebruik gemaakt van EBB-informatie vanaf 1996, waarbij alleen gegevens meetellen die verondersteld worden op de peildatum nog actueel te zijn.

Het opleidingsniveaubestand is dus, in tegenstelling tot de bestanden met loon- en arbeidsduurgegevens van werknemers, geen integraal bestand. Opleidingsgegevens zijn bekend voor iets minder dan de helft van alle werknemers. In het opleidingsniveaubestand van september 2008 is van 7,5 miljoen personen het hoogst behaalde opleidingsniveau bekend. Voor de leeftijdsgroep 15–64 jaar geldt dat voor 66 procent het hoogst behaalde opleidingsniveau gebaseerd is op EBB-informatie, tegen 34 procent op onderwijsregistraties.

Het hoogst behaalde opleidingsniveau wordt vastgesteld overeenkomstig de Standaard onderwijsindeling (SOI). Bij de berekening van de prijsindex arbeid worden drie onderwijsniveaus onderscheiden: laag, middelbaar en hoog. Lager onderwijs (SOI 1, 2 en 3) omvat basisonderwijs, mavo en voorbereidend beroepsonderwijs. Middelbaar onderwijs (SOI 4) omvat havo, vwo en mbo. Hoger onderwijs (SOI 5, 6 en 7) betreft hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

Per jaar is slechts één opleidingsbestand beschikbaar, met daarin de opleidingsgegevens van de bevolking per eind september. Verondersteld mag worden dat de meeste veranderingen in het opleidingsniveau van individuele personen zich rond de zomer voordoen (einde van het school- en studiejaar). Dit betekent dat het opleidingsniveau van de werknemers in het eerste en tweede kwartaal van jaar $t+1$ het beste kan worden gebaseerd op de gegevens uit het opleidingsbestand van ultimo september t . Voor het opleidingsniveau in het derde en vierde kwartaal van jaar t dient het opleidingsbestand van jaar t gebruikt te worden. Het opleidingsniveau per eind september 2006 wordt dus van toepassing verklaard op de maandbestanden met werknemersgegevens van juli 2006 tot en met juni 2007.

Omdat het opleidingsniveaubestand voor een deel gebaseerd is op registraties die met enige vertraging beschikbaar komen, is het meest-recente opleidingsniveaubestand twee à drie jaar oud. Zo kon bij het samenstellen van de uitkomsten van de prijsindex arbeid gebruik worden gemaakt van de opleidingsniveaubestanden 2000 tot en met 2008. Dit betekent dat bij het samenstellen van de bestanden vanaf juli 2009 van –deels– verouderde opleidingsgegevens gebruik moet worden gemaakt. Voor het grootste deel van de personen geldt echter dat het hoogst behaalde opleidingsniveau niet wijzigt, zodat dit geen bezwaar is. Bij jongeren is het effect echter wél substantieel. Jaarlijks behaalt ongeveer een tiende van de personen van 15–24 jaar een hoger opleidingsniveau (uitgaande van de driedeling naar opleidingsniveau). Indien geen rekening zou worden gehouden met veranderingen in het opleidingsniveau, zou het opleidingsniveau in de recentste jaren fors onderschat worden, ondanks dat wel voor elke maand precies bekend is welke werknemers er werken. Op deze manier zou de structuurvrije loonkostenontwikkeling met ongeveer een half procent per jaar worden overschat.

Deze overschatting blijkt te kunnen worden voorkomen, door bij het samenstellen van de voorlopige prijsindexcijfers, zolang nog niet alle benodigde opleidingsbestanden beschikbaar zijn, uit te gaan van een iets andere berekeningsmethodiek. Hierbij wordt voor elke *mutatie* in de loonkosten per gewerkt uur gebruik gemaakt van het recentste én het een-na-recentste opleidingsniveaubestand voor respectievelijk het werknemersbestand in het recentste jaar en het een-na-recentste jaar, zodat in ieder geval rekening wordt gehouden met veranderingen in het opleidingsniveau van de werknemers. Uit analyse is gebleken dat de uitkomsten die op deze wijze resulteren, een goede benadering vormen van de definitieve uitkomsten. Voor de indexcijfers tot en met juni 2009 zijn de benodigde opleidingsbestanden nu beschikbaar; voor de recentere perioden zijn verouderde opleidingsbestanden gekoppeld aan recente werknemersbestanden. Zodra een recenter opleidingsniveaubestand beschikbaar komt, worden de voorlopige uitkomsten van de prijsindex opnieuw berekend, totdat uiteindelijk definitieve uitkomsten resulteren.

Weging en herweging

Koppeling van het opleidingsniveaubestand met de maandbestanden met banen van werknemers leidt ertoe dat voor vier van de tien banen een hoogst behaald opleidingsniveau wordt gevonden. Deze resultaten worden opgehoogd tot populatieschattingen. Vervolgens worden de geaggregeerde polisuitkomsten herwogen naar Arbeidsrekeningenuitkomsten. De Arbeidsrekeningen gelden binnen het CBS als de meest betrouwbare en complete uitkomsten over de werkgelegenheid in Nederland. Daar staat tegenover dat detaillering van de Arbeidsrekeningenuitkomsten beperkt is.

De loonkosten uit de polis worden herwogen naar het bedrag aan beloning van werknemers, waarop de loonkostensubsidies in mindering zijn gebracht. Deze herweging vindt plaats per bedrijfsklasse (64 groepen). Vervolgens worden hier de werkgeverpremies voor O&O-fondsen en overige ideële fondsen bij opgeteld (deze bedragen zijn niet opgenomen in het bedrag aan beloning van werknemers). De arbeidsduurgegevens uit de polis (verloonde uren) worden herwogen naar de gewerkte uren per

bedrijfsklasse (64 groepen) en geslacht. Uiteindelijk resulteren uitkomsten over de loonkosten en gewerkte uren naar geslacht, leeftijdsklasse, opleidingsniveau, economische activiteit en wel/niet cao.

De herweging naar Arbeidsrekeningen heeft als voordeel dat de resulterende uitkomsten aansluiten op bestaande uitkomsten, hetgeen betekent dat de kwaliteit van de (geaggregeerde) uitkomsten geborgd is. De 'beloning van werknemers' en 'gewerkte uren' zijn begrippen die in het handboek voor het Europese systeem van nationale en regionale rekeningen (ESR 1995) zijn vastgelegd en gedefinieerd. Bij het berekenen van de prijsindex arbeid betreffen de 'loonkosten' dus uiteindelijk de 'beloning van werknemers' (in overeenstemming met het ESR), verminderd met loonkostensubsidies en vermeerderd met de werkgeverspremies voor O&O-fondsen en ideële fondsen.

3.1 Aansluiting tussen de ontwikkeling van de loonkosten per gewerkt uur conform de prijsindex arbeid en Arbeidsrekeningen

	Mutatie loonkosten per gewerkt uur conform prijsindex arbeid	Effect loonkostensubsidies	Effect werkgeverspremies O&O- en ideële fondsen	Effect berekening jaarlijkse arbeidsduur	Mutatie loonkosten per gewerkt uur volgens Arbeidsrekeningen
	%				
2002	5,2	0,1	0,0	0,0	5,3
2003	4,1	-0,2	0,0	0,0	3,8
2004	2,3	0,2	0,0	1,2	3,7
2005	2,8	-0,4	0,0	-0,8	1,7
2006	3,0	-0,1	0,0	-0,4	2,5
2007	3,3	0,0	0,0	0,0	3,2
2008	3,1	0,0	0,0	-0,4	2,7
2009*	2,5	0,3	0,0	0,0	2,9
2010*	1,5	-0,1	0,0	0,0	1,4
2011*	1,5	0,0	0,0	0,0	1,5
2001-2011*	33,5	-0,3	0,0	-0,4	32,5

Structuurvrije loonkostenontwikkeling

Bij het analyseren van economische ontwikkelingen moet onderscheid worden gemaakt tussen prijsmutaties en volumemutaties. Dat geldt ook voor de ontwikkeling van de loonkosten. Het gaat hierbij niet om het totale loonkostenbedrag, maar om de waarde van één eenheid product, dus de loonkosten per gewerkt uur. Deze maatstaf geeft het beste weer wat één uur arbeid van een werknemer kost: de werkelijke loonkosten per feitelijk gewerkt uur. Niet-gewerkte uren als gevolg van vakantie, arbeidsduurverkorting, ziekte en dergelijke tellen niet mee in het totaal aantal gewerkte uren, overwerkuren daarentegen wél.

In algemene zin wordt de 'prijs' gedefinieerd als de waarde van één eenheid product, waarvan de hoeveelheden volkomen homogeen zijn. Dit betekent dat de ontwikkeling van de *gemiddelde* loonkosten per gewerkt uur nog niet de verandering in de prijs van arbeid weergeeft. Bij de ontwikkeling van de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur wordt immers nog geen onderscheid gemaakt naar de verschillende kenmerken van arbeid. De toename van de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur kan daarom ook het gevolg zijn van een gewijzigde samenstelling van de werknemerspopulatie. Indien bijvoorbeeld het aandeel hoger opgeleide werknemers, met relatief hoge loonkosten per gewerkt uur, toeneemt, leidt deze verandering in de samenstelling van de populatie tot een stijging van de gemiddelde loonkosten per gewerkt uur. Daarom is het van belang de gemiddelde stijging van de loonkosten per gewerkt uur te corrigeren voor veranderingen in de samenstelling van de populatie. Anders gezegd, bij het berekenen van de ontwikkeling van de prijs van arbeid moet de kwaliteit van de arbeid constant worden gehouden. Dit is vergelijkbaar met prijsindexcijfers van de consumptie. In dat geval start de analyse met

de ontwikkeling van het totale bedrag aan consumptie. Nauwkeuriger zou zijn als de gemiddelde prijs per artikel wordt bekeken. Maar duidelijk zal zijn dat zo'n cijfer weinig zegt, als het aandeel dure artikelen (bijvoorbeeld auto's) in de loop van de tijd toeneemt. Bij het meten van de prijsontwikkeling van de consumptie wordt daarom uitgegaan van een bepaalde weging van goederen en diensten, overeenkomstig de consumptie in het basisjaar. Op een soortgelijke wijze wordt nu de prijsontwikkeling van arbeid gemeten: het totaal aantal gewerkte uren in het wegingsjaar wordt onderverdeeld naar een aantal achtergrondkenmerken, opdat onderscheid wordt gemaakt naar verschillende typen arbeid met een uiteenlopend niveau van bekwaamheid. Voor ieder type arbeid moet het afzonderlijke aandeel worden berekend en wordt de prijsontwikkeling (loonkosten per gewerkt uur) gemeten. De prijsindex arbeid wordt hieruit afgeleid door het gewogen gemiddelde te berekenen van de ontwikkeling van de loonkosten per gewerkt uur van al deze onderscheiden typen arbeid. Hierbij worden de loonkosten in het wegingsjaar als gewicht gebruikt (Laspeyres indexcijfer).

Een precieze definiëring van de 'kwaliteit van de arbeid' is niet gemakkelijk en eenduidig. Idealiter moet onderscheid worden gemaakt naar alle kenmerken die van invloed zijn op het type arbeid en het niveau van bekwaamheid (merk op dat het bij de kwaliteit van de arbeid hier *niet* gaat om arbeidsomstandigheden zoals werkdruk, vuil werk en dergelijke). Als criteria voor het onderscheiden van verschillende soorten arbeid kan gedacht worden aan opleidingsniveau, beroep of functie, werkervaring, beloningsniveau en rang. Hierbij speelt ook een rol welke variabelen beschikbaar zijn in de databestanden. Door het recent beschikbaar komen van nieuwe grootschalige databestanden (polisbestanden en opleidingsniveau-bestanden) is het mogelijk geworden met diverse variabelen rekening te houden.

De meting van de kwaliteit van arbeid wordt gebaseerd op vijf achtergrondkenmerken, waarvan verondersteld mag worden dat zij gezamenlijk een goede indicatie opleveren van de structuurvrije ontwikkeling van de prijs van arbeid. Een wegingscel wordt gevormd door de combinatie van geslacht x leeftijdsklasse x opleidingsniveau x economische activiteit x wel/niet cao. Hierbij worden zes leeftijds- klassen onderscheiden (jonger dan 25 jaar, 25–34 jaar, 35–44 jaar, 45–54 jaar, 55–64 jaar en 65 jaar of ouder), drie opleidingsniveaus (laag/middelbaar/hoog) en 64 bedrijfsklassen, zodat in het totaal 4 608 wegingscellen worden onderscheiden.

Merk op dat deze werkwijze in de praktijk verschilt van die bij de consumentenprijsindex: bij het meten van de prijsontwikkeling van de consumptie worden de prijzen van een groot aantal welomschreven individuele artikelen en diensten gevolgd, die tezamen – na weging – een representatief beeld geven van de gemiddelde prijsontwikkeling van de consumptie. Bij het meten van de prijsontwikkeling van arbeid wordt daarentegen de samenstelling van het totale pakket aan gewerkte uren gebruikt om een 'mandje' in het wegingsjaar te construeren. Het totale pakket aan gewerkte uren van werknemers wordt immers onderverdeeld in 4 608 wegingscellen, waarna van elke wegingscel de gemiddelde prijs (de loonkosten per gewerkt uur) wordt gevolgd.

Per wegingscel wordt de mutatie in de loonkosten per gewerkt uur berekend. De partiële mutatiecijfers worden samengewogen met de loonkostenbedragen in het wegingsjaar. De partiële indexcijfers worden berekend op basis van een jaarlijks verschuivend wegingsjaar. Uit de indexcijfers wordt een doorlopende reeks 2006=100 samengesteld, door voor elke te publiceren publicatiegroep deze indexcijfers te vermenigvuldigen met het reeds eerder gevonden indexcijfer 2006=100 voor het laatste wegingsjaar.

Voortschrijdend jaar

De meeste CBS-cijfers hebben betrekking op een verslagmaand, -kwartaal of -jaar, of op een peildatum. De prijsindex arbeid heeft daarentegen betrekking op een voortschrijdende periode van twaalf maanden. De index wordt elk kwartaal gepubliceerd, en heeft betrekking op de perioden april–maart, juli–juni, oktober–

september of januari–december, waarbij het laatste cijfer gelijk is aan dat van het kalenderjaar. Het indexcijfer '2007 april–2008 maart' geeft de ontwikkeling weer van de prijs van arbeid ten opzichte van het basisjaar 2006. De jaarmutatatie '2007 april–2008 maart' geeft de procentuele ontwikkeling weer ten opzichte van april 2006 tot en met maart 2007.

De keuze voor cijfers over een voortschrijdende periode van een jaar is gebaseerd op twee redenen. Op de eerste plaats geldt in ieder geval dat cijfers over een langere verslagperiode (jaarcijfers) stabiel zijn dan cijfers over een kortere verslagperiode (kwartaalcijfers). Op de tweede plaats geldt dat de loonkosten per gewerkt uur een sterk seizoenspatroon kennen (de loonkosten zijn in het tweede en vierde kwartaal een stuk hoger dan gemiddeld als gevolg van de uitbetaling van de vakantietoelage en eindejaarsuitkeringen), terwijl het aantal gewerkte uren in het derde kwartaal veel lager ligt dan gemiddeld vanwege de zomervakantie. Daarnaast wisselt het aantal werkdagen per kwartaal. Door te kiezen voor uitkomsten over een volledig jaar, worden de seizoenseffecten teniet gedaan. Dit betekent wel dat een cao- of loonsverhoging of een verandering van werkgeverspremies niet direct volledig doorwerkt in de uitkomsten van de prijsindex arbeid, omdat de index het gemiddelde van vier kwartalen weergeeft.

Publicatie

Uitkomsten over de prijsindex arbeid worden sinds september 2011 elk kwartaal gepubliceerd op StatLine. Gepubliceerd wordt de reeks 2006=100 met kwartaalcijfers (voortschrijdende perioden van vier kwartalen) over de prijsindex arbeid vanaf 2006. Ook de uit de indexcijfers af te leiden procentuele jaarmutataties worden gepubliceerd. Voor de periode 2001–2006 zijn alleen jaarcijfers beschikbaar.

De prijsindex arbeid wordt alleen gedetailleerd naar economische activiteit, op basis van sbi 2008. Over alle individuele bedrijfstakken worden uitkomsten gepubliceerd, met uitzondering van de kleinste bedrijfstakken. Daarnaast zijn in de publicatie ook diverse aggregaten van bedrijfstakken opgenomen, én de publicatiegroep metaal- en elektrotechnische industrie (sbi 24-30,33).

De StatLine-publicatie *Prijsindex arbeid (2006=100)* is in de themaboom onder meer te vinden bij het thema Arbeid en sociale zekerheid / Arbeidsmarkt / Arbeidskosten.

Publicatiestrategie

De eerste voorlopige uitkomsten van de prijsindex arbeid worden drie tot vier maanden na afloop van de verslagperiode gepubliceerd. Een kwartaal later worden deze uitkomsten bijgesteld. Vervolgens worden nieuwe uitkomsten gepubliceerd als recentere opleidingsgegevens of nieuwe jaarcijfers van Arbeidsrekeningen over de beloningen en de gewerkte uren beschikbaar komen. Recentere opleidingsgegevens komen niet op een vast moment in het jaar beschikbaar. De jaarlijkse bijstelling van de Arbeidsrekeningencijfers gebeurt daarentegen wél op een vast moment, namelijk in juni (in juni worden de definitieve Arbeidsrekeningenuitkomsten van jaar t-3 gepubliceerd, evenals de nader-voorlopige uitkomsten van jaar t-2 en de voorlopige uitkomsten van jaar t-1). Dit betekent dat de cijfers van de prijsindex arbeid over de drie meest recente jaren voorlopige cijfers zijn.

Daarnaast geldt dat de Arbeidsrekeningenuitkomsten met enige regelmaat gereviseerd worden (eens in de vijf à tien jaar).

4 Gebruiksmogelijkheden van de prijsindex arbeid

De prijsindex arbeid heeft drie mogelijke gebruiksdoelen: het analyseren van de loonkostenontwikkeling, de verrekening van de looncomponent in leveringscontracten en het defleren van de beloning van

werknemers in de Nationale rekeningen. Paragraaf 2 is een illustratie van dit eerste gebruiksdoel, zodat in deze paragraaf vooral op de andere gebruiksdoelen wordt ingegaan.

In veel leveringscontracten wordt gebruik gemaakt van CBS-indexcijfers over lonen of loonkosten. Van oudsher betrof dat vooral Indexcijfers van cao-lonen. Deze cijfers zijn een goede indicator voor de contractuele ontwikkeling van het bruto loon van werknemers die onder een cao vallen. De sociale premies ten laste van werkgevers komen in deze cijfers echter niet tot uiting, zodat bijvoorbeeld een stijging van de werkgeverspremie pensioen niet meetelt. Daarom is deze statistiek in 2004 uitgebreid met reeksen over de ontwikkeling van de contractuele loonkosten 2000=100, waarin –naast de ontwikkeling van de contractuele bruto lonen– ook de ontwikkeling van de contractuele werkgeverspremies tot uiting komt (voor enkele bedrijfstakken werden ook al de contractuele loonkosten op basis van 1990=100 gepubliceerd). Toch kleven aan deze indexcijfers nog twee bezwaren: de waarneming is beperkt tot werknemers die onder een cao vallen (ongeveer acht van de tien werknemers vallen onder een cao) en het betreft ‘slechts’ de contractuele ontwikkeling in de loonkosten en de arbeidsduur. De roep om indexcijfers over loonkosten die betrekking hebben op de *totale* loonkosten en de *werkelijke* arbeidsduur bleef bestaan. Vaak wordt hierbij geredeneerd dat werknemers bóven hun cao-loonstijging nog extra loonsverhogingen krijgen. Dit hoeft echter niet te betekenen dat de stijging van de indexcijfers cao-lonen en contractuele loonkosten altijd lager uitkomt dan de stijging van de werkelijke lonen en loonkosten. De beperking tot cao’s en contractuele loonkosten kan er immers ook toe leiden dat de werkelijke loonkostenontwikkeling overschat wordt. Zo telt een contractuele nominale bonus van duizend euro procentueel harder door in een (‘laag’) cao-loon, dan in de werkelijke lonen en loonkosten.

Om tegemoet te komen aan de vraag naar een loonkostenindex waarin de totale loonkosten tot uiting komen, publiceert het CBS nu de prijsindex arbeid. Aan deze prijsindex kleeft echter een groot nadeel en dat is dat definitieve indexcijfers pas ongeveer drie jaar na afloop van de verslagperiode worden gepubliceerd. Omdat de statistiek pas in 2011 is opgestart, is nog niet bekend hoe groot de verschillen zijn tussen de diverse voorlopige cijfers en de definitieve cijfers. Daarnaast geldt dat de uitkomsten van de prijsindex arbeid betrekking hebben op een voortschrijdend jaar, terwijl de uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen afzonderlijke maanden betreffen, waaruit kwartaal- en jaarcijfers zijn afgeleid.

Hoewel het in verschillende opzichten logisch lijkt om de prijsindex arbeid in leveringscontracten te gaan gebruiken, adviseert het CBS om dit vooralsnog niet te doen, omdat deze nieuwe statistiek zich nog niet bewezen heeft als een betrouwbare reeks. Voor de verrekening van de looncomponent in leveringscontracten voldoen de indexcijfers contractuele loonkosten in de meeste gevallen uitstekend. Bovendien is het verschil in uitkomst tussen deze twee indexreeksen, in ieder geval voor de periode 2001–2011, per saldo erg klein (zie tabel 5.1). Definitieve uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen over verslagjaar t worden gepubliceerd in het voorjaar van jaar $t+1$.

Bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen en contractuele loonkosten wordt ook afzonderlijk gepubliceerd over de metaal- en elektrotechnische industrie. In het verleden publiceerde het CBS ook andere loonkostencijfers over deze publicatiegroep, die ook in leveringscontracten gebruikt werden. Dat betrof de reeks geactualiseerde loonkosten in de metaalnijverheid per gewerkt uur (1992–2004) en de reeks loonkosten in de metaal- en elektrotechnische industrie (2004–2006). Ook bij de prijsindex arbeid wordt nu afzonderlijk gepubliceerd over de metaal- en elektrotechnische industrie.

De prijsindex arbeid kan ook gebruikt worden bij het samenstellen van de Nationale rekeningen, voor het defleren van de beloning van werknemers. Op dit moment wordt bij het defleren van de beloning vooral gebruik gemaakt van de ontwikkeling van de cao-lonen. Bij de eerstvolgende revisie van de Nationale rekeningen zal worden onderzocht of het bij het defleren van de beloning van werknemers mogelijk is om geheel of gedeeltelijk over te stappen op de prijsindex arbeid als de primaire bron.

5 Andere loonkostenstatistieken van het CBS

Het CBS publiceert diverse loonkostenstatistieken. Alle loonkostencijfers hebben alleen betrekking op werknemers; het inkomen van zelfstandigen wordt niet gezien als loon, maar als gemengd inkomen uit arbeid, waartoe ook de winst uit bedrijfsvoering behoort. De belangrijkste loonkostencijfers zijn:

- de beloning van werknemers (tevens per gewerkt uur), gepubliceerd in het onderdeel Arbeidsrekeningen van de Nationale rekeningen (deze cijfers worden ook wel aangeduid als 'loonkosten')
- de contractuele loonkostenindex, die deel uitmaakt van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen
- de Labour costs index (LCI); deze index is een Europese verplichting, maar wordt niet door het CBS zelf gepubliceerd
- Arbeidskostenonderzoek (vierjaarlijks).

Structuurvrij of niet

Zowel de prijsindex arbeid als de contractuele loonkostenindex zijn structuurvrije reeksen; veranderingen in de werknemerspopulatie werken niet door in de uitkomsten. In de uitkomsten over de beloning van werknemers, zoals gepubliceerd in de Arbeidsrekeningen, werken veranderingen in de samenstelling van de werknemersstructuur wél door in de cijfers over de loonontwikkeling. De LCI is weliswaar een index, maar bij het samenstellen hiervan wordt alleen gewogen naar economische activiteit (bedrijfstak), zodat het grootste deel van de structuurveranderingen nog steeds in deze uitkomsten doorwerkt. Bovendien wordt bij de LCI de bedrijfstak landbouw, bosbouw en visserij buiten beschouwing gelaten.

Populatie

De prijsindex arbeid heeft, in tegenstelling tot de contractuele loonkostenindex, betrekking op de totale werkelijke loonkosten per gewerkt uur van alle werknemers, en is dus niet beperkt tot de ontwikkeling van de contractuele loonkosten van (voltijd)werknemers die onder cao's vallen.

5.1 Prijsindex arbeid in vergelijking met andere (loon)statistieken

	Prijsindex arbeid	Loonkosten per gewerkt uur volgens Arbeidsrekeningen	Labour cost index (LCI)	Cao-lonen per uur incl. bijzondere beloningen	Contractuele loonkosten per uur	Consumenten-prijsindex (inflatie)
	%					
2002	4,6	5,3	4,9	3,6	4,3	3,3
2003	3,2	3,8	4,1	2,8	3,3	2,1
2004	1,7	3,7	2,8	1,3	2,5	1,2
2005	2,0	1,7	2,7	0,7	1,2	1,7
2006	2,5	2,5	3,4	2,0	1,0	1,2
2007	3,2	3,2	3,4	2,1	2,0	1,6
2008	3,0	2,7	3,2	3,3	3,8	2,5
2009*	1,5	2,9	2,3	2,8	2,9	1,2
2010*	0,9	1,4	1,8	1,3	1,5	1,3
2011*	1,3	1,5	1,7	1,3	1,7	2,3
2001–2011*	26,5	32,5	34,7	23,2	27,0	20,0

Verschillen met Arbeidsrekeningen

Verder geldt dat tussen de beloning van werknemers waarover bij de Arbeidsrekeningen wordt gepubliceerd en de loonkosten van de prijsindex arbeid twee kleine verschilposten bestaan. De loonkosten van de prijsindex arbeid zijn gelijk aan de beloning van werknemers verminderd met loonkostensubsidies en vermeerderd met het bedrag aan werkgeverspremies voor O&O-fondsen en overige ideële fondsen. Daarnaast verschilt het aantal gewerkte uren bij de prijsindex arbeid van dat bij de Arbeidsrekeningen, omdat bij de berekening van de prijsindex arbeid rekening wordt gehouden met een wisselend aantal werkdagen per jaar.

Literatuur

Berg, H. van den (2003). *De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100*. Sociaal-economische maandstatistiek, juli 2003, blz. 30–53.

Berg, H. van den (2004). *Indexcijfers contractuele loonkosten, reeks 2000=100*. CBS-website.

Berg, J.A. van den, en D.E.W. Takkenberg (1991). *De ontwikkeling van het gemiddeld bruto loon in de periode 1985–1988*. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek, 1991, no. 1, blz. 4–23.

CBS (2009). *Nationale rekeningen 2008*, blz. 258–263.

Linder, F., D. van Roon, B. Bakker (2011). *Combining data from administrative sources and sample surveys; the single-variable case. Case study: Educational Attainment*, in Report on WP4 Case Studies, ESSnet on Data Integration, blz. 39–97.

Sprangers, A.H. (1985). *De mogelijkheden voor een analyse van de loonsomontwikkeling*. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek, 1985, no. 6, blz. 28–34.

Takkenberg, D.E.W. en J.J. Walschots (1992). *Lonen van werknemers met verschillende opleiding*. Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek, 1992, no. 5, blz. 5–18.

B.1 Prijsindex arbeid

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011*
	%									
Totaal	4,6	3,2	1,7	2,0	2,5	3,2	3,0	1,5	0,9	1,3
<i>Bedrijfstak (sbi 2008)</i>										
A Landbouw, bosbouw en visserij	6,6	4,5	-1,0	2,9	0,7	2,7	3,6	1,8	2,7	1,3
B–E Nijverheid (geen bouw) en energie	4,5	4,0	2,0	0,9	2,9	2,5	3,7	1,9	0,7	1,4
F Bouwnijverheid	5,1	3,7	2,7	2,0	3,5	2,4	4,1	1,4	0,5	0,4
G Handel	3,9	2,9	-0,2	1,2	2,2	2,4	2,9	0,6	-0,1	0,8
H Vervoer en opslag	5,4	2,4	0,4	0,9	3,1	2,9	2,4	1,4	1,7	1,7
I Horeca	3,9	1,2	-0,9	2,4	2,6	1,3	2,1	1,2	1,2	0,8
J Informatie en communicatie	4,5	4,5	1,0	2,3	2,7	3,0	3,5	2,0	0,4	0,6
K Financiële dienstverlening	8,0	2,8	3,1	1,4	1,6	5,8	1,2	-0,5	2,9	2,4
L Verhuur en handel van onroerend goed	4,8	5,5	1,0	2,2	2,8	2,1	2,9	0,5	0,3	0,8
M Specialistische zakelijke diensten	4,2	3,2	0,4	2,4	0,7	2,5	3,4	0,1	0,7	3,2
N Verhuur en overige zakelijke diensten	2,2	2,2	2,2	1,7	2,9	3,9	2,0	1,0	0,8	2,8
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	3,7	1,7	4,1	2,4	3,3	3,7	3,7	2,2	0,7	-0,3
P Onderwijs	3,8	2,7	4,2	4,0	1,9	4,1	1,5	5,1	1,2	0,8
Q Gezondheids- en welzijnszorg	4,4	4,0	1,0	3,4	2,2	3,7	4,1	1,4	1,4	1,3
R–U Cultuur, recreatie, overige diensten	6,3	5,1	2,6	1,2	1,9	2,3	2,2	2,4	0,9	1,0

B.2 Structuureffect

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011*
	%									
Totaal	0,6	0,8	0,6	0,8	0,5	0,1	0,1	1,0	0,6	0,2
<i>Bedrijfstak (sbi 2008)</i>										
A Landbouw, bosbouw en visserij	0,6	0,5	1,0	-1,7	1,1	0,6	0,7	0,0	1,4	0,7
B-E Nijverheid (geen bouw) en energie	1,0	0,9	0,9	1,1	0,5	0,5	0,1	0,5	0,9	0,4
F Bouwnijverheid	0,8	0,9	0,8	1,0	0,7	0,4	0,3	0,9	1,3	0,7
G Handel	0,3	1,3	0,8	1,5	0,9	0,3	0,5	1,4	1,1	0,3
H Vervoer en opslag	0,7	0,7	0,9	1,0	0,4	0,2	0,1	0,7	0,6	0,4
I Horeca	0,3	0,5	0,6	0,7	-0,4	-0,1	0,0	0,3	0,9	-0,2
J Informatie en communicatie	1,5	1,4	1,7	1,2	0,9	0,4	0,1	0,6	1,6	0,5
K Financiële dienstverlening	2,0	1,3	1,2	1,7	0,8	0,6	0,4	1,5	1,3	1,4
L Verhuur en handel van onroerend goed	0,7	0,7	0,0	-0,2	1,1	0,8	0,2	1,1	1,2	1,0
M Specialistische zakelijke diensten	0,3	2,0	1,0	1,4	2,3	0,9	0,3	1,1	1,3	0,7
N Verhuur en overige zakelijke diensten	1,2	-0,1	0,7	0,2	0,5	0,6	0,7	1,3	0,4	0,3
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	0,0	0,6	1,0	0,8	0,2	0,4	0,3	0,4	0,3	1,0
P Onderwijs	-0,4	-0,2	0,0	0,4	-0,1	-0,3	-0,3	0,1	0,0	0,1
Q Gezondheids- en welzijnszorg	-0,2	0,1	0,6	0,6	0,9	0,1	-0,3	0,0	0,0	0,2
R-U Cultuur, recreatie, overige diensten	0,6	0,5	0,0	0,5	0,8	-0,2	-0,2	0,7	1,0	0,1

B.3 Loonkosten per gewerkt uur

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011*
	%									
Totaal	5,2	4,1	2,3	2,8	3,0	3,3	3,1	2,5	1,5	1,5
<i>Bedrijfstak (sbi 2008)</i>										
A Landbouw, bosbouw en visserij	7,2	5,1	0,0	1,1	1,7	3,3	4,3	1,8	4,1	2,1
B-E Nijverheid (geen bouw) en energie	5,6	4,8	3,0	2,0	3,4	3,0	3,8	2,4	1,7	1,8
F Bouwnijverheid	6,0	4,6	3,6	3,1	4,3	2,8	4,4	2,3	1,8	1,1
G Handel	4,2	4,2	0,6	2,8	3,2	2,7	3,5	2,0	1,0	1,1
H Vervoer en opslag	6,1	3,1	1,3	2,0	3,5	3,2	2,5	2,1	2,3	2,0
I Horeca	4,4	1,6	-0,3	3,1	2,1	1,2	2,1	1,5	2,1	0,6
J Informatie en communicatie	6,1	6,1	2,6	3,6	3,6	3,4	3,5	2,6	1,9	1,1
K Financiële dienstverlening	10,1	4,3	4,2	3,1	2,5	6,4	1,7	1,0	4,2	3,9
L Verhuur en handel van onroerend goed	5,5	6,2	0,9	2,0	3,9	2,9	3,1	1,6	1,4	1,8
M Specialistische zakelijke diensten	4,6	5,2	1,5	3,7	3,0	3,4	3,6	1,2	2,0	3,9
N Verhuur en overige zakelijke diensten	3,5	2,1	2,9	1,9	3,4	4,5	2,7	2,4	1,2	3,1
O Openbaar bestuur en overheidsdiensten	3,8	2,3	5,1	3,2	3,6	4,1	4,0	2,6	1,1	0,7
P Onderwijs	3,4	2,5	4,2	4,4	1,8	3,8	1,2	5,2	1,2	1,0
Q Gezondheids- en welzijnszorg	4,2	4,2	1,6	4,0	3,1	3,8	3,7	1,4	1,3	1,5
R-U Cultuur, recreatie, overige diensten	6,9	5,7	2,5	1,9	2,7	2,1	1,9	3,1	1,9	1,1

Begrippen

Arbeidsparticipatie

Er wordt onderscheiden tussen de bruto en de netto arbeidsparticipatie.

- Bruto arbeidsparticipatie: het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking.
- Netto arbeidsparticipatie: het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking.

Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Beroepsbevolking (nationaal)

Alle personen die:

- tenminste twaalf uur per week werken, of
- werk hebben aanvaard waardoor ze tenminste twaalf uur per week gaan werken, of
- verklaren ten minste twaalf uur per week te willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en activiteiten ontplooiën om werk voor ten minste twaalf uur per week te vinden.

Deze definitie van beroepsbevolking wordt in Nederland als standaard gehanteerd. Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Van de beroepsbevolking worden personen die ten minste twaalf uur per week werken tot de werkzame beroepsbevolking gerekend en degenen die niet of minder dan twaalf uur per week werken tot de werkloze beroepsbevolking.

Beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking

De beroepsbevolking is gelijk aan de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De niet-beroepsbevolking is gelijk aan het verschil tussen de potentiële beroepsbevolking en de beroepsbevolking. Onder deze groep vallen studenten, volledig arbeidsongeschikten mensen die zorg dragen voor een huishouden of gezin, of mensen die om een andere reden niet meer dan 12 uur per week willen of kunnen werken. In deze publicatie worden alleen mensen van 15 tot 65 jaar beschouwd.

Besteedbaar inkomen

Het besteedbare inkomen bestaat uit het bruto-inkomen (inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen,

uitkeringen en ontvangen overdrachten) verminderd met betaalde overdrachten, premies en belasting op inkomen en vermogen.

Gestandaardiseerd (besteedbaar) inkomen

Het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Op deze wijze zijn de welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt. Het gestandaardiseerd inkomen is dus een maat voor de welvaart van een huishouden.

CAO-loon

Het CAO-loon inclusief bijzondere beloningen omvat de volgende elementen:

- Het brutoloon voor normale arbeidstijd van voltijdswerknemers.
- Alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen.
- Alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijke) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Uitgesloten zijn toeslagen die in de CAO's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

Economisch zelfstandig

Situatie waarbij het persoonlijke inkomen uit arbeid of eigen onderneming hoger is dan de bijstandsuitkering voor een alleenstaande

Flexibele baan

Een baan van een werknemer waarbij sprake is van een arbeidsovereenkomst waarin de afspraak over de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een overeengekomen minimum en maximum aantal uren per week.

Tot de werknemers met een flexibele baan worden gerekend uitzendkrachten, oproepkrachten en overige contracten waarin de arbeidsduur gewoonlijk varieert tussen een minimum en een maximum aantal uren per week.

Herkomstgroepering

Kenmerk dat weergeeft met welk land een persoon een feitelijke verwantschap heeft, gegeven het geboorteland van de ouders of van zichzelf.

Dit kenmerk maakt in de eerste plaats onderscheid tussen autochtoon en allochtoon:

- Een autochtoon is een persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren.
- Een allochtoon is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Ten tweede geeft het een nadere onderscheiding van de allochtone bevolking naar generatie:

- Een eerstegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het land waar hij of zij is geboren.
- Een tweedegeneratieallochtoon heeft als herkomstgroepering het geboorteland van de moeder, tenzij dat ook Nederland is. In dat geval is de herkomstgroepering bepaald door het geboorteland van de vader. Bij de tweede generatie is er ook een onderscheid tussen personen met één of twee in het buitenland geboren ouders.

Ten derde is er een onderscheid tussen westerse en niet-westerse allochtonen. Dit onderscheid is ingegeven door de grote verschillen in sociaaleconomische en culturele situatie.

- Een westerse allochtoon heeft als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan.
- Een niet-westerse allochtoon heeft als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Binnen de groep niet-westerse allochtonen worden zoveel mogelijk ook de vier grote doelgroepen van het minderhedenbeleid van de overheid onderscheiden, te weten de herkomstlanden Turkije, Marokko, Suriname en Nederlandse Antillen/Aruba.

Persoonlijk inkomen

Dit omvat de volgende bestanddelen van het bruto-inkomen van een persoon: inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen (m.u.v. kinderbijslag). Bij de bepaling van het persoonlijk inkomen zijn de volgende inkomensbestanddelen van het bruto-inkomen buiten beschouwing gebleven: inkomen uit vermogen, kinderbijslag en ontvangen gebonden overdrachten zoals huursubsidie.

Positie in de werkkring

Indeling van personen naar de wijze waarop ze op de arbeidsmarkt actief zijn. Hierbij worden de volgende posities onderscheiden:

- Werknemer met een vaste reguliere baan;
- Werknemer met een flexibele of tijdelijke baan;
- Zelfstandige eigen bedrijf;
- Meewerkend gezinslid;
- Overige zelfstandige.

Potentiële beroepsbevolking

Het deel van de bevolking dat gelet op zijn leeftijd in aanmerking komt voor deelname aan het arbeidsproces. De som van de beroepsbevolking (nationaal) en de niet-beroepsbevolking. Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Reguliere baan

Een baan van een werknemer waarbij sprake is van een arbeidsovereenkomst waarin de afspraak over de arbeidsduur een vast aantal uren per week kent.

Startkwalificatie (onderwijs)

Een startkwalificatie wordt in Nederland gelijk gesteld aan een opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Dit betekent dat na het verlaten van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo; voorheen vbo en mavo) nog een beroepsopleiding moet worden gevolgd met een minimale opleidingsduur van twee jaar. Ook een afgeronde havo- of vwo-opleiding wordt als een startkwalificatie beschouwd.

Tijdelijke baan

Een relatie tussen een werkgever en een werknemer waarbij het arbeidscontract van beperkte duur is.

Vaste baan

Relatie tussen een werkgever en een werknemer waarbij sprake is van een arbeidscontract voor onbepaalde tijd.

Werknemer

Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat.

Werkloosheidspercentage

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de beroepsbevolking (nationaal). Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Werkloze beroepsbevolking

Personen zonder werk, of met werk voor minder dan twaalf uur per week, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn. Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Werkzame beroepsbevolking

Personen die in Nederland wonen en betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week. Voor de Nederlandse situatie worden meestal gegevens gepresenteerd over de (beroeps)bevolking van 15 tot 65 jaar.

Zelfstandige

Een persoon met als (hoofd)baan het verrichten van arbeid voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk, of in het bedrijf of de praktijk van een gezinslid, of in een zelfstandig uitgeoefend beroep.

Als zelfstandige worden aangemerkt:

- zelfstandige eigen bedrijf,
- meewerkend gezinslid,
- overige zelfstandige.

Nu en eerder verschenen artikelen

Allochtonen

Beroepsniveau niet-westerse allochtonen lager	1e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3e kw. 2007
Diversiteit binnen de loonverdeling	4e kw. 2008
Werknemers uit Oost-Europa: recente ontwikkelingen	1e kw. 2009
Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland	4e kw. 2009
Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs	1e kw. 2010
Internetgebruik onder niet-westerse allochtonen	2e kw. 2010
Geld maakt nog geen Nederlander	3e kw. 2010
Buitenlandse bedrijven trekken vaker allochtone werknemers uit het buitenland dan Nederlandse bedrijven	3e kw. 2011

Arbeidsgehandicapten

De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007
--	-------------

Arbeidsomstandigheden

Relatie meervoudige werkbelasting en burn-out bij vrouwen	2e kw. 2006
Hoe gezond is langer doorwerken?	4e kw. 2006
Werknemers positief over arbeidsomstandigheden, maar negatief over doorwerken tot 65 jaar	1e kw. 2007
Verzorgende beroepen fysiek en psychisch zwaar belastend	4e kw. 2008
Ziekteverzuim het laagst bij werknemers met een hoge mate van autonomie en veel steun van collega's en leidinggevenden	2e kw. 2009
Lichamelijke belasting op het werk en ziekteverzuim	2e kw. 2010
Meeste werknemers tevreden met aantal werkuren	1e kw. 2012

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

Het mobiliseren van vrijwillig inactieven	1e kw. 2007
Bijna een miljoen mensen met een kleine baan	2e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3e kw. 2007
Werklozen versus niet-werkende werkzoekenden	3e kw. 2007
Langdurig met een uitkering	1e kw. 2008
Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders	1e kw. 2008
Welke bijstandsontvangers willen aan het werk?	2e kw. 2008
Onbenut arbeidsaanbod en economische groei	2e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van jongeren	3e kw. 2008
Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Mannen geven veel vaker leiding dan vrouwen	4e kw. 2008
Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van gepromoveerden	4e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
Naar een arbeidsdeelname van 80 procent in 2016	2e kw. 2009
Thuiswerkers en vanuit-huiswerkers zijn vaak zelfstandigen	2e kw. 2009
Sterke groei zelfstandigen zonder personeel	3e kw. 2009
Arbeidsmarktpositie van personen in 2002–2005	3e kw. 2009

Met mbo Techniek of Zorg het meest succesvol op de arbeidsmarkt	3e kw. 2009
Arbeidsparticipatie van vrouwen: een vergelijking naar opleidingsniveau, leeftijd en herkomst	4e kw. 2009
Grensoverschrijdende arbeid: werken in Nederland, wonen in het buitenland	4e kw. 2009
Meer of minder uren werken	1e kw. 2010
Aantal uitzendkrachten fors gedaald	2e kw. 2010
Vijftigplussers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2010
Zzp'ers in Nederland: de baanzekerheid voorbij?	4e kw. 2010
Voltijds werkende nieuwe moeders: vooral laag en middelbaar opgeleide vrouwen worden beïnvloed door hun (schoon)moeder	4e kw. 2010
Verpleegkundigen aan het werk	1e kw. 2012
De Nederlandse beroepsbevolking: twee afbakeningen	1e kw. 2012
Wisselingen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking	2e kw. 2012
<i>ICT</i>	
Sterke samenhang tussen beroep en computer- en internetvaardigheden	4e kw. 2009
Internetgebruik onder niet-westerse allochtonen	2e kw. 2010
<i>Inkomen</i>	
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1e kw. 2007
Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding	2e kw. 2007
De ongelijkheid van inkomens in Nederland	3e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3e kw. 2007
Krappe beurs als erfenis?	3e kw. 2007
De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007
Inkomenseffect van pensionering 2001–2004	4e kw. 2007
Inkomsten uit arbeid van vrouwen en hun partners	4e kw. 2007
Het effect van herverdeling op inkomensongelijkheid	1e kw. 2008
Armoede en inkomensongelijkheid in de Europese Unie	1e kw. 2009
Belasting- en inkomensregelingen voor gezinnen met minderjarige kinderen	2e kw. 2009
Is armoede erfelijk?	2e kw. 2009
Steeds minder ontvangers 'aanrechtssubsidie'	3e kw. 2009
De parade van Pen en de inkomensverdeling in Nederland	3e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat	3e kw. 2009
De inkomenssituatie van alleenstaande moeders: trends en dynamiek	4e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 2: aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en huishoudtype	4e kw. 2009
Minder sociale participatie door personen met weinig inkomen	1e kw. 2010
Vermogensverdeling en vermogenspositie huishoudens	2e kw. 2010
Ontwikkelingen in de economische zelfstandigheid van vrouwen	2e kw. 2010
Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten	3e kw. 2010
Inkomens van mannen en vrouwen: levensloop en generatie	3e kw. 2010
Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008	3e kw. 2010
Druk van de inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen	4e kw. 2010
Inkomens en positie op de arbeidsmarkt	1e kw. 2011
Economische zelfstandigheid van werkende mannen en vrouwen	1e kw. 2011
Inkomen uit werk en toch risico op armoede	1e kw. 2011
Het inkomen van flexwerkers en zelfstandigen zonder personeel	1e kw. 2011
Van eenverdiener naar tweeverdiener: de nieuwe norm?	1e kw. 2011

Inkomen en de combinatie van arbeid en zorg	1e kw. 2011
Man-vrouwverschillen in de intensiteit van economische zelfstandigheid	3e kw. 2011
Inkomensverschillen op de werkvloer	4e kw. 2011
Het nieuwe criterium voor armoede en sociale uitsluiting in de Europese Unie	4e kw. 2011
Huurtoeslag: wie krijgt hoeveel?	1e kw. 2011
Inkomen verklaard? Het inkomen van werknemers en zelfstandigen nader bekeken	2e kw. 2012
Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs	2e kw. 2012
<i>Internationaal</i>	
International sourcing door bedrijven in Denemarken, Finland, Nederland en Noorwegen	3e kw. 2008
Werkloosheid in de Europese Unie	3e kw. 2008
Armoede en inkomensongelijkheid in de Europese Unie	1e kw. 2008
Globalisering en werkgelegenheid	1e kw. 2010
Buitenlandse bedrijven trekken vaker allochtone werknemers uit het buitenland dan Nederlandse bedrijven	3e kw. 2011
Het nieuwe criterium voor armoede en sociale uitsluiting in de Europese Unie	4e kw. 2011
<i>Lonen</i>	
Cao-lonen 2006, de definitieve gegevens	3e kw. 2007
Cao-lonen 2007, de definitieve gegevens	3e kw. 2008
Diversiteit binnen de loonverdeling	4e kw. 2008
Cao-lonen 2008, de definitieve gegevens	3e kw. 2009
Cao-lonen 2009, de definitieve gegevens	3e kw. 2010
Cao-lonen 2010, de definitieve gegevens	3e kw. 2011
Cognitieve vaardigheden, opleidingsniveau en lonen	4e kw. 2011
Een nieuwe loonkostenstatistiek: de prijs van arbeid	2e kw. 2012
<i>Macro-economisch</i>	
Onbenut arbeidsaanbod en economische groei	2e kw. 2008
Helpt economische groei in 1995–2007 door toename productiviteit	2e kw. 2009
Overwaarde en koerswinsten waren jarenlang bron voor extra consumptie door huishoudens	4e kw. 2009
Consumentenvertrouwen en demografische en sociaaleconomische kenmerken van de Consument	4e kw. 2010
Arbeidsmarktdynamiek 2001–2008	2e kw. 2011
<i>Onderwijs</i>	
Jongeren steeds langer op school	1e kw. 2007
Voortijdig schoolverlaten in het vmbo	2e kw. 2007
Forse groei aantal personen met opleiding in informatica	2e kw. 2007
Scholen in de Randstad sterk gekleurd	3e kw. 2007
Jongeren en ouderen zonder startkwalificatie op de arbeidsmarkt	3e kw. 2007
Bedrijfsopleidingen 2005: de belangrijkste resultaten	4e kw. 2007
Citotoets en de overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs	2e kw. 2008
Van mbo en havo naar hbo	2e kw. 2008
Arbeidsmarktpositie van gepromoveerden	4e kw. 2008
Jongeren leren langer door	1e kw. 2009
Deelname aan cursussen voor het werk hangt vooral samen met het opleidingsniveau	2e kw. 2009

Met mbo Techniek of Zorg het meest succesvol op de arbeidsmarkt	3e kw. 2009
Studievoortgang in het voortgezet onderwijs	4e kw. 2009
Thuiswonende deelnemers uit éénoudergezin presteren minder in het middelbaar beroepsonderwijs	1e kw. 2006
Allochtonen en autochtonen in het hoger onderwijs	1e kw. 2010
Een leven lang leren met cursussen en lange opleidingen	2e kw. 2010
Welke routes doorlopen leerlingen in het onderwijs?	3e kw. 2010
Ontwikkelingen in de instroom in het hoger onderwijs	3e kw. 2010
De herkomst van instromers in het mbo	4e kw. 2010
Wat beïnvloedt het risico op voortijdig schoolverlaten?	4e kw. 2010
Voortijdig schoolverlaters; wie keren er terug in onderwijs?	2e kw. 2011
Voortijdig schoolverlaters: een kwetsbare groep op de arbeidsmarkt	2e kw. 2011
De invloed van sociale binding met school op voortijdig schoolverlaten en jeugd-delinquentie	2e kw. 2011
Voortijdig schoolverlaten, werkloosheid en delinquentie: cumulatie van risicogedrag onder jongeren in Nederland	4e kw. 2011
Zo vader zo zoon, zo moeder zo dochter? Een onderzoek naar de intergenerationele overdracht van onderwijsniveau en -richting	4e kw. 2011
Cognitieve vaardigheden, opleidingsniveau en lonen	4e kw. 2011
Voortijdig schoolverlaten hangt samen met gezinssituatie	1e kw. 2012
Van Citotoets naar brugklas en door naar diploma	1e kw. 2012
Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs	2e kw. 2012
<i>Regionaal</i>	
Armoedeprofielen van de vier grote steden	1e kw. 2007
De rol van mobiliteit bij regionale inkomensontwikkelingen	1e kw. 2007
Beëindiging van arbeidsrelaties: sociaaldemografische en regionale verschillen	4e kw. 2007
Regionale arbeidsdynamiek in een periode van conjuncturele veranderingen	3e kw. 2008
Banendynamiek in de Randstedelijke gewesten	4e kw. 2008
Op veel terreinen verbeteringen in de aandachtswijken	1e kw. 2010
Inkomensverschillen tussen en binnen gemeenten	3e kw. 2010
Beperkte ontwikkelingen in de aandachtswijken	3e kw. 2011
Transities tussen banen en sociale zekerheid naar regio, 2007–2010	2e kw. 2012
<i>Sociaaleconomische dynamiek</i>	
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1e kw. 2007
Pensioenleeftijd niet vaak 65	3e kw. 2007
De uitstrooparadox	2e kw. 2008
Welke bijstandsontvangers willen aan het werk?	2e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
Meerdere keren zonder werk	1e kw. 2009
Werkhervatting na ontslag: een vergelijking van oudere en jongere werknemers	2e kw. 2009
Wie volgen een re-integratietraject?	3e kw. 2009
Arbeidsmarktpositie van personen in 2002–2005	3e kw. 2009
Duur van uitkeringssituaties	4e kw. 2009
Meer of minder uren werken	1e kw. 2010
Herinstroom in werkloosheids- of bijstandsuitkering	1e kw. 2010
Baanvindduren, hoe snel vinden werklozen een baan?	2e kw. 2010
Wie verliezen hun baan bij faillissementen?	2e kw. 2010

Deeltijd-WW in beeld	3e kw. 2010
Na de WW duurzaam aan het werk?	3e kw. 2010
Werk en inkomsten na faillissementsontslag	4e kw. 2010
De flexibele schil – Overeenkomsten en verschillen tussen CBS- en UWV-cijfers	2e kw. 2011
Arbeidsmarktdynamiek 2001–2008	2e kw. 2011
Wisselingen tussen werkloosheid en niet-beroepsbevolking	2e kw. 2012
Transities tussen banen en sociale zekerheid naar regio, 2007–2010	2e kw. 2012
<i>Sociale zekerheid</i>	
Levensloopregeling vooral voor hoogopgeleiden	2e kw. 2007
Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2e kw. 2007
De inkomens- en uitkeringspositie van arbeidsgehandicapten	4e kw. 2007
Personen met een uitkering	1e kw. 2008
Langdurig met een uitkering	1e kw. 2008
Van uitkering naar werk	1e kw. 2009
De Werkloosheidswet: uitkeringen en uitgaven	1e kw. 2009
Jonge nabestaanden en het Anw-gebruik in Nederland	4e kw. 2009
Duur van uitkeringsituaties	4e kw. 2009
Deeltijd-WW in beeld	3e kw. 2010
Personen met een uitkering naar huishoudsituatie	2e kw. 2010
Afhankelijk van een uitkering in Nederland	4e kw. 2011
Transities tussen banen en sociale zekerheid naar regio, 2007–2010	2e kw. 2012
<i>Vakbonden en werkstakingen</i>	
Vakbeweging en organisatiegraad van werknemers	1e kw. 2007
Het aantal vakbondsleden	1e kw. 2008
<i>Vacatures</i>	
Verdergaande groei vacatures	2e kw. 2006
Verdere toename vacatures in 2006	3e kw. 2007
Aantal vacatures naar recordhoogte in 2007	3e kw. 2008
<i>Vergrijzing</i>	
Vervroegde uittreding en andere overgangen tussen werken en niet-werken	1e kw. 2007
Grijze druk zal verdubbelen	2e kw. 2007
Inkomen en koopkracht van weduwen en weduwnaars	3e kw. 2007
Pensioenleeftijd niet vaak 65	3e kw. 2007
Inkomenseffect van pensionering 2001–2004	4e kw. 2007
Arbeidsmarktmobiliteit van ouderen	1e kw. 2008
Vergrijzing van bedrijfstakken en beroepen	3e kw. 2008
Naar een arbeidsdeelname van 80 procent in 2016	2e kw. 2009
Werkhervatting na ontslag: een vergelijking van oudere en jongere werknemers	2e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat	3e kw. 2009
Pensioenaanspraken in beeld. Deel 2: aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en huishoudtype	4e kw. 2009
Vijftigplussers op de arbeidsmarkt	2e kw. 2010
<i>Veiligheid</i>	
Wie worden slachtoffer van veelvoorkomende criminaliteit?	1e kw. 2007
Politiewaardering: trends en achtergronden	2e kw. 2012

Verkeer en vervoer

De invloed van opleidingsniveau op de woon-werkafstand	2e kw. 2010
Personenautobezit van huishoudens en personen	1e kw. 2012

Vrijwilligerswerk

Vrijwilligerswerk onder werkenden en niet-werkenden	2e kw. 2011
---	-------------

Werkgelegenheid

Aantal ontslagaanvragen sterk gedaald	4e kw. 2007
Ontwikkeling werkgelegenheid in de periode 1969–2006	4e kw. 2007
Grotere vraag naar personeel op elk niveau	1e kw. 2008
Aantal ontslagaanvragen in 2007 bijna gehalveerd	2e kw. 2008
Regionale arbeidsdynamiek in een periode van conjuncturele veranderingen	3e kw. 2008
Banendynamiek in de Randstedelijke gewesten	4e kw. 2008
Globalisering en werkgelegenheid	1e kw. 2010
Wie verliezen hun baan bij faillissementen?	2e kw. 2010
Bedrijfseconomisch ontslag verdubbeld in 2009	4e kw. 2010
Creatieve industrie in Nederland: bedrijven en personen	3e kw. 2011

Zorg en arbeid

Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen	2e kw. 2007
Inkomsten uit arbeid van vrouwen en hun partners	4e kw. 2007
Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders	1e kw. 2008
Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt	4e kw. 2008
Combinatie van zorg en werk: de invloed van baankenmerken	1e kw. 2010
Mantelzorgers op de arbeidsmarkt	3e kw. 2010
Gebruik en kosten van kinderopvang, 2006–2008	3e kw. 2010
Voltijds werkende nieuwe moeders: vooral laag en middelbaar opgeleide vrouwen worden beïnvloed door hun (schoon)moeder	4e kw. 2010
Inkomen en de combinatie van arbeid en zorg	1e kw. 2011
Steeds vaker gebruik van ouderschapsverlof	3e kw. 2011
Minder werken na geboorte kind	3e kw. 2011

Publicaties

1 Recente CBS-publicaties op sociaaleconomisch terrein

Welvaart in Nederland. Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen

De publicatie Welvaart in Nederland is samengesteld ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Inkomenspanelonderzoek van het CBS. In deze speciale uitgave worden de meest actuele landelijke en regionale cijfers gepresenteerd over inkomens, vermogens en bestedingen van huishoudens. Waar mogelijk komen lange trends van deze aspecten van welvaart aan bod. Daarnaast zijn de groepen aan de onderkant en de bovenkant van de welvaarts ladder in kaart gebracht.

ISBN: 978-90-357-1657-5. Prijs: € 14,30 (exclusief verzendkosten)

Babyboomers. Indrukken vanuit de statistiek

In de periode 1946–1955 zijn in ons land 2,4 miljoen kinderen geboren. Hen rekenen we tot de generatie van de babyboom. De gevolgen van die enorme geboortegolf waren verrekend: overvolle scholen in de jaren vijftig, een grote toestroom naar de arbeidsmarkt en het hoger onderwijs in de jaren zestig, grote bouwspanningen in de jaren zeventig, en vanaf 2011 een verhoogde toename van 65-jarigen. De komende jaren verwachten we er jaarlijks ruim 200 duizend nieuwe 65-jarigen bij. Babyboomers. Indrukken vanuit de statistiek geeft een indruk hoe deze naoorlogse generatie er op een aantal terreinen voorstaat.

ISBN: 978-90-357-1801-2. Prijs: € 3,15 (exclusief verzendkosten)

Babyboomers is ook als enhanced e-book (met animaties en films) beschikbaar in het formaat epub.

Werkgelegenheidseffecten van buitenlandse investeringen uit BRIC en niet BRIC landen, 2007–2010

Dit onderzoek brengt de ontwikkeling in werkgelegenheid bij buitenlandse en Nederlandse ondernemingen in de jaren 2007 tot en met 2010 in kaart. Daarbij wordt een expliciet onderscheid gemaakt tussen buitenlandse ondernemingen uit BRIC en niet BRIC landen (Brazilië, Rusland, India, China).

ISBN: 978-90-357-2031-2. Kengetal: M-22. Prijs: € 7,20 (exclusief verzendkosten)

De regionale economie 2010

De Nederlandse economie groeide in 2010 met 1,7 procent. In 2009 was er nog sprake van een krimp van 3,5 procent. Alle provincies hadden te maken met een groei, welke uiteenliep van 0,3 procent in Friesland tot bijna 3 procent in Zeeland. Naast een hoofdstuk over de economische groei en de productiestructuur wordt in De regionale economie 2010 ook gekeken naar de effecten van de crisis op de werkgelegenheid. Als speciale onderwerpen staan COROP-gebied Groot-Amsterdam en de rol van Zuid-Limburg in de Euregio Maas-Rijn centraal.

ISBN: 978-90-357-1939-2. Kengetal: P-42. Prijs: € 13,75 (exclusief verzendkosten)

Regionaal beeld van de jeugd 2011, Landelijke Jeugdmonitor

Regionaal beeld van de jeugd 2011 geeft de situatie weer van jongeren per provincie, waarbij ook zoveel mogelijk de gemeenten aan bod komen. De onderwerpen zijn verdeeld over de thema's jongeren en gezin, gezondheid en welzijn, onderwijs, arbeidsmarkt en veiligheid en justitie.

Het is een gezamenlijke publicatie van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De inhoud is gebaseerd op cijfers die op de website www.landelijkejeugdmonitor.nl staan.

ISBN: 978-90-357-1740-4. Kengetal: G-98. Prijs: € 16,00 (exclusief verzendkosten)

Armoedesignalement 2011

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) presenteren in deze gezamenlijke publicatie de meest actuele gegevens over armoede in Nederland. De ontwikkeling van het armoedepercentage wordt beschreven voor de totale bevolking en de belangrijkste risicogroepen. Ook de spreiding van armoede over gemeenten, de mate waarin mensen zelf aangeven armoede te ervaren, en de financiële vermogens komen aan bod.

ISBN: 978 90 357 1870 8. Prijs: € 15,90 (exclusief verzendkosten)

Bestelinformatie

Bovenstaande publicaties en nog veel meer zijn te bestellen bij CBS afdeling verkoop, verkoop@cbs.nl, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen.

2 Andere CBS-publicaties

Statistisch jaarboek 2011

Het Statistisch jaarboek 2011 biedt in een handzaam formaat de belangrijkste cijfers over de Nederlandse samenleving. Het boek is een onmisbare steun voor wie zich wil oriënteren op onderwerpen als bevolkingsgroei, leefstijl en gezondheid, onderwijs, werkloosheid, de ontwikkeling van de bouwnijverheid en industrie, en vele andere onderwerpen. Dit jaarboek opent met drie bijdragen rond enkele actuele zaken: de ontwikkelingen op het gebied van de (gezonde) levensverwachting, van de hernieuwbare energie en het voortijdig schoolverlaten.

Jaarlijks, 321 blz. ISBN: 978-90-357-1938-5. Kengetal: A-26. Deze publicatie kunt u bestellen via de reguliere boekhandel en de Sdu Klantenservice.

Het Statistisch Jaarboek is nu ook als e-book beschikbaar in het formaat epub.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Twitter

Het CBS is ook actief op Twitter. Berichten kunt u vinden op <http://twitter.com/#!/statistiekpbs>. Als 'volger' wordt u steeds op de hoogte gehouden van alle persberichten, artikelen en boeken die het CBS publiceert.

YouTube

Op YouTube staan verschillende filmpjes van het CBS waarin uitleg wordt gegeven over bijvoorbeeld inflatie, het consumentenvertrouwen, de brandweerstatiiek en de Conjunctuurklok. Ook wordt gedemonstreerd hoe u handig gebruik kunt maken van StatLine, de databank van het CBS.

Internet

Alle cijfers en publicaties van het CBS zijn beschikbaar via internet op <http://www.cbs.nl>. De website biedt toegang tot de Themapagina's, StatLine, de statistische databank van het CBS, en het Webmagazine.

Om in het informatieaanbod van het CBS gemakkelijk de weg te vinden, zijn op de website themapagina's ingericht. De gekozen thema-indeling is gelijk aan die binnen de databank StatLine gehanteerd worden. Informatie over sociaaleconomische onderwerpen is ondergebracht bij de thema's 'Arbeid en sociale zekerheid' en 'Inkomen en bestedingen'.

Door u te abonneren op de RSS feed van een thema wordt u doorlopend op de hoogte gehouden van alle nieuwe cijfers en publicaties van dat thema.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>

Webmagazine

In het Webmagazine zijn de afgelopen maanden onder meer de volgende artikelen verschenen:

- 16-05-2012 Ontwikkeling bijstand afhankelijk van 45-minners
- 15-05-2012 Bachelors aan universiteit studeren sneller af
- 14-05-2012 Omslag in consumentenvertrouwen bij hoogste inkomens
- 01-05-2012 In 2011 veel stakers bij kortstondige acties
- 25-04-2012 Stijging loonkosten in Nederland gelijk aan EU-gemiddelde
- 16-04-2012 Veel WW en arbeidsongeschiktheid in oostelijk Nederland
- 13-04-2012 Meer langdurig werklozen
- 11-04-2012 Cao-loonstijging meer dan anderhalf jaar onder inflatie
- 02-04-2012 Tuinbouw goed voor 125 duizend banen
- 02-04-2012 Vertrouwen Nederlandse consument meest afgenomen
- 26-03-2012 Van iedere uitgegeven euro belandt 13 cent in de staatskas
- 22-03-2012 Vrijwel altijd extra inkomsten naast de AOW
- 14-03-2012 Werkzame beroepsbevolking weer ouder
- 07-03-2012 Meer vrouwen aan het werk: vooral in deeltijd
- 29-02-2012 Meer jongeren met Wajong-uitkering
- 27-02-2012 Hoogste werkloosheid in Groningen
- 22-02-2012 Hoogste bijzondere beloningen in delfstoffenwinning en financiële dienstverlening

Het Webmagazine verschijnt maandag, dinsdag en woensdag om 9:30 uur op de CBS-website. Het meest recente webmagazine is te vinden op de homepage van het CBS. Een overzicht van alle webmagazine artikelen vindt u door op de homepage van het CBS te klikken op 'Publicaties' en dan te kiezen voor 'Webpublicaties'.

Redactie

Brigitte Hermans
Annelies Boerdam
Pieter Duimelaar
Lian Kösters
Vinodh Lalta
Hans Langenberg
Ton van Maanen